

NORDISK TIDSKRIFT

FÖR VETENSKAP, KONST OCH INDUSTRI

UTGIVEN AV LETTERSTEDTSKA FÖRENINGEN

- Politik och ekonomi i Norden 2014:
 - Claes Wiklund
 - Arne Hardis
 - Jan-Anders Ekström
 - Arna Schram
 - Harald Stanghelle
 - Anders Wettergren
- Konstnären Vera Nilsson
- Den norska språksituationen
- Kvinnohistoriska museet i Umeå
- Intervju med Kjell Westö
- Norden som globalt varumärke
- Bokessä om Poul Henningsen

STOCKHOLM

■ ■ Ny serie i samarbete med Föreningen Norden ■ ■

Årg. 91 • 2015 • Häfte 1

NORDISK TIDSKRIFT 1/2015

INNEHÅLL

Artiklar

Nya statsministrar i Finland och Sverige. Politik i Norden under 2014. <i>Claes Wiklund</i>	1
Skiftedag. Dansk politik 2014. <i>Arne Hardis</i>	5
Finland år 2014. Motigt för slimmad regering. <i>Jan-Anders Ekström</i>	15
Politik och ekonomi på Island 2014. <i>Arna Schram</i>	25
Det blåblå svennestykket. Politikk og økonomi i Norge i 2014. <i>Harald Stanghelle</i> .	35
Valår med dramatik in i det sista. Svensk politik 2014. <i>Anders Wettergren</i>	45
Vera Nilsson – expressionist med kubistiska förtecken. <i>Beate Sydhoff</i>	53
Den norske språksituasjonen i nordisk tohundraårsperspektiv. <i>Arne Torp</i>	59
Kvinnohistoriskt museum i Umeå bryter tystnaden. <i>Lena Wiklund</i>	69
NT-Intervjun. NR-litteraturprisvinnaren Kjell Westö. Även en säljande författare kan vara seriös. <i>Henrik Wilén</i>	73

* * *

För egen räkning

Norden som globalt varumärke. <i>Henrik Wilén</i>	77
---	----

Krönika om nordiskt samarbete

Penningpolitiken i Norden och Europa. <i>Anders Ljunggren</i>	81
---	----

* * *

Bokessä

Paradokset Poul Henningsen. Oplysende storværk om den mangsidige PH. <i>Frederik Stjernfelt</i>	85
--	----

Kring böcker och människor

Har vi ham nå? To bøker om Jonas Gahr Støre. <i>Harald Stanghelle</i>	89
Stig Strömholm minns. <i>Inge Jonsson</i>	91
En modern människa. Hjalmar Branting är aktuell igen. <i>Björn von Sydow</i>	95
Folkkår och mångfacetterad skådespelare. Margaretha Krook biograferad. <i>Astrid Söderbergh Widding</i>	98
Astrid Lindgren i de voksnes rækker. <i>Sara Nørholm</i>	100
Politikens Moses nådde sitt mål. Paavo Lipponens väg till statsministerposten. <i>Henrik Wilén</i>	102
Läsvärd bok om svensk politik under 200 år. <i>Fredrik Sterzel</i>	104
Sveriges første krimdronning. <i>Hans H. Skei</i>	107
Myter støjer ikke, når de dør. Suzanne Brøgger biograferet. <i>Liselotte Wiemer</i>	110
Välgjord biografi om Ada Nilsson. Läkare, rösträttskämpe och Fogelstadmedlem. <i>Barbro Hedvall</i>	113

* * *

Mandatställningen i de nordiska parlamenten. <i>Lena Wiklund</i>	115
--	-----

Nordiska mandat i Europaparlamentet. <i>Lena Wiklund</i>	117
--	-----

* * *

Sammanfattning	119
--------------------------	-----

Tiivistelmä.	120
----------------------	-----

CLAES WIKLUND

NYA STATSMINISTRAR I FINLAND OCH SVERIGE

Politik i Norden under 2014

Inledning

Valen duggade tätt i Norden under det föregående året. I Island valde man nya kommunala församlingar. Europaparlamentet fick också ny sammansättning efter fem år. Det innebar för danskt, finländskt och svenskt vidkommande intensiva valrörelser på våren 2014. I Sverige, slutligen, hölls ordinarie val till riksdagen, landstingen och de sammanlagt 290 kommunerna vilket kom att betecknas som ett supervalår.

Regeringsmakten stod på spel i Sverige efter åtta år av borgerligt fyrpartistyre. Den av moderaten Fredrik Reinfeldt ledda alliansen förlorade som väntat regeringsmakten till det rödgröna blocket. Socialdemokraternas partiledare Stefan Löfven blev ny statsminister i spetsen för en tvåpartikoalition med Miljöpartiet. Senast Socialdemokraterna regerade ihop med ett annat parti var på 1950-talet. Då var det Bondeförbundet, sedermera Centerpartiet, som man styrde landet tillsammans med under sex år.

I Finland lämnade den sittande konservative statsministern Jyrki Katainen, till mångas överraskning, regeringschefsposten för en plats i den mäktiga EU-kommissionen. Katainens efterträdare blev Alexander Stubb som beklätt flera ministerposter innan upphöjelsen till partiledare och statsminister. Under året krympte också regeringsbasen i Finland från sex till fyra partier.

Skribenterna och tecknarna

Nordisk Tidskrifts politiska medarbetarstab är intakt sedan förra året. Arne Hardis, som har sin huvudsakliga skrivargärning på köpenhamnska *Weekendavisen*, har i år signerat sin fjortonde politiska översikt. Ännu längre tillbaka i tiden får man gå för att hitta Jan-Anders Ekströms debut i *NT:s* spalter. Denne erfarne skribent är nu inne på sin tjugonde finländska politiköversikt. Ekströms skrivarfora har varit *Hufvudstadsbladet*, *Svenska Dagbladet* och *Aftenposten*.

Arna Schram, tidigare dagspressjournalist på *Morgunblaðið* och *Vidskiptablaðið*, är i och med årets isländska politikkrönika uppe i dussinet fullt. *Aftenpostens* uppmärksammade ledarskribent Harald Stanghelle har medarbetat i *NT* lika länge som Arna Schram. Sak samma gäller för statsvetaren Anders Wettergren som under en lång följd av år bar huvudansvaret för *Göteborgs-Postens* politiska kommentarer.

Det stundens allvar som präglar de politiska översikterna lättas även i år upp av den fenomenala tecknarstab som *NT* haft glädjen att kunna anlita genom åren. Bo Bojesen, Kari Suomalainen, Sigmund, Pedro och Poul Strøyer ingår i skaran av träffsäkra tecknare som genom åren passerat revy i *Nordisk Tidskrifts* spalter. Deras efterföljare i *NT:s* årliga politiknummer är i dag Jens Hage vars dagliga hemvist är *Berlingske Tidende*, Wilfred Hildonen som får sina teckningar införda i *Hufvudstadsbladet*, Halldór Baldursson som ritar i *Morgunblaðið*, Inge Grødum som framträder med sina ritstiftsalster i *Aftenposten* och Kjell Nilsson-Mäki vars teckningar sprids i flera dagstidningar men främst i *Göteborgs-Posten*.

Skiften på regeringsplanen

De stora förändringarna på regeringsnivån i Norden skedde i Finland och Sverige. I Danmark och Island ägde några mindre ministerrockader rum. I *Finland* krympte basen för Jyrki Katainens så kallade sexpack-regering ihop till fyra partier. Tidigt på våren kastade Vänsterförbundet in handduken eftersom man inte ville vara med om att bland annat minska på barnbidragen. Ungefär ett halvår senare var det så dags för Gröna förbundet att tacka för sig då man inte ville se en ytterligare utbyggnad av kärnkraften i Finland. Kvar stod fyra partier: Samlingspartiet, Socialdemokraterna, Svenska folkpartiet och Kristdemokraterna. Men det räckte inte med det. Även själva ledarskapet för regeringen byttes överraskande ut. Jyrki Katainen föredrog EU framför den finländska politiska arenan. Slutstationen för Katainen blev EU-kommissionen där han efterträdde centerpartisten Olli Rehn som övergick till att bli Europaparlamentariker.

Riksdagsvalet i *Sverige* resulterade som väntat i ett maktskifte efter två mandatperioder av borgerligt styre. Sedan Göran Persson avgått på valnatten 2006 hade Socialdemokraterna hunnit avverka två partiledare. Först valdes Mona Sahlin rätt väntat till den mäktige Göran Perssons efterträdare. Men efter en ny valförlust 2010, och inför utsikten att Socialdemokraterna skulle förbli i opposition, restes krav på hennes avgång. Så skedde och in på scenen trädde den rätt okände riksdagsledamoten Håkan Juholt. Han visade sig snart inte hålla måttet och försvann efter mindre än ett år från partiledarposten. Ny socialdemokratisk rorsman blev den stabila fackföreningsmannen Stefan Löfven som aldrig suttit i riksdagen. Det blev Löfven som fick ta över statsministerposten efter valet i september 2014 i och med att det rödgröna blocket blev större än den tröttnande borgerliga fyrpartialliansen. Med Miljöpartiet – men utan Vänsterpartiet – ställde sig Stefan Löfven i spetsen för en tvåparti-koalition. Hösten 2014 blev turbulent och utmynnade, efter det att regeringens budget röstats ned, i ett hot om extra val på våren 2015 som dock aldrig förverkligades. De båda blocken ingick i slutet av december en politisk överenskommelse som gör det möjligt för en minoritetsregering att styra landet och att få igenom sin budget.

I *Danmark* hade den blocköverskridande trepartiregering som trädde till 2011 redan tidigare omvandlats till en tvåpartidito. Socialistisk Folkeparti klarade inte av att axla regeringsansvaret och Helle Thorning-Schmidt fick fortsätta att styra landet med det mera regeringsvana Radikale Venstre. Det senare partiets ledare Margrethe Vestagers lust stod dock till EU-kommissionen där hon efterträdde Connie Hedegaard. I *Island* fick inrikesministern Hanna Birna Kristjánsdóttir lämna sin ministertaburett efter en läckageskandal i ett flyktingärende. Hennes ersättare i regeringen blev partikamraten Ólöf Nordal som lämnat politiken, men nu gjorde come back.

I *Norge*, slutligen, tuffade det blå-mörkblå regeringståget vidare under Høyres Erna Solbergs ledarskap och med Fremskrittspartiets ordförande Siv Jensen som främsta samarbetspartner. Det politiska stödet från Venstre och Kristelig Folkeparti visade sig hålla, men det återstår att se om – och i så fall när – som regeringen Solberg-Jensen breddas till att omfatta även de två borgerliga stödpartierna. Så skedde som bekant med Kåre Willochs ministär på 1980-talet. Fast då rörde det sig om Senterpartiet och inte om Venstre. Samt om Kristelig Folkeparti.

Några partiledare som gick av

I *Danmark* stod partiledarskiftena som spön i backen. Radikale Venstre, De Konservative och Socialistisk Folkeparti (SF) bytte partiledning under 2014. De konservativa har avverkat fyra partiledare på mindre än tio år. Bendt Bendtsen, Lene Espersen och Lars Barfoed heter föregångarna till nyligen valde kommunpolitikern från Viborg Søren Pape Poulsen. SF:s tidigare utrikesminister Villy Søvndal fick en kortvarig efterföljare i Annette Vilhelmsen som i sin tur efterträddes av Pia Olsen Dyhr. Kvar på sina poster förblev Helle Thorning-Schmidt som förgäves sökte ledarskapet inom EU-kommissionen och Venstres före detta statsminister Lars Løkke Rasmussen som lyckades överleva ett besvärligt politiskt blåsväder orsakat av hans oförmåga att skilja mellan personliga utgifter och partiets och andra organisationers.

I *Sverige* hoppade statsminister Fredrik Reinfeldt och finansminister Anders Borg strömhopp från den moderata partitrampolinen och drog sig tillbaka för att slicka såren efter den borgerliga valalliansens nederlag. Ganska snabbt stod det klart att Anna Kinberg Batra skulle bli Moderaternas nya partiledare. Valet av ny M-ledare skedde dock två veckor in på 2015. Ännu senare – och en bit in på år 2015 – meddelade Kristdemokraternas Göran Hägglund sin avgång. När detta skrives torde det stå klart att hans efterträdare blir det unga kommunalrådet Ebba Busch Thor från Uppsala. Den borgerliga alliansen fjärde partiledare Jan Björklund förefaller att hålla ut ännu ett tag, men det torde bara vara en tidsfråga innan också Folkpartiet väljer en ny ordförande. Om Birgitta Ohlsson, före detta EU-minister, skulle bli ny Fp-ledare kommer den borgerliga alliansen att uppvisa fyra kvinnliga partiledare med Centerpartiets Annie Lööf som äldst i den borgerliga partiledarklassen.

I *Finland* valdes Alexander Stubb till ny ledare för Samlingspartiet efter avtroppande Jyrki Katainen. Även koalitionspartnern Socialdemokraterna bytte partiledning sedan sittande finansministern och tillika partiledaren Jutta Urpilainen förlorat maktkampen mot fackföreningsmannen Antti Rinne. Han efterträdde också henne som finansminister.

Att Nato skulle hämta ännu en generalsekreterare från Norden kom som en överraskning. Sedan Anders Fogh Rasmussen lämnade statsministerposten i Danmark 2009 har han lett den västliga försvarsalliansen. När så tiden var inne för att avlösa Fogh Rasmussen visade det sig att de tyngst vägande Nato-länderna gärna såg *Norges* f.d. statsminister Jens Stoltenberg som Natos nye generalsekreterare. Och så blev det. Stoltenbergs nya ämbete medförde givetvis att han måste lämna ordförandeskapet i Arbeiderpartiet som han innehaft sedan 2002. Utan några större svårigheter kunde Arbeiderpartiets extra landsmöte enas om att utse Jonas Gahr Støre, f.d. utrikes- och folkhälsominister, till Jens Stoltenbergs efterträdare. Att två nordiska statsministrar i rad fått bekläda den tunga posten som Natos generalsekreterare visar att Norden fortsatt förmår att leverera kandidater till topposter inom internationella organisationer. Den norske politikern Trygve Lie var som bekant FN:s förste generalsekreterare fram till 1953 då han avlöstes av svensken Dag Hammarskjöld, ämbetsman och statsråd.

Fler och fler kvinnor bekläder ledande poster inom politiken i Norden. Två statsministrar av fem är kvinnor. Vem som ska bli det första svenska namnet i raden av kvinnliga statsministrar i Norden står ännu skrivet i stjärnorna. Helle Thorning-Schmidt, Anneli Jäätteenmäki, Mari Kiviniemi, Jóhanna Sigurðardóttir, Gro Harlem Brundtland och Erna Solberg har visat vägen.

EU-valet

EU-valet i *Danmark* resulterade i en förkrossande framgång för Dansk Folkepartis populära Morten Messerschmidt som fick hela 466.000 personliga röster. Han överträffande därmed med bred marginal före detta statsministern Poul Nyrup Rasmussens tidigare rekordnotering på 408.000 personröster. Dansk folkeparti blev största danska parti i Bryssel.

I *Finland* rönt Sannfinländarna inte samma framgång som väntat i EU-valet utan fick nöja sig med 12,9 procent mot 19,1 procent i det senaste riksdagsvalet. Bäst i kampen om de finländska platserna i EU-parlamentet lyckades Samlingspartiet som blev största parti med 22,6 procent följt av Centern som fick 19,7 procent. Valdeltagandet blev mediokra 41 procent.

I *Sverige* blev EU-valet en stor framgång för Miljöpartiet som blev näst största parti med 15,4 procent. Socialdemokraterna blev ändå det största svenska partiet i Bryssel-församlingen medan Moderaterna fick nöja sig med tredjeplatsen. Valdeltagandet steg till måttliga 51,1 procent. Alltid något, sa han som kom till Åmål – förlåt Bryssel.

ARNE HARDIS

SKIFTEDAG

Dansk politik 2014

Partierne rustede sig til den forestående valgkamp og forsøgte med vekslende held at finde andre ledere til det forestående politiske opgør. Både Konservative, Socialistisk Folkeparti og De Radikale stiller med nye ansigter. I kulissen spillede EU en udløsende rolle.

Arne Hardis er politisk redaktør på *Weekendavisen*.

Otte partier sidder i det danske folketing, tre af dem fik ny leder i 2014 og to af dem – Folketingets største – var meget tæt på at få det. Som sådan indskrev også dette politiske år sig i rækken af de mere begivenhedsrige.

De tre partier, som fik ny leder, var Socialistisk Folkeparti, De Konservative og Det Radikale Venstre, mens de to, som var tæt på at få det, var det ledende regeringsparti, Socialdemokratiet, og det ledende oppositionsparti, Venstre. Socialdemokratiets formand, Helle Thorning-Schmidt, ville gerne væk, ud i Europa, men måtte blive. Venstreformand Lars Løkke Rasmussen ville mange i partiets bagland gerne af med, men de endte med at slå sig på Løkkes overlevelsesinstinkt og talent for magtkampe.

SF først; lederskiftet i starten af 2014 var omtalt allerede i sidste års politiske oversigtsartikel og kan i grove træk skildres som følger: Under Villy Søvndal trådte partiet ind i Thorning's første regering i 2011, man troede sig velforberedt på den nye ansvarlige rolle trods et elendigt valgresultat. Efter Søvndals overraskende exit kom Annette Vilhelmsen til på baglandets forlangende, men ansvarets åg sled stadig på folkesocialisternes spinkle skuldre. Specielt gjorde de dagpengestramninger ondt, som regeringen på radikalt forlangende havde arvet fra den borgerlige regering. I slutningen af januar eksploderede det hele mellem hænderne på partiledelsen, da regeringen solgte en mindre del af det statslige energiselskab DONG til en kapitalgruppe, hvor Goldman Sachs spiller hovedrollen. Det symbolmættede salg blev for meget for den folkesocialistiske sjæl, og så gik Vilhelmsen og overlod magten til Pia Olsen Dyhr. Hun har siden – med held – brugt sine kræfter på at retablere SF som et parti, som lyder og agerer venstreorienteret.

SF er i dag et parti uden alvorlige indre spændinger, men også et parti, mange smiler lidt ad, når talen falder på eventuel senere regeringsdeltagelse. SF havde forberedt sig grundigt på at have magten, men trives bedst i rollen som dem, der gør krav på den, uden at blive ramt af forpligtelsen.

SF's nye leder drømmer om at komme i regering igen. Til venstre Pia Olsen Dyhr, i midten Helle Thorning-Schmidt og til højre den davarende radikale leder Margrethe Vestager. Tegning: Jens Hage.

Slaget om jordbærmarkerne

Meget mere voldsomt blev det forgæves Venstreoprør mod Lars Løkke Rasmussen. Oprøret havde en del at gøre med maj måneds valg til Europa-Parlamentet, hvis optakt udviklede sig til et dybt opgør om velfærdsydelse til EU-borgere med arbejde i Danmark. Konkret blev spørgsmålet formuleret ganske karsk: Hvorfor eller på hvilke vilkår skal rumænske jordbærplukkere have adgang til den danske børnecheck?

Det er et spørgsmål, som vanligvis stilles af EU-modstandere og skeptikere og på det seneste især af Dansk Folkeparti og dets populære europaparlamentariker, Morten Messerschmidt. Det bemærkelsesværdige er, at det klassiske EU-tilhængerparti Venstre besluttede sig for at tilslutte sig den folkeligt populære kampagne mod den østeuropæiske arbejdskrafts sociale rettigheder. Kunne de rettigheder ikke være færre? Indtræffe senere? Gradueres? Til alt dette sagde regeringen nej, både fordi det var svært at finde på noget, som holdt sig på lovlighedens grund, og fordi hverken Helle Thorning-Schmidt eller De Radikale var særlig lydhyre over for den slags undsigelser af det tætte europæiske samarbejde. Sagen udløste da også betydelige spændinger i Socialdemokratiet.

I praksis blev Lars Løkke Rasmussen vandbærer for Dansk Folkepartis EU-negative kampagne, og resultatet blev derefter. Dansk Folkeparti fik et fremragende valg, Venstre et elendigt. Morten Messerschmidt fik alene knap 466.000 personlige stemmer og overtrumfede dermed socialdemokraten,

den tidligere statsminister Poul Nyrup Rasmussens rekord fra 2004: knap 408.000 personlige stemmer. Denne lille sejr til Dansk Folkeparti rummede betydelig politisk symbolkraft. Det var Nyrup Rasmussen, som tilbage i 1999 om det nye parti udtalte: ”Uanset, hvor mange anstrengelser man gør sig – set med mine øjne – stuerene, det bliver I aldrig.”

Dansk Folkeparti gik meget kraftigt frem og erobrede godt hver fjerde stemme, 26,6 procent, mens Socialdemokratiet gik tilbage til 19,1 procent. Helt elendigt gik det for Løkke Rasmussens Venstre, som måtte nøjes med 16,7 procent og dermed måtte nøjes med to sæder i Europa-Parlamentet; man havde håbet på det dobbelte. Det nederlag gjorde ondt i det liberale bagland.

Både SF og Konservative fik hæderlige valg til Europa-Parlamentet sammenlignet med deres manglende popularitet i Folketinget og sikrede sig et mandat hver. Radikale vekslede deres styrke hjemme til et enkelt mandat i Bruxelles/Strasbourg også. Folkebevægelsen mod EU bevarede sit ene mandat.

Habitkrisen

Det nederlag havde nok været til at ryste af sig for Venstreformanden – det var trods alt ikke ham, der var på valg – hvis han ikke få uger før var blevet ramt af endnu en af disse skandaler (mediekampagner ville partiet selv sige), som efterhånden klæber til hans navn. I 2008 var han kommet i stormvejr, da en række bilag fra hans politiske fortid tydede på, at han ikke altid huskede at skelne mellem eget småforbrug og udgifter, som skulle afholdes som led i

*Lars Løkke Rasmussens
tøj fik stor offentlig
opmærksomhed, fordi
han ikke selv havde
betalt for det.
Tegning: Jens Hage.*

hans politiske gerning. Efteråret 2013 var det Løkkes indsats i spidsen for den sydkoreansk baserede GGGI-organisation, som udløste mediestorm; der var blevet brugt mange penge på rejser på første klasse i GGGI's tjeneste.

Den nye sag mindede lidt om de gamle, men blev alligevel helt sin egen. Som ny Venstreformand og statsminister var han for partiets regning blevet ekviperet med habitter, undertøj og lignende for et ikke overvældende spektakulært beløb: omkring 150.000 kroner. Ikke store penge, men det faldt mange Venstrefolk for brystet, at det var en sag for dem at udrede beløbet via deres kontingentmidler.

Helt klart blev det aldrig, hvem der havde finansieret hvad, man talte også om eksterne sponsorer, for nogen egentlig forklaring fik offentligheden ikke. Partiets daglige ledelse såvel som forretningsudvalget slog ring om deres formand og erklærede, at alt – nu – var i skønneste orden.

Da det elendige europaparlamentsvalg ramte oveni habitkrisen, var det indlysende for mange Venstrefolk, at det var formandens skyld. De havde ikke kunnet diskutere politik på grund af den spraglede sag om lederens ekvipering. Lars Løkke Rasmussen besluttede samme aften, som resultatet af europaparlamentsvalget forelå, at indkalde partiets hovedbestyrelse til ekstraordinært møde for at få afklaret, om han fortsat skulle lede partiet. For partiets skyld, som han forklarede. Både Løkkes støtter og hans fjender samlet omkring den i baglandet populære næstformand, Kristian Jensen, mobiliserede energisk. Da dagen for hovedbestyrelsesmødet oprandt 3. juni, mente de fleste, at Løkke ville trække sig.

Løkkes støtter havde imidlertid fået den meget populære tidligere minister Søren Gade, som har trukket sig fra politik, til at involvere sig i magtkampen. Man kunne således lade sive, at Gade, ifald Løkke gik, ville stille op mod næstformanden. Om det skaktræk fra Løkkelejren også var for partiets skyld, er nok mere tvivlsomt, det lignede mere et forsøg på hævn eller måske snarere på at kyse Kristian Jensen fra at udfordre Løkke. Det blev da også udgangen; Jensen aflyste oprøret fem minutter i 12, Løkke blev som formand og statsministerkandidat for blå blok. Venstre oprettede til eget brug et såkaldt formandskab bestående af Løkke og Jensen for at dementere det helt åbenlyse: at Venstre havde fået sin egen udgave af det fløjspøgelse, som ellers historisk har huseret mest hjemmevant i partier som Socialdemokratiet, Konservative og SF.

Vestager, ikke Thorning

I Socialdemokratiet udviklede situationen sig noget anderledes. Rygterne om, at Helle Thorning-Schmidt var på tale som EU's nye præsident, tog i juni så meget til, at partiets øvre lag allerede var ved at indstille sig på at dele magten under den leder, man var enig om at ville indsætte: daværende beskæftigelsesminister Mette Frederiksen.

*Hvis Thorning rejste til
Bruxelles skulle Mette
Fredriksen have hendes
stol. Tegning: Jens Hage.*

Rygterne gik hele sommeren, da EU-landene måtte udskyde besættelsen af Unionens topposter til slutningen af august, men som bekendt gik det ikke, som socialdemokraterne troede – og mange håbede. Posten som præsident for Unionen gik til polakken Donald Tusk, men til gengæld kom der en anden overraskelse ud af besættelsen af EU's topposter: Danmarks kommissærpost gik til den radikale leder, Margrethe Vestager, som trådte til som konkurrencekommissær som afløsning for den konservative Connie Hedegaard, som havde bestyret klimaet. Mange socialdemokrater, som havde haft kvaler ved at tåle De Radikales indflydelse på regeringens økonomiske politik, så den udgang på sagen som ganske typisk: Thorning-Schmidt arbejdede i praksis for regeringsmakkerens interesser.

Vestagers exit var overraskende for de fleste, derimod overraskede det ikke, at hendes afløser blev daværende skatteminister Morten Østergaard, som havde været hendes højre hånd, siden hun trådte til som radikal leder i 2007. Vestager havde været en stærk leder for De Radikale i regeringssamarbejdet og stod bag den meget skrappe reformkurs, som plagede så mange socialdemokrater og folkesocialister: selskabsskattelettelser, kontanthjælpsstramninger, efterlønsforringelser og især den stramme dagpengepolitik, som sendte titusinder ud af arbejdsløsheds-kasserne.

Baggrunden for den radikale styrke var mandaternes placering i Folketinget. Vestager havde det blå flertal i Folketinget at henvise til og illustrerede på den

måde fint det gamle socialdemokratiske bonmot: det er besværligt med De Radikale, men umuligt uden.

Morten Østergaard fastholdt da også den stramme kurs, da han trådte til, og det blev i løbet af det tidlige efterår tydeligt, at sammenholdet mellem Radikale og Socialdemokratiet knagede, når det kom til dagpengeområdet. Hvor det tidligt i regeringsperioden havde været Thorning meget om at gøre at tage ansvar for den skrappe politik, undsagde hun den meget direkte på den socialdemokratiske kongres i september. Hun lovede i brede vendinger at indrette et system, hvor færre falder ud af dagpengesystemet. Betegnende nok først efter et folketingsvalg.

Samtidig havde også Dansk Folkeparti tilsluttet sig kravet om lempelser i de dagpengeregler, partiet selv stod fadder til i 2010 under Løkkes regering; meget tyder således på, at reglerne lempes noget, uanset hvilken regering der får magten efter næste valg.

Morten Østergaard flyttede efter forfremmelsen til partileder fra Skatteministeriet til Økonomi- og Indenrigsministeriet og demonstrerede fra start et solidt greb om selve det politiske håndværk. Til gengæld har han ikke meget gennemslag hos vælgerne; den sivning, som begyndte allerede i Vestagers sidste tid som leder, er i meningsmålingerne fortsat året ud, så Radikale nu ligger til at få et valgresultat betragtelig under succesvalget i 2011.

Konservative eksperimenter

Endnu et parti forsøgte sig som nævnt udi den svære kunst at skifte leder. Det Konservative Folkeparti har de seneste år forsøgt sig med forskellige formænd i hastig følge, uden at resultatet har vist sig som andet end evigt vigende meningsmålinger og elendige valgresultater.

Efter at lederen gennem et tiår Bendt Bendtsen trak sig i 2008, har man prøvet med to andre, Lene Espersen (2008-2011) og Lars Barfoed (2011-2014), men Espersen tabte hurtigt sin folkelige medvind, og Barfoed erobrede aldrig sin. I øjeblikket er Konservative Folketingets mindste parti med blot otte mandater og 4,9 procent af stemmerne.

Da Barfoed ikke blev en folkelig succes, mens man omvendt kunne notere pæne resultater både ved kommunalvalg og europaparlamentsvalg, begyndte stærke folk i partiet at se sig om efter en mulig afløser. Man landede i august på en i den bredere offentlighed overraskende person: Søren Pape Poulsen (1971), borgmester i den jyske by Viborg og helt uden landspolitisk erfaring, eftersom han ikke er medlem af Folketinget.

I partiet er han kendt som noget EU-skeptisk, som en god kommunikator og som en habil borgmester. I offentligheden blev han hurtigt kendt som homoseksuel – det er man ikke så vant til at håndtere offentligt i konservative

*Søren Pape Poulsen – helt
ny i den politiske trafik.
Tegning: Jens Hage.*

kredse – og som en eksborgmester, som påkaldte sig kritik for at have favoriseret byens fodboldhold uden om de gældende regler.

Man udstyrede på efterårets landsråd den nye leder med et slogan – ”mennesker først” – og med en række mærkesager, som skal skaffe partiet ørenlyd i blå blok: modstand mod obligatoriske lektiecafeer i folkeskolen, lavere skat, hårdere kurs over for voldsmænd. Flere af de garvede kræfter forlader eller har forladt folketingsgruppen – Lene Espersen forlod politik kort efter partiets landsråd, og tidligere leder Per Stig Møller stiller ikke op ved næste valg. Både tidligere minister Brian Mikkelsen og tidligere leder Lars Barfoed fortsætter imidlertid, og de har senest fået følgeskab af Naser Khader, som efter nogle års pause genoptager sin politiske karriere. Søren Pape Poulsen selv har foreløbig ikke dementeret indtrykket af, at han får det svært.

Hans erklærede mål er at skaffe partiet fremgang – eller kan han også selv få svært ved at få et sæde i Folketinget – og lykkes det, vil man i regering efter valget, hvis blå blok vinder. I modsat fald skal man igen lede efter en ny formand. Det er ikke nogen munter historie for det gamle parti, som fejrer sin 100 års fødselsdag i 2015.

Udlændinge igen

Vanligvis spillede udlændingespørgsmålet igen en vis rolle i dansk politik gennem 2014.

I Venstre havde man i årevis arbejdet med et udlændingeudspil til erstatning for den politik, der blev ført under VK-regeringen fra 2001 til 2011. Det blev præsenteret i august og er et bud på en samlet udlændingepolitik, der både strammer og lemper. Lemper for personer uden for den muslimske verden og strammer for folk fra Mellemøsten og den muslimske verden. Sådanne formuleres det naturligvis ikke helt, men effekten er tydelig nok.

Venstre har etableret et net, som sorterer folk efter to nogenlunde objektive kriterier: Man kombinerer topledene på FNs Human Development Index med de lande, hvorfra der ikke kræves visum. I praksis forhindrer dobbeltkravet lavtlønnet arbejdskraft fra alle andre muslimske lande end Brunei i at komme hertil for at søge deres lykke. Og reglerne for familiesammenføring strammes efter samme mønster: Reglerne skal være lempeligere for dem, der vurderes integrerbare, og skrappe for dem, som vurderes ikke så let at kunne integreres. Her vil man, det vil sige Udlændingestyrelsen, lægge vægt på sprogkundskaber (nordisk, engelsk, tysk), erhvervs erfaring, uddannelse og den slags.

Da Venstreforslaget lemper indkomstkrauet for den arbejdskraft, der kan komme hertil, valgte Socialdemokratiet at være imod forslaget, mens regeringspartnern, De Radikale, var imod på grund af de indbyggede stramninger. Enkelte Venstrefolk luftede samme bekymring, men nogen voldsom intern modstand blev det ikke til. Ironisk nok er det nu Socialdemokratiet og Radikale, som står vagt om hovedlinjerne i den udlændingepolitik, som de arvede fra den borgerlige regering, mens linjens ”opfindere” søger nye veje.

Da Dansk Folkeparti tog pænt mod Venstreforslaget, er det sandsynligt, at det vil udgøre ryggraden i den udlændingepolitik, som en regering Løkke vil kunne få flertal for.

Mere fra udlændingepolitikken & omegn: Justitsministeriet fik ny chef i skikkelse af den tidligere beskæftigelsesminister Mette Frederiksen, da Karen Hækkerup forlod politik til fordel for et job i landbrugets interesseorganisation. Hun fik pudsigt nok den stilling som leder, som den ovenomtalte Venstremand Søren Gade havde haft. Mette Frederiksen har fra dag et præstere et en stram udlændingepolitisk profil.

Mere konkret stod regeringen i efteråret bag en ny flygtningepolitik, som i lyset af presset fra stadig flere syriske flygtninge strammer reglerne for deres familiesammenføring og hjemsendelse, skulle der opnås en hurtig fred i den syriske borgerkrig. At den nye radikale leder, Morten Østergaard, gik med til dette, begrundede man med, at man havde gjort noget tilsvarende, da Balkankrigen i 1990'erne havde medført mange asylansøgere. Østergaards

accept har ikke desto mindre formentlig bidraget til at svække hans popularitet i det radikale vælgerbagland. Her er den en meget vigtig del af selvopfattelsen, at man støtter en lempelig og human udlændingepolitik.

Endvidere kan det i en vis forstand skrives på den udlændingepolitiske dagsorden, at et næsten samlet folketing i oktober stod bag en ny dansk krigsinvolvering i Mellemøsten. Tre år efter at de sidste danske soldater forlod Irak, stemte alle partier undtagen Enhedslisten for at sende danske F16-fly til Irak som led i den internationale kamp mod IS. De danske fly deltager i aktioner i Irak, men ikke i Syrien.

Endelig kan det måske rubriceres under udlændingedagsordenen, at de EU-venlige partier blev enige om at samles om en folkeafstemning efter folketingsvalget, som gør delvis op med det danske forbehold for Unionens retlige samarbejde.

Klar til valg

Udsigten til et valgår gjorde det ved årets udgang lettere for finansminister Bjarne Corydon at samle flertal for en finanslov bestående af regeringens parlamentariske grundlag: SF og Enhedslisten. Finansloven for 2015 bød på endnu en lappeløsning for de tusinder, som har mistet dagpengene, siden Thornings regering kom til.

En ændring af dagpengereglerne afventer en kommission, men der er i det nuværende folketing stort flertal for, at der skal ske lempelser. Der har her vist sig konturerne af et alternativt, men ikke operationelt flertal bestående af Socialdemokratiet, Dansk Folkeparti, SF og Enhedslisten.

I den blå blok har de fire partier demonstreret nogenlunde sammenhold om en erhvervsvenlig kurs med offentlige besparelser især på udlændingehjælp og udlændinge. Lars Løkke Rasmussen har som blokkens leder åbnet for flere regeringskombinationer, skulle meningsmålingernes spådom også blive til virkelighed.

Det store, meget diskuterede spørgsmål er, om Dansk Folkeparti vil gå i regering. Mange mener, partiet må tage ansvaret på sig, men Kristian Thulesen Dahl afviser ret kategorisk ideen. Noget af et luksusproblem for det populære parti, som konkurrerer med Venstre og Socialdemokratiet om at blive Folketingets største. Thulesen Dahl har utvivlsomt skelet til SFs dårlige erfaringer med at tage magten på sig, før man er klar.

Alt var ved årets udgang således lagt til rette for et klassisk folketingsvalg med opgør om vækst, arbejdspladser, offentlig vækst. Valget skal afholdes senest til september, og alt tydede gennem hele 2014 på, at et regeringsskifte er uundgåeligt. Socialdemokratiet har ganske vist rettet sine meningsmålinger noget, men det skete tilsyneladende alene på den røde bloks bekostning. I blå

blok er der især sket en omfordeling fra Lars Løkke Rasmussens Venstre til Thulesen Dahls Dansk Folkeparti.

Terrorangrebet i København i februar 2015 på et debatmøde i Lars Vilkskomiteen og på en jødisk konfirmationsfest ved synagogen betød en opblussende diskussion om militant islamisme, om udstødelse og marginalisering, om ytringsfrihed og om sikkerhed. Men angrebet, som var en ret nøje kopi af angrebet på det franske satiremagasin Charlie Hebdo, udløste også en ikke før set, massiv opbakning bag Helle Thorning-Schmidt, som i sagens natur stod i spidsen for krisehåndteringen. I ly af tragedien, som kostede to uskyldige mennesker livet, spurgte mange politikere sig selv, om terrorsagen kunne få mere varig indflydelse på opbakningen til regeringslejren.

JAN-ANDERS EKSTRÖM
 FINLAND ÅR 2014
 Motigt för slimmad regering

Sexpartiregeringen från år 2011 krympte under året till en fyrpartiregering och det blev också byten på många tunga ministerposter. Nye statsministern Alexander Stubb och hans parti samlingspartiet fick mot slutet av året ta allt mera stryk för det uteblivna ekonomiska uppsvinget.

Artikelskribenten är tidigare långvarig politikredaktör vid *Hufvudstadsbladet* och mångårig f.d. korrespondent i Finland för *Svenska Dagbladet* och *Aftenposten*.

De första månaderna av året präglades av vissa försök att få fram nya beslut för balansering av den allt mera skuldtyngha finländska ekonomin samt av förberedelserna för valet till Europaparlamentet samt socialdemokraternas och samlingspartiets partikongresser.

I februari diskuterade regeringen och oppositionspartierna tillsammans obalansen i den finländska ekonomin. Alla var överens om att skuldspiralen måste brytas, men ingen kunde ge besked om hur detta bör ske. Sexpartiregeringen Katainen hade ju i sitt regeringsprogram lovat att bryta skuldsättningen under valperioden. De två tidigare centerledda regeringarna hade ökat statsskulden med 23,6 miljarder euro och Katainens regering ökade skuldbördan med drygt 10 miljarder euro när det väntade ekonomiska uppsvinget uteblev. Regeringen fattade nu beslut om nedskärningar och skattehöjningar som beräknades balansera statsfinanserna med 3 miljarder euro.

Med oppositionen kom regeringen överens om en länge eftersträvad stor hälsovårdsreform enligt vilket landet skall indelas i fem stora vårdområden. Det skedde sedan man gett upp planerna på att drastiskt skära ner antalet kommuner. Reformen fortsatte emellertid att orsaka debatt och ifrågasättande kommentarer. Arbetsmarknadsparterna förhandlade för sin del fram ett förslag till reform av arbetspensionssystemet, som bl.a. innebär att den lagstadgade pensionssåldern gradvis fram till år 2027 höjs från nuvarande 63 till 65 år. De här reformerna får ännu inte under de närmaste åren några större positiva ekonomiska konsekvenser.

Under budgetbehandlingen på sensommaren blev det inga större beslut om nya nedskärningar och regeringen fick en hel del kritik för att mycket litet blev gjort och för att det gick trögt med verkställigheten av tidigare fattade

sanerande beslut. Mot slutet av året såg det ut som om regeringen under valperioden skulle klara av att balansera statsekonomin med drygt 6 miljarder euro. Betydligt mera behövs emellertid om skuldspiralen verkligen skall kunna brytas. Behovet av nya nedskärningar ökas av att den ekonomiska stagnationen väntas fortsätta även under år 2015.

Situationen förbättrades inte heller av att Finland på hösten förlorade sin internationella AAA-kreditvärdighet och flyttades ner ett pinnhål på den skalan.

Katainen söker nytt jobb

Vårens största politiska nyhetsbomb levererades emellertid av statsminister Jyrki Katainen i samband med att samlingspartiet öppnade sin kampanj inför EU-valet. Han meddelade att han inte längre ställer upp för omval som partiordförande på partikongressen i juni och att han i samband med det även lämnar statsministerposten.

- Jag vill gå framåt i livet, sade han och lät förstå att han hoppas kunna få ett internationellt uppdrag av något slag. Valet till EU-parlamentet ämnade han ändå inte ställa upp i. Som partiledare ansåg han sig ha gjort sitt efter tio ansvarstygda år. Katainens sorti föll inte i särskilt god jord. Många kommentatorer anklagade honom rent ut för omoralisk fanflykt. Med tanke på den svåra ekonomiska situationen borde Katainen ha burit sitt ansvar som statsminister valperioden ut, tyckte de.

*Jyrki Katainen lämnade statsministerposten för att bli viceordförande i EU-kommissionen.
Teckning: Wilfred Hildonen.*

Och så var de bara fyra...

Regeringen klandrades under hela året för bristande handlingskraft, vilket till stor del ansågs vara en följd av den "överbreda" regeringsbasen. Jyrki Katainens sexpartiregering bildades ju i en situation då den var det enda majoritetsalternativet sedan sannfinnarna sin stora valseger till trots tackat nej till regeringsmedverkan. Samarbetet inom sextetten fungerade ganska länge någorlunda, men motsättningar förekom allt mer särskilt kring synen på behovet av stora nedskärningar av statsutgifterna.

Inte helt oväntat var det vänsterförbundet som först fick nog och drog sina slutsatser. Paavo Arhinmäki hade hela tiden kämpat med en intern opposition mot samarbetet med högern i sitt parti och nu gav regeringens beslut om budgetramarna för de närmaste åren i slutet av mars goda motiveringar för utträde. Regeringen hade fattat beslut om vissa nedskärningar även av bl.a. barnbidragen och det gav Arhinmäki anledning att deklarerat att hans parti inte längre förmår försvara samhällets svagaste i regeringen.

I september var det sedan dags också för gröna förbundet att hoppa över till oppositionen. Det avgörande var i detta fall att fempartiregeringen beslutat ge kärnkraftsbolaget Fennovoima nytt tillstånd att bygga ett kärnkraftverk i Pyhäjoki vid Bottenviken. De gröna och deras ordförande Ville Niinistö ville inte vara med om att bygga ut kärnkraften och ogillade särskilt att ryska Rosatom valts till leverantör av reaktor samtidigt som bolaget blivit stor delägare i Fennovoima. Det ökar enligt Niinistö på ett betänkligt sätt Finlands energipolitiska beroende av Ryssland.

De övriga fyra regeringspartierna – samlingspartiet, sdp, svenska folkpartiet och kristdemokraterna – beslöt att fortsätta regeringssamarbetet trots att koalitionen majoritet i riksdagen krympt till nästan ingenting – dvs. 101 av 200 mandat i riksdagen. Det ledde till att regeringspartierna på hösten ibland tvingades kalla in även sjukskrivna riksdagsledamöter för att säkra majoritet i viktiga omröstningar.

Under hösten förekom det sedan även en viss debatt kring tanken på riksdagsval i förtid för att på så sätt påskynda utnämningen av en ny och mera handlingskraftig regering. Slutsatsen blev ändå att det inte gör någon större skillnad om riksdagsvalet hålls i januari i stället för i april i normal ordning.

Rinne tog över i sdp

Motsättningarna kring regeringens nedskärningspolitik hade en viss betydelse även när socialdemokraterna på sin partikongress i maj stannade för att byta ut finansminister Jutta Urpilainen mot fackföreningspolitikern Antti Rinne på partiordförandeposten. Det skedde med 257 röster för Rinne och 243 för Urpilainen.

*Socialdemokraterna valde en traditionell fackföreningsman till ny partiledare.
Teckning: Wilfred Hildonen.*

Urpilainen hade synligt bundit sig vid regeringens nedskärningspolitik. Rinne lät under kampanjen för sin del förstå att regeringen borde satsa på ekonomisk stimulans även om det kostar en del.

52-årige Rinne tog nu också över finansministerposten efter Urpilainen. Någon större allmänpolitisk erfarenhet hade han inte, han kom direkt från ordförandeposten i fackförbundet Pro, som är det största tjänstemannaförbundet inom den privata sektorn i Finland. Han var känd för att vara en skicklig och ibland t.o.m. "skrupellös" förhandlare.

Kampen om partiledarposten var hård inom sdp och många befarade att partiet efteråt skulle vara allvarligt tudelat. Trots en del fräna ställningstaganden genast efter partikongressen blev det ändå inga särskilt synliga slitningar längre fram.

Sannfinsk besvikelse i EU-valet

Valet till Europaparlamentet i maj visade att de populistiska sannfinnarnas expansion brutits. Partiordförande Timo Soini hoppades före valet kunna leverera en ny skräll även i detta sammanhang efter succén från riksdagsvalet år 2011 då partiet fick hela 19,1 procent av rösterna. Särskilt mycket blev det emellertid inte av det. Partiet fick trots sin starkt EU-kritiska linje bara 12,9 procent av rösterna och fördubblade visserligen med det sin representation i parlamentet från ett mandat till två, men besvikelsen var ändå stor. Målet var ju två tilläggsmandat.

Samlingspartiet behöll med 22,6 procent av rösterna sin position som största parti före centern, som fick 19,7 procent. Socialdemokraterna (Sdp), som alltid haft svårt att mobilisera sina anhängare i EU-valen, tappade katastrofalt hela 5,2 procentenheter sedan föregående EU-val och stannade på bara 12,3 procent. Partiet behöll ändå sina två mandat. De gröna förlorade det ena av sina tidigare två mandat, vänsterförbundet knep efter fyra års paus igen ett mandat och kristdemokraterna förlorade sitt enda mandat.

Svenska folkpartiet (Sfp) behöll sitt mandat med hela 6,8 procent av rösterna. Normalt får Sfp bara drygt 4 procent i riksomfattande val, men partiet gynnades än en gång avgörande av att bara 41 procent av väljarna bekvämade sig till valurnorna.

Samlingspartistiske Europa- och utrikeshandelsministern Alexander Stubb blev valets i särklass största röstmagnet. Han fick hela 148 190 personliga röster. Näst mest röster – 80 772 – fick sannfinske riksdagsmannen Jussi Halla-Aho, som är förgrundsgestalt för de mer eller mindre rasistiska invandringskritikerna i Finland. Centerns Olli Rehn, ekonomikommissionär i Bryssel, placerade sig som trea med 70 398 röster knappt före evigt aktiva partikollegan Paavo Väyrynen, som fick 69 360 röster. Av ministrarna i Jyrki Katainens regering invaldes förutom Stubb också hans partikollega förvaltnings- och kommunminister Henna Virkkunen i Europaparlamentet.

Bland de invalda fanns dessutom två andra f.d. ministrar från Katainens regering: de grönas Heidi Hautala och vänsterförbundets Merja Kyllönen. Kristdemokraternas ordförande, inrikesminister Päivi Räsänen, ställde också upp i valet, men lyckade inte bli invald.

Alexander Stubb hade redan tidigare meddelat att han kandiderar för partiledarposten i samlingspartiet och att han inte flyttar till Bryssel om han lyckas med det och blir statsminister.

Jyrki Katainen efterträdde på sommaren tillfälligt Olli Rehn som ekonomikommissionär och valdes på hösten in i den nya EU-kommissionen som en av kommissionens sju vice ordförande.

Av medlemmarna i Jyrki Katainens ursprungliga sexpartiregering från år 2011 kvarstod på hösten 2014 bara fyra i den återstående fyrtiregeringen.

Stubb ny statsminister

För partiordförandeposten i nationella samlingspartiet efter Jyrki Katainen kandiderade på slutrakan tre av partiets ministrar. De var förutom Europa- och utrikeshandelsminister Alexander Stubb också social- och hälsovårdsminister Paula Risikko samt näringsminister Jan Vapaavuori. Ordförandeposten var attraktiv inte minst för att dess innehavare i förlängningen kunde räkna med att också bli statsminister.

*Alexander Stubb fick en rivstart som ny statsminister.
Teckning: Wilfred Hildonen.*

Av de tre kandidaterna slogs i de avgörande omröstningarna Vapaavuori först ut och i finalen besegrade sedan Stubb Risikko med rösterna 500-349. Samlingspartiet fortsatte därmed traditionen med enbart manliga partiordförande. Intrycket var att partifolket stannade för Stubb uttryckligen i hopp om att hans stora personliga popularitet från bl.a. EU-valet skall lyfta samlingspartiet också i riksdagsvalet 2015.

Avgörandet var också såtillvida exceptionellt att Finland med Stubb fick en svenskspråkig statsminister. Stubb kommer från en tvåspråkig familj och han har gått i skola både på finska och svenska, men i offentligheten betecknas han oftast som finlandssvensk. Förutom finska och svenska behärskar han också flera andra språk.

46-årige Stubb har tidigare varit bl.a. EU-parlamentariker och utrikesminister i Matti Vanhanens och Mari Kiviniemis center-högerregeringar. Hans meriter ligger klart på det internationella och utrikespolitiska området, inte på det ekonomisk- eller inrikespolitiska planet. Han har öppet engagerat sig för Finlands inträde i försvarsalliansen Nato och sticker inte under stol med det som statsminister heller trots att han tvingats böja sig för att "den saken inte är aktuell just nu".

Som person och politiker är Stubb högst informell. Han twittrar ivrigt på nätet och ägnar sig mycket åt maratonlöpning och triathlon.

"Ryssland igen ett hot"

Rysslands agerande i Ukrainakrisen skakade kännbart om Finlands relationer till den stora grannen i öster. Efter en längre period av relativt störningsfria relationer hamnade Finland i en situation som tydligt uppfattas som obekvämt av de flesta finländska politiker.

För Finland fanns det som EU-medlem inte längre några möjligheter att på något sätt hålla sig utanför reaktionerna mot Ryssland så som man i allmänhet försökte agera under Sovjetunionens tid. Några synliga försök i den riktningen gjordes inte heller. Finland förenade sig med EU i övrigt om att entydigt fördöma Rysslands agerande i Ukraina. På hemmaplan slöt samtliga partier upp bakom denna linje i likhet med president Sauli Niinistö.

Opinionsmätningarna utvisade att Finlands folk allt mera uppfattade Ryssland som ett hot fastän få väntade sig att detta hot raskt skall omsättas i handling av något slag. Hotbilden förstärktes av flera ryska kränkningar av finländskt luftrum och starkt ökad rysk flottaktivitet på Östersjön.

Trots det principiellt entydiga fördömandet av det ryska agerandet i Ukraina engagerade sig den finländska högsta politiska ledningen för att i mån av möjlighet upprätthålla den bilaterala förhandlingskontakten med Kreml. President Sauli Niinistö träffade den ryske presidenten Vladimir Putin i Sotji och hade sedan flera telefonsamtal med honom. Den finländska aktiviteten på detta plan var så livlig att det fanns farhågor för att EU inte skulle acceptera det, men det blev aldrig någon synlig reaktion från Bryssel. På finländsk sida var man tydligen noga med att hålla EU informerat om alla kontakter österut.

Behovet av bibehållna förhandlingskontakter motiverades särskilt med att Finland ju har en 1300 kilometer lång gräns mot Ryssland och omfattande ekonomiska förbindelser. De ryska motsanktionerna mot EU:s åtgärder drabbade särskilt den relativt stora finländska livsmedelsexporten till Ryssland. Då rubelns värde på hösten rasade också till följd av det sjunkande oljepriset blev följden en stor minskning också av den på senare år mycket omfattande shoppingturismen från Ryssland till sydöstra Finland.

Särskilt från oppositionspartiet centern förekom det på hösten så många missnöjesyttringar med anledning av problemen österut och krav på bibehållna bilaterala kontakter att statsminister Alexander Stubb i ett skede anklagade partiet för att ha en otydlig linje visavi Ryssland. Centerledningen svarade med att upprepa att det principiella fördömandet av Rysslands agerande står fast även för centerns del.

I slutet av året gav riksdagen med rösterna 115-74 och fyra nedlagda Fennovoima förnyat tillstånd för kärnkraftsbygget i Pyhäjoki. Många av motståndarna motiverade sig med att det i den rådande situationen inte är rätt att beställa kraftverket från ryska Rosatom. Projektet fick stöd särskilt från samlingspartiet, centern, sdp och sannfinnarna. Nästan alla sdp-ministrar röstade

dock emot i likhet med hela den gröna riksdagsgruppen och det stora flertalet riksdagsmän från vänsterförbundet, svenska folkpartiet och de kristliga.

Medborgarna tyckte i allmänhet att den finländska utrikespolitiska ledningen skött sig väl beträffande krisen i Ukraina. Utrikesminister Erkki Tuomioja framstod ganska oväntat på hösten t.o.m. som landets populäraste politiker.

Sverige bästa vapenbrodern

Krisen i Ukraina och Rysslands andel i den fick en hel del synliga konsekvenser för opinionsläget i försvarsfrågorna i Finland. Opinionsmätningarna uppmätte kännbart ökad oro för framtiden, klart ökad vilja att satsa mera på försvaret och växande stöd för Finlands inträde i försvarsalliansen Nato. I slutet av året visade det sig att andelen Natosympatisörer på ett år ökat från 21 till 30 procent.

Det klart mest lockande försvarspolitiska alternativet är ett starkt ökat militärt samarbete med Sverige. Enligt en opinionsmätning som planeringskommissionen för försvarsinformation utfört ställde sig hela 94 procent av de tillfrågade positivt till tanken på ökat försvarssamarbete med Sverige, över hälften var mycket starkt för det.

Försvarsminister Carl Haglund (Sfp) framkastade i december tanken på att Finland och Sverige omkring år 2020 skulle kunna ha gemensamma luft- och sjöstridskrafter. Han tillstod emellertid att detta skulle förutsätta politiska beslut och en försvarsallians mellan länderna. Saken är ändå "värd att utreda", den "skulle ge en enorm potential". Andra finländska politiker föreföll att tvivla på att Sverige vill vara med om så långt gående samarbete. De första reaktionerna från den nya svenska regeringen var mycket riktigt också klart avvisande.

Centern starkt uppåt

Den starkaste politiska trenden i Finland var mot slutet av året att regeringen och särskilt samlingspartiet förlorade allt mer av sitt förtroendekapital samtidigt som oppositionspartiet centern igen åkte upp som det klart populäraste partiet. Under trycket av de ekonomiska realiteterna ökade medborgarnas insikt om att regeringarna Katainen och Stubb misslyckats med den ekonomiska politiken. Det visade sig också att Alexander Stubbs enorma personliga popularitet inte bar längre då han övertagit statsministeransvaret.

Det föreföll närmare bestämt som om Stubbs okonventionella sätt inte föll alla konservativt lagda i smaken. Många väntade sig tydligen ett mera seriöst grepp av landets statsminister. Det insåg Stubb också själv. Han dämpade farten och bemödade sig om att tala seriöst och tydligt, men det gav ingen omedelbar utdelning i opinionsmätningarna. Hans rekrytering av två yngre kvinnliga partikolleger till ledigblivna ministerposter lades honom också till

*Centerledaren Juha Sipilä kan ta det lugnt, opinionssiffrorna har bara stigit.
Teckning: Wilfred Hildonen.*

last. Det förekom bedömningar om att han på den punkten agerat "elitistiskt". Saken blev sedan inte bättre av att det gnisslade allt mera i samarbetet mellan de två största regeringspartierna – samlingspartiet och sdp. Riksdagsvalets närhet märktes allt tydligare.

Följden var att samlingspartiet rasade i mätningarna. Partiet blev knappt störst i riksdagsvalet år 2011 med 20,4 procent av rösterna. Efter det uppmättes flera gånger ett till och med kännbart högre väljarstöd. Men nu förlorade samlingspartiet redan på sensommaren positionen som största parti till centern. Alldeles i slutet av året var Stubbs parti nere på litet under 17 procent och en mätning utvisade att det passerats också av Sdp.

Centern, som i riksdagsvalet för fyra år sedan fick bara 15,8 procent av rösterna, var nu alldeles i slutet av året uppe i nästan 27 procent av väljarsympatierna – helt i en klass för sig. Inför nästa riksdagsval är det alltså upplagt för att centern blir landets största parti igen med Juha Sipilä som statsminister.

Sakligt lågmälda Sipilä har sedan han valdes till centerledare sommaren 2012 två gånger varit sjukskriven en längre tid till följd av blodpropp i lungan och under de perioderna tappade centern klart i väljarstöd. Men nu sägs hälso-problemen vara över och utvecklingen är igen starkt positiv för partiet.

Nye sdp-ledaren Antti Rinne hade ännu inte i slutet av året nämnvärt lyckats lyfta sitt partis popularitet. Efter 19,1 procent i valet år 2011 dök sdp för en längre tid till bara 14-15 procent och ännu lägre i EU-valet. I slutet av år 2014 fick partiet som mest 16,9 procent i mätningarna.

För sannfinnarna – den stora valsegraren från våren 2011 med 19,1 procent – fortsatte motgångarna också efter besvikelsen i EU-valet. I årets sista opinionsmätning blev det en ny bottennotering för Timo Soinis parti – bara 13,3 procent. Soini deklarerade flera gånger under hösten att han siktar på inträde i regeringen efter valet 2015. Målet är att sannfinnarna skall bli största parti och att Soini själv därmed skall bli statsminister. Men om den sjunkande trenden inte kan brytas radikalt är sannfinnarna inte särskilt lockande som ny samarbetspartner för de tre övriga större partierna.

Könsneutral äktenskapslag godkänd

Efter långvarig arbrytning klarnade det i slutet av november att även Finland som det sista av de nordiska länderna får en s.k. könsneutral äktenskapslag. Saken behandlades i riksdagen utgående från ett s.k. medborgarinitiativ, eftersom det inte fanns någonting om det i regeringsprogrammet från år 2011. Kristliga förbundet uppställde som villkor för sin regeringsmedverkan att regeringen inte driver detta projekt överhuvudtaget.

Riksdagsbehandlingen av medborgarinitiativet var länge ute i motvind, eftersom det fanns en knapp majoritet mot den könsneutrala äktenskapslagen i det beredande utskottet. När saken sedan till slut kom upp till behandling i riksdagen som helhet gick medborgarinitiativet igenom med rösterna 105-92. Ja-rösterna var t.o.m. något fler än vad man allmänt väntat sig.

Reformen skall träda i kraft från och med våren 2017. Lagens motståndare hoppas fortfarande att nej-sidan skall få majoritet i den nya riksdagen och att projektet därmed skall kunna stoppas. Särskilt goda utsikter för det finns det emellertid knappast, eftersom opinionsmätningarna utvisat att det finns en folkmajoritet på drygt 60 procent för den könsneutrala äktenskapslagen.

ARNA SCHRAM

POLITIK OCH EKONOMI PÅ ISLAND 2014

Lågt valdeltagande i kommunalvalen, en ministers dramatiska avgång och kontroversiellt förslag om att alla islänningar måste köpa ett naturpass för att kunna se sig om i sitt land är bland de saker som behandlas i översikten över politik och ekonomi på Island under 2014. Här förtäljs också att turismen nu genererar mera inkomster än fisket.

Arna Schram är journalist med ett förflutet vid *Morgunblaðið* och *Vidskiptablaðið*.

Det politiska livet på Island under första halvan av 2014 dominerades av kommunalvalen, och det låga valdeltagandet väckte särskilt uppseende. Det uppgick till 66 % sammantaget i landet och har inte varit sämre på 60 år. Valanalyserna visade att den yngsta väljarskaran, 18-29-åringarna, var de som var minst begivna på att ta sig till valurnorna. De skäl som nämndes var främst ointressanta alternativ och den enskildes begränsade möjligheter att påverka. Vissa angav att de helt enkelt inte orkat gå till vallokalen.

När valet var överständet övertog Socialdemokratiska alliansens (Samfylkingins) kommunalråd i Reykjavík, Dagur B. Eggertsson, borgmästarposten efter den populära komikern Jón Gnarr, ledaren för Bästa partiet (Besti flokkurinn), som inte kandiderade i valet. Bästa partiet övergick i Ljus framtid (Björt framtíð). Detta parti nådde inte samma goda resultat i Reykjavík som i tidigare val och det var uppenbart att Jón Gnarr personligen hade attraherat många väljare. Alliansen och Ljus framtid (tidigare alltså Bästa partiet) fortsatte dock att samarbeta i kommunen, men behövde stöd av representanter från Vänstern – De gröna (Vinstrihreyfingin – Grænt framboð) och Piratpartiet (Píratar) för att komma i majoritet.

Självständighetspartiet (Sjálfstæðisflokkurinn) som i många år var ett av de starkaste partierna i Reykjavík fortsatte att tappa väljare i staden. En överraskning var att Framstegspartiet (Framsóknarflokkurinn) fick in två representanter i fullmäktige. Partiet har tidigare varit mycket illa ute och under förra mandatperioden var man utan fullmäktigeplats. Det ökade stödet i nuläget kan särskilt härledas till ett uttalande av partiets ledare i Reykjavík om att man inte borde ge tillstånd till byggandet av en moské i huvudstaden, vilket man tidigare beslutat i samband med att man avsatt en tomt åt Islands muslimska förening.

Partiets ledare i Reykjavik backade sedan en aning och hävdade att han menat att han ville göra moskébygget till en valfråga och att man därför skulle dra tillbaka löftet om en tomt. Även om enstaka talesmän för partiet i alltinget fördömde uttalandet och hävdade att det gick stick i stäv med partiets policy, var det uppenbart att utspelet föll i god jord hos vissa väljare, vilket resulterade i ökat stöd. Det talades i sammanhanget till och med om att Framstegspartiet balanserade farligt nära rasism. Partiets ledare, statsministern Sigmundur Davíð Gunnlaugsson, uttalade sig inte i frågan förrän strax före valet och var då rätt luddig i formuleringarna men kritiserade de hårda och skoningslösa angrepp på Framstegspartiet som diskussionen resulterat i.

Tittar man på stödet för de stora partierna i kommunalvalen visar det sig att Framstegspartiet ökade mest i hela landet med sammanlagt fyra kommunfullmäktigeplatser, från 45 till 49. Självständighetspartiet ökade också i landet som helhet, och fick tre nya platser, nu sammanlagt 120. Alliansen, å andra sidan, förlorade platser och detsamma gäller för Vänstern – De gröna. Ljus framtid kandiderade för första gången i hela landet med goda resultat och fick sammanlagt 11 platser. Även Piratpartiet kandiderade på många ställen men fick endast in representanter i Reykjavik. De oberoende kandidaterna fick inte samma framgångar i kommunalvalen som tidigare och man kan nog hävda att Ljus framtid har tagit över budkavlen från sådana kandidater på många platser ute i landet. Det anses allmänt att Ljus framtids partiprogram är lite för allmänt hållet och otydligt, och att partiets väljare lika gärna skulle kunna rösta på Alliansen. I vissa kommuner kan man finna stöd för detta antagande genom att peka på att Alliansens nedgång motsvaras av en lika stor uppgång för Ljus framtid.

Dramatisk final

Det går inte att här undvika att orientera om den så kallade "läckan-affären" i stora drag. Denna affär växte i styrka under året och visade sig få omfattande ringar på vattnet, bland annat till polisen, inrikesdepartementet, chefredaktörer, domstolar och alltingets ombudsman. Saken slutade med att Självständighetspartiets vice ordförande, inrikesminister Hanna Birna Kristjánsdóttir avgick i slutet av året. Den som tog över inrikesdepartementet var Ólöf Nordal, partiets tidigare vice ordförande och före detta alltingsledamot. Hon hade lämnat politiken, men steg nu fram och blev minister utan plats i alltinget. Tidigare under året hade hon kämpat mot en svår cancer men är nu på bättringsvägen.

Läckan-affären, som saken kallades i dagligt tal, började med en artikel i *DV* om att sekretessbelagda och delvis osanna uppgifter om en nigeriansk asylsökande hade läckts till massmedia, och spåren ledde snabbt till inrikes-

*Polischefen undersöker inrikesministern.
Teckning:
Halldór Baldursson.*

departementet, närmare bestämt inrikesminister Hanna Birna Kristjánsdóttir och hennes två assistenters kontor. Information om den asylsökande, som bl.a. knöt honom till människohandel, publicerades i media samma dag som ett protestmöte mot departementet utlysts. Man skulle protestera mot att nigerianen utvisades. Den asylsökandes advokat var en av dem som polisanmälde läckan och under våren inleddes polisens utredning av varifrån media hade fått det PM om den asylsökande man hänvisade till. Polisen gick mycket hårt åt de journalister som tagit emot PM:et och skrivit artikeln, men journalisterna vägrade samarbeta med hänvisning till lagbestämmelser om källans rätt att vara anonym. Polisen lät pröva denna bestämmelse i domstol där man blev uppmanad att söka bevis på andra sätt. Man inledde då en noggrannare undersökning inom inrikesdepartementet, bland annat genom att gå igenom personalens datorer, e-post och telefonsamtal. Medan detta pågick nekade inrikesministern bestämt till att det skulle ha funnits ett PM på departementet innehållande denna information om den asylsökande, och uteslöt samtidigt att någon information alls skulle kunna läcka ut från departementet.

Under sommaren avgick huvudstadsområdets polischef vilket gav upphov till rykten om att han slutat på grund av att inrikesministern utövat påtryckningar på honom i samband med utredningen av läckan-affären. Ministern nekade till dessa anklagelser, men den kontroll som sedan gjordes av alltingets

ombudsman visade att hon upprepade gånger varit i kontakt med polischefen medan utredningen pågick, inte bara för att fråga när utredningen skulle vara klar, eller för att försäkra sig om att dokument behandlades på ett säkert sätt, som hon själv hävdade, utan också för att kritisera olika inslag i utredningen, som till exempel alltför mycket fokus på hennes assistenter och annat i samma stil. Polischefen hävdade senare också att ministern hade hotat med att polisens utredning i sin tur skulle bli föremål för utredning. Detta agerande ansåg ombudsmannen vara otillbörligt, med tanke på att ministern var polismyndighetens högste chef, och även med hänsyn till att det var hennes eget departement som var under utredning.

Det går inte att här i detalj återge alla tureorna i saken, men på hösten erkände den ene assistenten att han hade läckt information, som insamlats på departementet om den asylsökande, till massmedia, men dagen innan detta erkännande kom, hade polisen säkrat avgörande bevis för läckan i assistentens dator. Fram till dess hade han orubbligt framhållit att han inte haft det minsta med saken att göra. Han avskedades och dömdes för att ha läckt hemligstämplad information, och ministern deklarerade klart och tydligt i media att hon inte haft någon aning om hans agerande och att hon själv inte hade några planer på att avgå. En knapp månad senare lämnade dock Hanna Birna sin ministerpost utan att närmare gå in på varför hon valde att göra det just då. Hon hade emellertid blivit utsatt för mycket hård kritik för sitt agerande i saken, och den utredning om hennes inblandning i polisutredningen som alltingets ombudsman företog skulle snart ligga klar, och det var uppenbart att resultatet av den inte var till hennes fördel. Hanna Birna tänker dock sitta kvar som alltingsledamot. Hur som helst står det klart att Hanna Birnas fall blev stort – hon var en gång en av Självständighetspartiets klarast lysande stjärnor på den politiska himlen och ansågs vara en given kandidat till partiets ordförandepost.

Underskottsfria finanser för andra året i rad

Budgetpropositionen för 2015 presenterades traditionsenligt under hösten 2014, och där inriktar man sig på, i likhet med föregående år, en underskottsfri ekonomi, eller cirka 4,1 miljarder ISK i överskott. Det motsvarar 0,25% av BNP. Om denna plan följs är det andra året i rad efter den finansiella kraschen som ekonomin går med överskott. I betingelserna för propositionen räknar man med en tillväxt på 3,4 %, prisnivåsänkning på 3,4 % och 3,5 % arbetslöshet.

Under 2015 fortsätter man arbeta för att minska skulderna, bl.a. med en försäljning av 30 % av statens ägande av Landsbanki. Man räknar med att skuldernas andel av BNP kommer att vara nere i 74 % vid årets slut. Som jämförelse var denna andel 90 % 2011.

Det kan vara intressant att notera att i juni 2014 betalade Island ned det lån från de andra nordiska länderna som togs i efterdyningarna av finanskraschen

*Statsministern: Oj, han
missade nästan skuld-
korrigeringen.
Teckning:
Halldór Baldursson.*

2008. Lånet uppgick till 1 775 miljoner euro, men eftersom det var behäftat med en ogynnsam ränta betalade man ned det tidigare än planerat.

Samtidigt som budgetpropositionen lades fram, tillkännagavs förändringar i momssystemet, vilket orsakade stor kontrovers i den offentliga debatten. Tanken var att sänka översta momstaxan från 25,5 % till 24,5 % och höja den lägsta taxan från 7 % till 12 %. Den lägsta taxan gäller för bland annat mat och böcker. Parallellt skulle man avskaffa vissa andra avgifter, bland annat på matvaror med socker, elapparater, byggnadsvaror och bilreservdelar. Regeringen hävdade att avskaffandet av dessa avgifter skulle uppväga höjningen av moms. Man hänvisade också till ett förslag om en ökning av anslaget till barnbidragen om en miljard ISK, och att man därmed skapade lättnader för låginkomsttagare med barn.

Kritiken mot höjningen av matmomsen, eller matskatten som den kallades, blev dock högljudd. Man påpekade att matskatten skulle drabba dem med lägst inkomster värst, eftersom låginkomsttagare använder en större andel av inkomsten på matinköp än höginkomsttagare gör. Isländska LO räknade ut att förändringen skulle leda till en 5 %-ig höjning av matpriserna och en 1,2 %-ig sänkning av andra priser. Dessutom visar erfarenheten att avgiftshöjningar snabbare får effekt på prisnivån än sänkningar. Regeringen ändrade sig inte generellt, men tillkännagav senare att momsens höjs till 11 % istället för 12 %.

Vård och omsorg fortfarande i fokus

Som tidigare år riktades ljuset också på budgeten för vård och omsorg, och chefen för Landspítali Íslands sa under hösten att driften av sjukhuset var i farozonen på grund av nedskärningar tidigare år. Man hade gått för hårt fram med besparingarna, hävdade han. Dessutom ökar ständigt utgifterna i vården på grund av förändrad demografi och mer avancerade metoder. Sjukhuschefen ansåg inte att den föreslagna anslagsökningen på 4,3 % var tillräcklig. Även om den offentliga debatten om anslagen till Landspítali har låtit ungefär likadan de gångna åren, gjorde läkarnas lönestrid vårdfrågan ännu mer framträdande. Läkarna krävde en löneökning på 30 %, medan de flesta andra löntagargrupper hade fått nöja sig med en 3 %-ig ökning under året. Regeringen ville till en början inte diskutera läkarnas krav och det gick tufft till i förhandlingarnas inledningsskede. Läkarna strejkade och nyheter om läkare som sa upp sig, usla lokalförhållanden och dålig utrustning blev nästan dagligt bröd i media. Till slut blev det så att regeringen i viss utsträckning närmade sig läkarnas krav och så småningom fick man ett avtal, som man dock kan förvänta sig kommer att underblåsa ännu mer oro och missnöje på arbetsmarknaden under 2015. Andra grupper har låtit förstå att de kommer att kräva löneökningar av samma magnitud och att strejkvapnet kommer att användas om förhandlingarna strandar. Bland allmänheten anses det att läkarna inte bara fått ett bra avtal utan att de också vunnit en välplanerad PR-kampanj i media.

Hushållens skulder minskas

Den största valfrågan våren 2013 för Framstegspartiet, det andra regeringspartiet, gällde, som tidigare berörts i detta forum, en nedskrivning av de inflationsindexerade bostadslånen med sammanlagt 300 miljarder ISK. Framstegspartiet ville lätta hushållens skuldbörda, som hade en framstående roll i debatten efter finanskraschen 2008. Självständighetspartiet skrev under på detta löfte i regeringsförklaringen efter valet 2013.

Den utlovade totalsumman minskade dock från det att löftet gavs till att åtgärden kom på agendan, och nu talas det om att summan kommer att uppgå till 150 miljarder. Detta ska finansieras med en höjning av bankskatten och avskaffande av undantaget från skatt för de gamla bankernas konkursbo. Denna finansiering har dock ännu inte satts i verket och man kan förutspå att de gamla bankernas fordringsägare kommer att dra skattekravet inför rätta. Därför kan resultatet till syvende och sist blir att åtgärderna finansieras av skattebetalarna.

Åtgärdsförslaget, skuldkorrigeringen som den kallas, lades fram i mitten av 2014 och under hösten kunde islänningarna, eller snarare de som hade bostadslån under tiden 1 januari 2008 till 31 december 2009, ansöka om

Nu har vi visat den stora generositeten att nedskrivna hushållens indexrelaterade lån.

“Känner du till någon som är beredd att ta räkningen” säger statsministern till finansministern.

Teckning:

Halldór Baldursson.

att deras lån sänktes med upp till 4 miljoner ISK. Olika faktorer påverkar uträkningarna, som till exempel räntebidrag och annat. Rättesnöret var att de inflationsindexerade bolånen skulle minskas med det som motsvarade indexhöjningen över 4,8 % inflation under den aktuella tidsperioden. Regleringen ska genomföras under ett drygt år. Knappt 70 000 ansökningar kom in från 105 000 personer och i slutet av 2014 meddelade regeringen att 56 000 hushålls egenkapital på detta vis skulle få ett direkt tillskott. Medeltalet för skuld-korrigeringen uppgick till 1,5 miljoner ISK för ett gift par och 1,1 miljoner ISK för en ensamstående. Det framkom också att andelen avbetalningar och ränteinbetalningar av förväntad disponibel inkomst skulle komma att minska med 22 % till 2017.

Skuldregleringen är inte oomtvistad, bland annat pekar kritikerna på att man överför tillgångar i statskassan till vissa hushåll men inte alla, och därmed gör sig skyldig till diskriminering. Till exempel omfattas inte de som hyr sin bostad. Det vore bättre att använda pengarna till annat, som till exempel att minska statsskulden eller bygga ett nytt rikssjukhus.

Vill avbryta förhandlingarna med EU

Medlemsförhandlingarna med EU ligger fortfarande på is när detta skrivs, och i Självständighetspartiets och Framstegspartiets gemensamma regeringsförklaring står att förhandlingarna om medlemskap i EU bör läggas ned och inte återupptas förrän efter en folkomröstning. Som bekant lade Island fram en ansökan om medlemskap i EU sommaren 2009, men tog paus i förhandlingarna i början av 2013. Då hade 27 av 33 kapitel öppnats och Island hade lämnat in sina synpunkter på 29 kapitel. En av de känsligaste frågorna, den om fiskenäringen, fanns inte med bland dessa.

I början av 2014 la utrikesminister Gunnar Bragi Sveinsson fram ett förslag om att Islands EU-ansökan skulle dras tillbaka, och att man inte skulle ansöka om medlemskap igen förrän man hållit en folkomröstning där islänningarnas inställning till medlemskap i EU framgick. Det framkom i media att majoriteten av Självständighetspartiets alltingsledamöter stödde detta förslag. Kort uttryckt väckte detta förslag starka reaktioner hos EU-anhängarna, däribland den grupp inom Självständighetspartiet som är ivriga förespråkare för EU-medlemskap. De kände sig svikna. De påpekade att partiets ledning i upptakten till valet talat för att förhandlingarna inte skulle avbrytas utan en föregående folkomröstning. Denna grupp EU-anhängare inom Självständighetspartiet talade om ett stort svek och antydde att man skulle bilda ett nytt parti, men formellt har inte något sådant skett.

*Varför skulle du vilja
gå in i EU? Detta skid-
hotell är fullgott för dig
säger statsministern.
Teckning:
Halldór Baldursson.*

Månghövdade protestmöten hölls framför alltingshuset vecka efter vecka under våren och cirka 50 000 namnunderskrifter samlades in mot regeringens proposition. Bland de protesterande fanns inte enbart ivriga EU-förespråkare utan också de som ansåg det mer demokratiskt att frågan om ett avbrytande av förhandlingarna skulle avgöras med en folkomröstning. Oppositionen intog samma inställning och kämpade emot propositionen i alltinget. Det var på väg att bli rena filibustersituationen i alltinget veckorna före sommaruppehållet, men i sista minuten nåddes en överenskommelse mellan regeringen och oppositionen om att låta förslaget gå igenom, men sedan tillsätta ett arbetsutskott för att behandla frågan. Mera hörde man emellertid inte om det förrän i början av 2015 då ledarna för regeringspartierna tillkännagav att frågan ska tas upp under vårsessionen i alltinget.

Turistökning och naturpass

Antalet turister på Island har ökat avsevärt åren efter finanskrisen och turistnäringen har blivit en stor stöttepelare i ekonomin. Nästan en miljon turister kom till landet under 2014. Året innan var de cirka 800 000. Som jämförelse var antalet 500 000 år 2008, så ökningen har verkligen varit lavinartad. Inkomsterna från turismen har som följd vuxit snabbt och uppgår nu till nära tre hundra miljarder ISK per år de senaste åren. Inkomsterna från turismen är nu större än från fisket.

Den strida strömmen av turister har gett upphov till en intensiv debatt om huruvida landet egentligen klarar av att ta emot en sådan mängd människor. Många, däribland representanter för turistnäringen, är till exempel oroliga för att de mest kända naturpärlorna ska ta skada av påfrestningen. Dessutom saknas faciliteter, till exempel toaletter, på många ställen.

Mot denna bakgrund la industri- och handelsminister Ragnheiður Elín Árnadóttir fram ett förslag från Självständighetspartiet om något man kallar naturpass. Enligt förslaget skulle detta generera inkomster som kunde användas till naturskydd, och utan ett sådant pass skulle det inte vara möjligt att besöka kända turistmål på Island. Det skulle bland annat innebära att islänningar såväl som utländska besökare över 18 år måste köpa ett naturpass som skulle kosta 1 500 ISK och gälla i tre år. Utan giltigt pass föreslogs böter på 15 000 ISK.

Trots att de flesta instämmer i bedömningen att det är nödvändigt att få till stånd inkomster för att skydda och utveckla turistmål är metoden omtvistad. Åsikten att islänningar inte ska behöva köpa naturpass för att se sitt eget land har högljudda förespråkare. Det är också många som anar spöken i det regelverk som måste byggas upp kring naturpassen. Man bedömer att kostnaden för övervakning och uppföljning i själva verket kommer att äta upp hela vinsten.

I skrivande stund är det ovisst vilket öde förslaget och därmed naturpasset rörer. Bland motståndarna finns även regeringsmedlemmar. Men det står klart att diskussionen är av godo, islänningarna har blivit mer medvetna om att ifall ingenting görs, kommer många natursköna platser att förstöras.

Drar helst till Norge

I början av 2014 var invånarantalet på Island 325 671. Enligt Hagstofa Íslands flyttade 790 fler isländska medborgare från än till landet under det gångna året. Sedan senaste sekelskiftet har ungefär 10 500 fler isländska medborgare flyttat från landet än till det, därav knappa 7 800 i efterdyningarna av finanskraschen.

Det är intressant att titta närmare på vart islänningarna helst flyttar, och då hamnar Norge överst på listan. Därefter följer de andra skandinaviska länderna, Danmark och Sverige. De flesta återinflyttade isländska medborgarna kommer dock från Danmark, därefter följer Norge och sedan Sverige. Av inflyttade utländska medborgare ligger polackerna i topp.

Översättning från isländska:
Ylva Hellerud

*Norge hamnar överst på listan över vart islänningarna – och då främst läkarna – flyttar.
Teckning:
Halldór Baldursson.*

HARALD STANGHELLE

DET BLÅBLÅ SVENNESTYKKET

Politikk og økonomi i Norge i 2014

I 2014 fikk mindretallsregjeringen fra Høyre og Fremskrittspartiet for alvor presentert sin politikk gjennom et eget statsbudsjett som viste seg å sette samarbeidet med de to støttepartiene, Kristelig Folkeparti og Venstre, på en hard prøve. Den blå regjeringen har gjennom fallet i oljeprisen også fått en helt ny økonomisk situasjon å forholde seg til.

Redaktør i *Aftenposten*, Harald Stanghelle, drøfter de viktigste politiske hendelsene og ser på den økonomiske fremtiden for oljenasjonen Norge.

2014 var det første hele året med en norsk mindretallsregjering utgått fra Høyre og Fremskrittspartiet. Det var det første hele året da Fremskrittspartiet skulle vise hva det representerte som regjeringsparti. Dessuten var høsten 2014 første gang Solberg-regjeringen skulle legge frem et statsbudsjett som man selv hadde utarbeidet fra grunnen av.

Derfor kan det siste året vurderes som den blåblå regjeringens svennestykke. Meningene er sterkt delte om kvaliteten på det politiske håndverket som er vist frem gjennom disse månedene. Men de fleste analytikere vil nok være enige i at det er riktig å dele denne perioden i to – før og etter at statsbudsjettet for 2015 ble lagt frem i begynnelsen av oktober.

Selvsagt ble Fremskrittspartiet fulgt med argusøyne fra første stund som regjeringsparti. Og til manges forbauselse gikk overgangen fra et petroleumspopulistisk og innvandringskritisk protestparti til et profesjonelt og kompromissvillig regjeringsparti, overraskende smertefritt.

Flere av partiets statsråder – eksempelvis finansminister (og partileder) Siv Jensen, samferdselsminister Kjetil Solvik-Olsen og justisminister Anders Anundsen – ble raskt regnet blant Solberg-regjeringens dyktigste medlemmer. Samarbeidet og tonen innad i regjeringen virket god og solid, også når det stormet rundt den. Fremskrittspartiet utviklet en politisk kommunikasjon der man dyrket sine seire og erkjente sine nederlag.

Stor kontrast

På alle disse områdene var kontrasten meget stor til det første året med rød-grønn regjering da Sosialistisk Venstreparti debuterte i regjeringsrollen etter et langt liv i fristilt opposisjon. Og denne kontrasten falt så definitivt ut til Fremskrittspartiets fordel. Så hadde da også partiets strateger lenge snakket om at man ikke ville falle i det som ble kalt «SV-fellen».

Det kan virke som om en del av strategien er at Fremskrittspartiet holder seg med et janusansikt. Den ene delen viser de ansvarlige regjeringspolitikkerne med partileder Siv Jensen i spissen. Ansiktets andre side er nestleder Per Sandberg og hans utålmodige støttespillere. De angriper gjerne konsekvensene av sin egen regjeringens politikk og er nådeløse overfor samarbeidspartiene Kristelig Folkeparti og Venstre. På denne måten minner Fremskrittspartiet sitt eget grunnplan om det som fikk den enkelte til å slutte opp om partiet. Og slik skjærer noen gjennom det mer forsiktige regjeringsspråket.

Gjennom årets første ni måneder viste meningsmålingene at oppslutningen om de to regjeringspartiene stort sett var god, sammenlignet med 2013-valget. Det var liten regjeringsslitasje å spore hos velgerne. Og det til tross for at en fersk regjering i en rekke saker ble møtt med kraftig kritikk fra opposisjon, opinion og mediene.

Saker med støy

Eksempelvis ble det svært mye støy rundt et forslag om at fastleger som av samvittighetsgrunner ikke ønsket å henvise pasienter til abortutredning, skulle få reservere seg mot dette. I Norge har hvert menneske sin egen såkalte fastlege, og det ble protestert mot at jenter i en meget sårbar situasjon skulle oppleve noe slikt. Også fordi det i bygde-Norge ofte er få andre legealternativer.

Regjeringens forslag om reservasjonsrett var slett ikke noe hverken Høyre eller Fremskrittspartiet opprinnelig ønsket, men et resultat av den samarbeidsavtale som var inngått med Venstre og Kristelig Folkeparti der sistnevnte meget sterkt insisterte på at dette skulle bli en del av den felles avtalte politikk.

Spesielt kvinnebevegelsen så på forslaget som et angrep mot loven om selvbestemt abort, og mobiliseringen på kvinnedagen 8. mars var enorm. Statsminister Erna Solberg kom i hardt vær da hun uttalte noe som lett kunne tolkes som at hun ikke kunne skjønne at denne saken var verdt å gå i tog for. Slik viste hun sin likhet med sin forgjenger, Jens Stoltenberg, som også av og til viste at han hadde problemer med å se symbolkraften i en sak før det var for sent. Både Solberg og Stoltenberg er da også usedvanlig rasjonelle politikere uten spesielt velutviklet sans for når politikk blir følelser.

Etter måneder med strid kom KrF Solberg-regjeringen til unnsetning, og det omstridte forslaget om reservasjonsrett ble forandret.

Et annet stort stridsspørsmål var regjeringens forslag til nytt landbruksopp-gjør. I Norge fastsettes rammene for dette av Stortinget og i 2014 ble det brudd mellom regjeringen og landbruksorganisasjonene. Spesielt landbruksminister Sylvi Listhaug ble sterkt kritisert, men høstet også en viss respekt for å insistere på at deler av den norske landbrukspolitikken nå var moden for revisjon.

Prinsippenes fall

En tredje stor debatt gjaldt den tibetanske fredsprisvinneren Dalai Lamas besøk i Norge 25 år etter at han ble tildelt Nobels fredspris. Etter at Nobelkomiteen for fire år siden tildelte fredsprisen til den kinesiske dissidenten Liu Xiabo, har forholdet mellom Norge og Kina vært på frysepunktet. Derfor ville det skapt ytterligere problemer dersom Solberg-regjeringen hadde mottatt Dalai Lama.

Problemet for regjeringspartiet Høyre var imidlertid at det i opposisjon skarpt hadde kritisert Arbeiderpartiet for ikke å stå opp for kinesiske dissiden-ter. Også Erna Solberg hadde fra Stortingets talerstol tatt opp dette spørsmålet. En av dem som foreslo Liu Xiabo til fredsprisen var Høyres nestleder, nå også kommunalminister, Jan Tore Sanner. Utenriksminister Børge Brende var en tidligere leder for Stortingets Tibetkomite, en komite som kjempet for tibetarnes rettigheter. Slik ble dette en sak som i sjelden grad illustrerte hva som kan skje når prinsipper settes på prøve.

Vanskeligst ble dette for Høyres stortingspresident, Olemic Thommessen, som bare et år tidligere var leder for Stortingets Tibetkomite. Nå nektet den samme Thommessen ikke bare å motta Dalai Lama, men han sørget også for at fredsprisvinneren ble nektet adgang til den salen som var reservert for hans besøk og henvist til et mer beskjedent møterom.

Det var med andre ord ikke mye igjen av de fine ordene når Thommessen og andre fikk anledning til å omgjøre dem til praktisk handling. Såkalt real-politiske vurderinger lå helt sikkert bak, men noe vakkert syn var det ikke. Og debatt ble det.

Omvendt Robin Hood

Dette er bare tre eksempler på helt forskjellige saker som i lange perioder tok oppmerksomheten bort fra de politiske initiativ Solberg-regjeringens mannskap helst ville snakke om. Tross dette var nok den allmenne analyse at de to blåblå regjeringspartiene greide seg relativt godt. Det store omslaget – tydeliggjort gjennom et markert fall på meningsmålingene – kom først med statsbudsjettet i oktober. Regjeringen trodde nok den hadde et nokså salgbart budsjett å legge frem, og på mange måter hadde den det. Budsjettet inneholdt få overraskelser, men innebar en markant satsning på flere viktige områder som eksempelvis samferdsel og justissektoren.

*Det har til tider vært tungt for statsminister Solberg å trekke lasset med KrF og Venstre, selv om Siv Jensen fra Fremskrittspartiet dytter på.
Tegning: Inge Grødum.*

Likevel tok debatten rundt budsjettet en helt annen retning. Regjeringen foreslo en lettelse i formueskatten, slik de to høyrepartiene varslet allerede under valgkampen i 2013. Imidlertid foreslo man også i statsbudsjettet en reduksjon i ordningen med barnetillegg for uføre. Hensikten var å gjøre det mer lønnsomt å arbeide enn å motta trygd, men for en relativt fåtallig gruppe falt den foreslåtte nyordningen meget uheldig ut. Dermed kom de menneskelige eksemplene frem i debatten, og med det kom også kritikken.

Koblingen mellom lettelser i formueskatten og reduksjon i uføretrygdedes barnetillegg gjorde at Solberg-regjeringen ble anklaget for å føre en slags omvendt Robin Hood-politikk: «Ta fra de fattige og gi til de rike.» Dette satte tonen i debatten rundt statsbudsjettet, en debatt der regjeringspartiene kom på defensiven.

I denne perioden falt oppslutningen om Høyre og Fremskrittspartiet markant på meningsmålingene. De to partiene har mistet hver femte velger fra stortingsvalget. I et kort historisk perspektiv trenger imidlertid ikke det være dramatisk. Det er en slags normaltilstand i Norge og flere andre vestlige demokratier å tape oppslutning når man er i regjeringsposisjon. Det koster å sitte med makten.

De to blåblå partiene taper færre velgere enn det de tre partiene som utgjorde Bondevik II-regjeringen (2001-2005) gjorde. De taper noen flere enn de rødgrønne partiene gjorde i den første Stoltenberg-perioden (2005-2009), mens den tapte velgeroppslutningen er noenlunde det samme som de rødgrønne opplevde i den andre Stoltenberg-perioden (2009-2013). Alle tallene er selvsagt fra et sammenlignbart tidspunkt i regjeringsperioden.

Det spesielle er at fallet kom så brått og klart etter at Solberg-regjeringen la frem sitt første statsbudsjett. Dette påvirker både analyser og den politiske debatten. Regjeringen sliter med å komme på offensiven, eksempelvis når man i februar presenterte en stor politireform som stort sett har fått god motagelse.

Intet ønske om krise

Regjeringen har en samarbeidsavtale med de to sentrumpartiene Venstre og Kristelig Folkeparti. Så langt er det lite som tyder på at disse to partiene skifter side og støtter det eneste alternativet: En mindretallsregjering fra Arbeiderpartiet. Ingenting tyder heller på at Arbeiderpartiet ønsker en slik situasjon i denne stortingsperioden.

Men samarbeidet mellom regjeringspartiene – spesielt Fremskrittspartiet – og de to sentrumpartiene er sterkt preget av stemningsmessige og politiske berg-og-dal-baner. Skuffelsen over regjeringens budsjettforslag var stor og uttalt. Samtidig gav det Venstre og KrF mulighet til å fremstå som handlekraftige vinnere som fikk til populære forandringer i regjeringens opprinnelige opplegg. Men spesielt innvandrings- og asylpolitikken har vært en kilde til både frustrasjon og uenighet mellom de to partiene i regjering og de to støt-tepartiene i Stortinget. Språkbruken har vært hard og til dels uforsonlig, men man har likevel snakket seg gjennom flere «kriser».

Grunnen er åpenbar: Ingen av de fire partiene ønsker en regjeringsskifte. Venstre og KrF gikk til valg på løftet om å gi Norge en ny politisk ledelse. Da vil det også ramme disse to om Erna Solberg allerede nå kaster inn håndkledet.

Dessuten skal det heller ikke undervurderes at de fire partilederne snakker godt sammen. Uenigheten er det gjerne andre som målbærer. Som Høyreleder hadde imidlertid Erna Solberg en drøm om en regjering der alle disse fire partiene var med. Som statsminister har hun hatt en drøm om at Venstre og KrF vil gå inn i regjeringen i løpet av denne perioden. Den drømmen er definitivt knust. De to sentrumpartiene har mindre lyst nå enn de hadde høsten 2013 til å gå inn i en regjering der Fremskrittspartiet er med. Slik har tiden med blåblå regjering allerede avklart at det i Norge ikke er grunnlag for en flertallsregjering til høyre for den politiske midtstreken.

Slutten på oljealderen?

I de siste årenes gjennomgang av norsk politikk og økonomi har det vært svært forutsigelig hva økonomidelen måtte handle om: Norge som en privilegert øy i et hav av europeisk krise. Nesten ingen arbeidsledighet, et oljesmurt statsbudsjett og et land uten økonomiske bekymringer.

I siste halvdel av 2014 og videre inn i 2015 er tonen helt annerledes. Vi er inne i det store bekymringsåret. Og selvsagt er det det dramatiske fallet i

oljeprisen som har utløst en mørkere tone i debatten om Norges økonomi. Som kjent ble oljeprisen i 2014 halvert i løpt av få måneder. Det har fått de fleste varsellampene til å lyse og har synliggjort hvor mye her i landet som står og faller med at det går bra for oljenæringen.

Norges fremste økonomiske kommentator, veteranen Ola Storeng i *Aftenposten*, slo i midten av februar fast at vi nå er ved et historisk vendepunkt for oljestaten. Han beskriver en situasjon der statsbudsjettet ikke lenger kan smøres med oljepenger og spår at Siv Jensen kan bli den første norske finansminister på lenge som må bruke sparekniven. Bakgrunnen for disse nye og dystre tonene var årets tale fra sentralbanksjef Øystein Olsen. Det er en lang tradisjon at den norske sentralbanksjefen holder en tale for landets politiske og økonomiske elite. Årets budskap var en advarende vekker for mange.

For det nye nå er at det blir tydeliggjort hvordan størrelsen på Oljefondet og rommet for pengebruk over statsbudsjettet skvises av det dramatiske fallet i oljeprisen. Tallenes tale er klar: I 2012 ble Oljefondet tilført nær 400 milliarder kroner i friske oljepenger. I 2014 ble det tilført 300 milliarder. I 2015 kan det tilsvarende tallet bli nærmere null.

De siste femten årene har bruken av oljepenger – altså overføringene fra Oljefondet til statsbudsjettet – økt kraftig, raskere enn veksten i økonomien. Økningen har ikke minst vært sterk de to siste årene. Dette har gitt regjeringer av vekslende partifarger et handlingsrom som er unikt i europeisk sammenheng. Det betyr også at man har hatt økonomisk frihet til å lansere nye

Prisfallet på olje medfører endringer i norsk økonomi - her er nasjonen som sengeliggende pasient i bratt motbakke. Tegning: Inge Grøddum.

reformer uten å kutte andre steder. Ordet «budsjettinnstramning» har lenge vært et fremmedord i det politiske vokabularet i Norge. Nå kan vi komme i en situasjon der politikerne begynner å spise av selve Oljefondet, hvis ikke bremsene settes på. Det vil være et dramatisk brudd med hele grunnideen om at fondet skal bevare sin reelle verdi til glede for fremtidige generasjoner. Det er da også dette som internasjonalt er blitt hyllet som en klok forvaltning av en formue Norge har fått på grunn av geologiske tilfeldigheter og ren flaks. Derfor er både Oljefondet og den mye omtalte handlingsregelen regnet blant norsk politikks største bragder.

Alle ansvarlige politikere har visst at før eller siden ville oljeeventyret ta slutt. Derfor har mange også vært opptatt av hva Norge skal leve av etter oljealderen. Men de aller fleste har nok sett dette som et samfunnsscenario som tilhører en relativt fjern fremtid. Det som nå er kommet brått på Norge, er spørsmålet om denne fremtiden allerede er her. Oljeprisens brå og store fall har forsterket og fortettet opplevelsen av en overgang vi trodde Norge hadde mer tid på.

Sikkert er det i alle fall at mange av de mest sentrale norske samfunnsaktører tar inn over seg en helt ny økonomisk virkelighet. Et klart tegn på dette er eksempelvis at viktige ledere i Landsorganisasjonen – den viktigste av alle norske fagorganisasjoner og med sterke bånd til Arbeiderpartiet – allerede nå har varslet at man vil akseptere et sentralt såkalt «0-oppgjør» under vårens store lønnsoppgjør. Det er nye toner fra den kanten.

Grunnen er selvsagt en dyp bekymring for hvilke ringvirkninger lavere aktivitet på sokkelen vil få for industrien på fastlandet.

Ap etter Stoltenberg

Det kom som en total overraskelse på bokstavelig talt hele Norge da det gjennom utenlandske medier ble kjent at Jens Stoltenberg var aktuell som ny generalsekretær i NATO. Absolutt ingen her i landet hadde vært inne på tanken om at dette var en realistisk mulighet. Riktignok var det blitt spekulert i om Stoltenberg i løpet av stortingsperioden ville gå av som Arbeiderpartiets leder til fordel for en internasjonal posisjon, men alltid var det FN, miljø eller helse som ble brukt som sannsynlige stikkord for en slik jobb.

Som statsminister gjennom over ni år har selvsagt Jens Stoltenberg bred erfaring med forsvars- og sikkerhetspolitiske spørsmål, men han har aldri vist spesiell interesse for akkurat disse temaene. Men nå var det altså ham statsledere som Tysklands Angela Merkel og USAs Barack Obama ønsket som dansken Anders Fogh Rasmussens etterfølger.

Og slik ble det.

Jens Stoltenberg overlater Arbeiderpartiet til Jonas Gahr Støre, med fagre løfter...Tegning: Inge Grødum.

Arbeiderpartiets samlet seg meget rask om Jonas Gahr Støre som Stoltenbergs etterfølger. Det skjedde helt uten strid og Støre ble nærmest kronet i juni på et ekstraordinært landsmøte som hadde nettopp dette til sin eneste oppgave.

Prosesen med å velge en helt ny partileder har knapt noen gang foregått så rolig og udramatisk som nettopp i denne ekstraordinære situasjonen. Arbeiderpartiet har en lang historie med harde maktkamper om det mest sentrale vervet. Det ble maktkamper etter Einar Gerhardsen, Trygve Bratteli, Reiulf Steen og Gro Harlem Brundtland. Thorbjørn Jagland ble i 2002 erstattet av Jens Stoltenberg etter en av de mest brutale maktkamper norsk politikk har sett.

12 år senere var det utelukkende harmoni rundt valget av Jens Stoltenbergs etterfølger. Det er ikke minst interessant fordi Jonas Gahr Støres bakgrunn ligger svært langt fra norsk arbeiderbevegelse. Han kommer fra en industrieierfamilie og har selv en formue på flere titalls millioner kroner. Hans utdannelse er fra et fransk eliteuniversitet. Og han har aldri gått gradene som tillitsvalgt i Arbeiderpartiet. Han begynte bokstavelig talt på toppen.

Tross alt dette har hans tillit i partiet gradvis vokst. Den er bygget opp på syv år som en meget god norsk utenriksminister og senere et drøyt år som helseminister. Men den er også bygget på at Støre systematisk har reist landet rundt for å bli bedre kjent med sitt eget parti – og det med ham.

Da Jens Stoltenberg så brått forlot partiet var det i virkeligheten ingen andre kandidater enn Jonas Gahr Støre. De få som i profil og alder kunne representert en utfordring hadde i løpet av åtte regjeringsår ikke vist seg som så dyktige og samlende at toneangivende partikretser ville kjempe for dem. Og de som representerer en ny generasjon, var alle fortsatt for unge til at det var aktuelt å stille.

Noen av disse vil få sin mulighet på Arbeiderpartiets landsmøte denne våren: Da skal det velges to nye nestledere, samt ny partisekretær. Dette blir Støres fremtidslag.

Det er selvsagt helt umulig å si noe fornuftig om hvilken retning Jonas Gahr Støre vil føre Arbeiderpartiet. Det som er sikkert er at Arbeiderpartiet de siste månedene har nådd eventyrlige høyder på meningsmålingene med en oppslutning på over 40 prosent. Det er rundt 10 prosent over valgresultatet fra 2013. Hvor mye dette skyldes misnøye med Solberg-regjeringen og/eller fornyet tiltro til Arbeiderpartiet, analyseres flittig.

Jonas Gahr Støre kritiseres da også for å være bedre til å formulere problemstillinger enn til å meisle ut svarene. Han kritiseres også for å være en politiker som med briljant formuleringsevne snakker med en tvetydighet som gjør at «alle» leire tolker seg enig med ham.

Men den nye partilederen har vært opptatt av å sette i gang diskusjonsprosesser internt og eksternt som Arbeiderpartiet ikke har sett maken til på svært mange år. De tydelige politiske konklusjonene er ikke trukket, men det er liten tvil om at dette har vitalisert partiet.

Det utløste nærmest partisorg da Jens Stoltenbergs NATO-jobb ble kjent. Men denne sorgen gikk bemerkelsesverdig fort over. Og selv om absolutt ingen hadde luftet ideen om at det var på tide med en ny partileder, så kom mange raskt til den konklusjon at det var sunt med et lederskifte nå. Åtte sammenhengende regjeringsår var over. Det samme var Stoltenbergs historiske rødgrønne prosjekt. De siste regjeringsårene ble det etterlyst nye visjoner og nye politiske reformer, men uten at svaret kom fra partiledelsen.

Derfor var det en ikke uttalt tvil innad i Arbeiderpartiet om Jens Stoltenberg ville være i stand til enda en gang å vitalisere politikken. Det er jo en gammel sannhet at det er vanskelig å være sin egen fornyer. Og dagens Arbeiderparti er på mange måter et resultat av den lange Stoltenberg-epoken. Den fikk sitt endelige slutt punkt i juni 2014.

Et rødgrønt slit

Blant opposisjonspartiene er det Arbeiderpartiet som får hele velgergevinsten fra regjeringspartiernes tap. Det gjør inntrykk på de tidligere rødgrønne partene Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti (SV).

Ingen av dem har lyktes i å løfte seg fra et dårlig valgresultat i 2013. Spesielt SV sliter mye og har store problemer med å mobilisere potensielle velgere. Det opplever mange som et paradoks i en periode da Norge har sin blåste regjering siden verdenskrigen. Men SV utfordres politisk av nykommeren på Stortinget, Miljøpartiet De Grønne, som har vært dyktige til å markere seg som det ultimative miljøpartiet – et politikkområde som også SVs velgere er meget opptatt av.

Lokalvalgets dynamikk

I september 2015 er det lokalvalg i Norge. Det har selvsagt ingen formell betydning for styrkeforholdet mellom regjering og opposisjon. Likevel vil alltid et slikt valg skape ny dynamikk også nasjonalt.

I år er spenningen spesielt knyttet til to faktorer:

Høyre og partiets samarbeidspartnere har lenge hatt makten i de fleste av Norges største byer, med Oslo i spissen. Trondheim er faktisk det eneste unntaket fra dette. Nå kan dette mønsteret forandre seg. Det vil i så fall være en høy pris å betale for å lede en regjering som ikke har maktet å nå ut til folk med sitt regjeringsprosjekt, selv om nasjonal makt alltid vil være viktigst for et ambisiøst politisk parti.

Den andre spenningsfaktoren er at mens Høyre står i fare for å miste byene, kan Frp komme til å miste regjeringslysten hvis resultatet ved lokalvalget blir like dårlig som en del målinger i vinter kan tyde på. Det er spenninger innad i Fremskrittspartiet. Ingen er i tvil om at Siv Jensen og mange med henne ønsker å være et regjeringsparti. Det er da også den innflytelse regjeringsmakt gir som man har arbeidet for i mange og politisk magre år. Samtidig er det krefter i partiet som mener man er blitt for blankpolerte og forsiktige gjennom denne tiden i maktens korridorer. Frp har ingen tradisjon for å drive politikk gjennom kompromisser, utredninger og respekt for konsekvensene. Nå må man nettopp gjøre det, slik alle som søker regjeringsmakt ser er nødvendig. Dette skaper

frustrasjoner også fordi det er dukket opp flere høyprofilerte saker der Frp i opposisjon anviste raske og klare løsninger, men man i posisjon ikke er i stand til å levere slik.

Et dårlig lokalvalg kan forsterke disse interne spenningene, men bare kommende høst vil vise om dette enda en gang kan forandre det politiske landskapet i Norge.

Selv om samarbeidet ser ut til å fungere godt, skal det balansekunst til både for Siv Jensen og Erna Solberg i den "blåblå" regjeringen. Tegning: Inge Grørdum.

ANDERS WETTERGREN

VALÅR MED DRAMATIK IN I DET SISTA Svensk politik 2014

Efter ett debattmässigt ganska avslaget 2013 gled Sverige in i ett allt mer dramatiskt supervalår. Först val till Europaparlamentet i maj med kamp om fördelningen av Sveriges 20 mandat och därefter val till riksdag, kommuner och landsting i september. Den politiska spänningen under supervalåret höll i sig över julhelgen i väntan på att regeringen skulle utlysa extraval. Samtidigt pågick förhandlingar för att krypa bort från det nyval som pressades fram av Sverigedemokraterna och som ingen egentligen vill ha.

Artikelförfattaren Anders Wettergren är fil dr i statskunskap och har varit andreredaktör på *Göteborgs-Posten*.

Det var inte så mycket strid i sakfrågor som gav näring åt den politiska debatten under 2014 utan mera kampen om regeringsmakten och vem som skulle samarbeta med vem och i vilka former. Valet till Europaparlamentet blev en förpostfäktning till riksdagsvalet. Kampanjen inför EU-valet blev till en del en sammanflätning av nationella frågor och Europafrågor. Den ekonomiska krisen och dess effekter på EU blev givetvis en del av debatten.

Ett genomgående tema hos merparten av partierna var att skapa ett smalare men vassare EU. Den överstatliga administrationen och EU:s nationsövergripande beslut skulle bantas, utom just inom de områden som låg inom respektive partis intressesfär. Frågor med anknytning till partiernas ideologier kom också att spela en viktig roll medan kraven på att lämna EU egentligen bara fördes fram av Vänsterpartiet och Sverigedemokraterna (SD). Den stora frågan som satte fart på debatten saknades emellertid. Frågar man människor något halvår efter EU-valet vilka frågor de minns från valrörelsen så förmår oftast inte ens politiskt intresserade personer peka ut några speciella områden eller sakfrågor.

När rösterna räknats på valnatten visade det sig ändå att det blev ett rekordstort valdeltagande. Lite drygt hälften av väljarna röstade, 51,1 procent; supervalårets kampanjande hade trots allt haft effekt. Den avslagna debatten till trots blev det några rejäla överraskningar för de deltagande partierna. Feministiskt initiativ (Fi) leddes av den tidigare ledaren för Vänsterpartiet Gudrun Schyman som talesperson. Partiet lyckades samla drygt fem procent av rösterna och tog därmed en plats i EU-parlamentet.

För Miljöpartiet blev valet en rejäl framgång. Partiet ökade från 10,8 procent i föregående val 2009 till 15,4 procent och lade beslag på ytterligare ett mandat i Bryssel. Därmed blev Miljöpartiet mycket överraskande det näst största partiet i det svenska EU-valet. En bättre start kunde de båda språkrören Åsa Romson och Gustaf Fridolin knappast tänka sig. Miljöpartiet hade passerat Moderaterna som nummer två i svensk politik. Det skapade förväntningar hos medlemmar och sympatisörer inför de stundande valen i september.

Även för det invandrarfientliga Sverigedemokraterna blev valet en framgång. SD samlade nästan 10 procent av rösterna och fick därmed de två mandat som förra valets uppstickare Piratpartiet nu förlorade.

Stora förlorare

De stora förlorarna i valet blev Moderaterna och Folkpartiet som miste var sitt mandat. För Moderaterna blev det en första bekräftelse på den försvagade ställningen i opinionen. Partiet tappade över 5 procentenheter och hamnade på drygt 13 procent medan Folkpartiet föll tillbaka nära 4 procentenheter. Övriga partier höll i stort sina ställningar och Socialdemokraterna fick åter ungefär en fjärdedel av rösterna och är fortsatt det största svenska partiet i parlamentet.

Resultatet av EU-valet skapade stora förväntningar inför de stundande valen i september hos fler än Miljöpartiet. Även Sverigedemokraterna såg stora möjligheter att stärka sin ställning i riksdagen, liksom i de kommunala församlingarna. Valet till Bryssel gav därför liv åt en valrörelse där de tre rödgröna partierna – Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet – haft en klar ledning över de fyra Allianspartierna – Moderaterna, Folkpartiet, Centerpartiet och Kristdemokraterna – i opinionsmätningarna under året. De rödgrönas ledning hade länge legat kring 10 procent och stundtals hade de mer än hälften av väljarna bakom sig.

Säkra segrare

Även om avståndet mellan de två blocken krympte en del när valet närmade sig såg det ut som om Socialdemokraterna tillsammans med sina två tilltänkta partner, Miljöpartiet och Vänsterpartiet, gick mot en säker seger. Det enda orosmolnet var Sverigedemokraterna som hade stora möjligheter att få en vågmästarställning. Det invandrarfientliga partiet, som inget av de övriga partierna ville ha någon som helst kontakt med, skulle kunna få ett avgörande inflytande över både valet av statsminister och över beslutet om budget.

Inför valet låg svensk ekonomi hyggligt till även om man kunde se en viss tillbakagång från de tidigare åren. Visserligen låg arbetslösheten fortfarande på en hög nivå, men sysselsättningen hade ökat med närmare 300 000 personer under Alliansens åtta regeringsår. Statsbudgeten pekade dock åter mot ett underskott, och kravet på en procents överskott i statsfinanserna skulle inte heller kunna uppnås under 2014. Inflationen låg på fortsatt låg nivå.

Riksbanken tvingades därför sänka räntan i omgångar ned mot nollnivån för att få upp inflationen.

Liksom i EU-valet fanns inte någon fråga som dominerade valrörelsen. Alliansen gick in i valet med ett gemensamt program. De fyra regeringspartierna – Moderaterna, Folkpartiet, Centerpartiet och Kristdemokraterna – efterlyste ett motsvarande program från den rödgröna oppositionen. Hur ser ert program ut? löd den återkommande frågan i valrörelsen. Något besked fick som väntat inte Alliansen.

Socialdemokraterna sköt in sig på arbetslösheten och den påstått dåliga ekonomin. Ladorna är tomma, upprepade den tilltänkta finansministern hos Socialdemokraterna Magdalena Andersson. Alliansen uppträdde förvånansvärt passivt i debatten om svensk ekonomi. Den kunde hänvisa till både en ökning av sysselsättningen med 300 000 personer under de två mandatperioderna och en sänkning av inkomstskatten som motsvarade en årslön. Alltför sporadiskt och oplanerat framhöll regeringspartierna dessa framgångar. Vill man uttrycka det drastiskt kan man hävda att regeringspartierna saknade glöd i sitt budskap till väljarna. Det blev lite överraskande den nya Centerledaren Annie Lööf som gjorde störst intryck på väljarna och svarade för den mest entusiastiska insatsen av Alliansens partiledare.

*Magdalena Anderssons bild av svensk ekonomi.
Teckning: Kjell Nilsson-Mäki.*

En besvärande fråga för regeringen blev debatten om vinster i välfärden. Pisa-undersökningarna hade visat på försvagade kunskaper hos svenska skolelever. Samtidigt avslöjades att privata företag som drev skolor gjorde stora vinster som placerades i skatteparadis. Svenska skattepengar skall inte gå till företag som gör storvinster i skolan och i vården, anklagade oppositionen. Vänsterpartiet ville helt förbjuda ”vinster i välfärden”. Regeringspartierna hade svårt att värja sig i debatten och hamnade på defensiven.

Välkomnade

Ett uppmärksammat inslag i valrörelsen var statsminister Fredrik Reinfeldts tal i valrörelsens inledning i Stockholm. Han tog upp den svåra frågan om flyktingströmmarna till Sverige i spåren av kriserna i omvärlden. Under 2014 väntades en kraftig ökning av antalet asylsökande. När året var slut visade det sig att ökningen blev runt 50 procent och stannade på drygt 80 000. Inför 2015 väntas en fortsatt ökning av antalet asylsökande. Detta skapade naturligtvis problem för de svenska myndigheterna, framför allt kommunerna som skulle ta hand om flyktingarna. De invandrarfientliga Sverigedemokraterna utnyttjade situationen och upprepade hela valrörelsen sitt krav på att stoppa flyktingströmmarna.

Det var för många både befriande och kanske också överraskande att höra statsministern poängtera att vi måste ”öppna våra hjärtan” och hjälpa människor som flyr från krigets fasa och förföljelse. Entusiasmen var emellertid begränsad hos många av Fredrik Reinfeldts partivänner. Flera ledande moderata kommunpolitiker kritiserade flyktingpolitiken för den belastning som de växande flyktingströmmarna skapade i kommunerna.

När vallokaler stängde på kvällen den 14 september var spänningen stor. Skulle regeringen klara sig kvar en tredje mandatperiod? Vilken ställning skulle Sverigedemokraterna få? Kunde Fi med Gudrun Schyman i spetsen utöka partifloran i riksdagen genom att lyfta sig över spärren?

Luften gick emellertid mycket snabbt ur valvakorna, framför allt hos Moderaterna och Folkpartiet. De första vallokalsundersökningarna som presenterades så fort vallokaler stängts visade att regeringen inte skulle klara sig kvar. De rödgröna skulle få fler mandat än Alliansen.

Katastrofval

För Fredrik Reinfeldt och Moderaterna blev valet en katastrof. Partiet tappade var femte väljare och stannade på drygt 23 procent. Förlusten blev nästan 7 procentenheter och 23 mandat rycktes ur Moderaternas händer.

I sitt tal på valvakan förklarade Fredrik Reinfeldt att han skulle lämna in regeringens avskedsansökan. Inte nog med detta. Han överraskade genom att meddela att han under våren skulle avgå som partiledare så att den planerade partistämman kunde utse en ny ordförande. Hans avgångsbesked innebar

*Utslagen Fredrik Reinfeldt.
Teckning: Kjell Nilsson-Mäki.*

också att Alliansen i praktiken stod utan ledare. Kort efter Reinfeldts besked meddelade finansminister Anders Borg att även han skulle lämna politiken.

Moderaterna tidigarelade sin stämma 2015 och mycket snart stod det klart att Anna Kinberg Batra skulle komma att efterträda Reinfeldt. Eftersom Reinfeldt inte deltog i det politiska arbetet kom Alliansen att ledas i förhandlingar med de rödgröna av en person som saknade formell ledarposition i sitt eget parti.

Ännu en stor förlorare i valet var Folkpartiet som tappade fem mandat. Det något paradoxala resultatet blev att det parti som varit ett av de mest pådrivande i jämställdhetsfrågor endast fick in fem kvinnor bland de 19 riksdagsledamöterna.

Socialdemokraterna gjorde en marginell vinst med ett mandat men blev med 31 procent Riksdagens klart största parti eftersom Moderaterna backade så kraftigt. Uppdraget att bilda regering gick också till Socialdemokraternas ledare Stefan Löfven. Han överraskade genom att redan dagen efter valet meddela en besviken Vänsterledare Jonas Sjöstedt att Vänsterpartiet inte var aktuellt som samarbetspartner i den kommande regeringen.

Sverigedemokraterna vinnare

Någon riksdagsplats blev det inte för Fi. Den stora vinnaren i valet blev i stället Sverigedemokraterna. Partiet mer än fördubblade sitt röstetal och fick nästan 13 procent av rösterna. Det gav SD en stark ställning i Riksdagen där den blivande regeringen saknade egen majoritet. Det är möjligt att det fanns en viss besvikelse hos Sverigedemokraterna. Framgångarna i EU-valet hade ökat

Jonas Sjöstedts favorittema i valdebatten.

Teckning: Kjell Nilsson-Mäki.

förväntningarna på riksdagsvalet. Valet gav emellertid partiet en möjlighet att påverka den politiska utvecklingen.

De svikna förväntningarna var dock nog störst hos Miljöpartiet. Framgången i Europavalet med 15 procent av väljarna bakom sig och positionen som näst största parti väckte stora förvändningar hos partiets medlemmar och sympatisörer inför riksdagsvalet. Därför var besvikelsen stor över att resultatet nu stannade vid knappt 7 procent. I gengäld kunde Miljöpartisterna glädja sig åt att för första gången få plats i en regering.

Stefan Löfven fick talmannens uppdrag att bilda regering den 29 september tillsammans med Miljöpartiet. En vecka senare, när den nya riksdagen samlades den 3 oktober, kunde han presentera den nya regeringen och en regeringsförklaring.

Det blev en regering där de flesta saknade regeringserfarenhet. Av statsråden var det bara en handfull som hade varit statsråd. Magdalena Andersson blev som väntat finansminister medan den tidigare gruppledaren Mikael Damberg utsågs till närings- och innovationsminister. Språkrören Åsa Romson och Gustaf Fridolin blev miljöminister respektive utbildningsminister medan Margot Wallström gjorde comeback i svensk politik, nu som utrikesminister. Regeringsförklaringen överraskade mest på det utrikespolitiska området. Löfven gav beskedet att Sverige skall erkänna Palestina som självständig stat.

Den stora frågan var hur regeringen skulle få igenom den budget som skulle presenteras senare under hösten. Regeringen saknade egen majoritet. Dess underlag var mindre än Alliansens men den hade stöd av Vänsterpartiet som deltog i budgetförhandlingarna. Det blev en budgetproposition från de tre partierna. Löfven hade inte lyckats få ett bredare stöd. I november kom Alliansens budgetalternativ. Sverigedemokraterna hade en egen budgetmotion. Men hur skulle SD ställa sig vid en omröstning mellan regeringens och Alliansens förslag? Det talades mycket om praxis och att ett parti, vars förslag fallit i den första voteringen, borde lägga ned sina röster i slutvoteringen. Sverigedemokraterna gav inget besked. De skulle återkomma senare när de granskat de båda huvudalternativen närmare.

Budgetbakslag

Den 3 december skulle riksdagen rösta om budgeten. Dagen före kom så beskedet från Sverigedemokraterna. De tänkte rösta emot regeringens budgetförslag och ge sitt stöd åt Alliansen. Partiet tänkte i framtiden rösta emot alla regeringsbudgetar som inte minskade invandringen. Läget var dramatiskt för Löfven. Skulle han lämna in regeringens avskedsansökan, tänkte han sig att försöka regera med en borgerlig budget eller skulle han försöka förhandla sig till ett stöd för budgeten? Statsministern valde att bjuda in Alliansen till överläggningar sent på kvällen dagen före budgetbehandlingen. Det blev ingen lösning av de samtalen. Löfven förklarade att han sträckt ut handen för samarbete över blockgränsen men mötts med kalla handen.

*SD drog undan mattan för statsministern.
Teckning: Kjell Nilsson-Mäki.*

När regeringens budget fallit påföljande dag kallade Löfven till presskonferens och meddelade att han den 29 december tänkte utlysa extraval den 22 mars. Den 29 december var det tidigaste datum som regeringen fick utlysa extraval enligt grundlagen. Det är en överdrift att påstå att beskedet om nyval var populärt. Frågan var också om ett nyval över huvud taget skulle skapa bättre förutsättningar för en regering som saknade egen majoritet när Sverigedemokraterna sagt att de skulle rösta mot varje regering som inte minskade invandringen. SD saknade för övrigt under hösten sin partiledare Jimmie Åkesson som sjukskrivits till våren på grund av överansträngning.

Överenskommelse

Mellan de båda regeringspartierna och Alliansens fyra partier pågick emellertid samtal för att försöka förhindra ett nyval. Två dagar innan Löfven skulle utlysa det aviserade nyvalet kallade de sex partiledarna till en gemensam presskonferens. Där meddelade de att planerna på nyval var skrinlagda. De sex partierna hade kommit överens om att skapa regler för att en minoritetsregering skulle kunna regera och få igenom sin budget.

I överenskommelsen sägs att den statsministerkandidat som samlar stöd från en partikonstellation som är större än alla andra tänkbara regeringskonstellationer ska släppas fram. Vidare skall en minoritetsregering ”få igenom sin budget och utbrytningar av enskilda frågor ur budgeten skall inte vara möjliga”.

Om regeringens budgetförslag hotar att falla utfäster sig ”övriga partier bakom överenskommelsen” att avstå från omröstningen. I praktiken kan alltså oppositionspartierna rösta emot regeringens budgetförslag så länge inte detta hotas. Kan det fällas avstår de från den möjligheten genom att lägga ned sina röster.

Överenskommelsen saknar stringens och är ganska slarvigt skriven. Där bollas till exempel mellan begreppen ”partikonstellation” och ”regeringskonstellation”. Det är ett utpräglat politiskt dokument som inte helt oväntat fått kritik från framträdande moderater, bland annat därför att det stärker regeringen Löfvens ställning och förhindrade extravalet och ett eventuellt regeringsskifte. Det är emellertid inte lätt att se ett alternativ. Sannolikt hade partierna varit tvungna att göra en liknande överenskommelse efter ett nyval och eventuellt regeringsskifte.

Syftet med överenskommelsen har främst varit att stärka minoritetsregeringar och att neutralisera Sverigedemokraterna. Budgetarbetet i riksdagen skall läggas upp så att det utförs inom en trängre krets där SD kan negligeras. SD skall inte få inflytande över politiken. Det är en paradox att överenskommelsen också understryker SD:s inflytande. SD tvingade nästan fram ett nyval och pressade regeringen och Alliansen till inskränkningar i sitt handlande.

BEATE SYDHOFF

VERA NILSSON – EXPRESSIONIST MED KUBISTISKA FÖRTECKEN

Under hösten 2014 har Liljevalchs konsthall i Stockholm visat en utställning med Vera Nilssons samlade verk, som än en gång bekräftar hur märkvärdig denna konstnär är när hon i sina verk sammanfattar viktiga delar av 1900-talets konst i Sverige genom ett konstnärskap som vågar utforska modernismens olika sidor. Utställningen kommer under våren och sommaren 2015 att visas också i Mjellby konstmuseum och i Norrköpings konstmuseum.

Beate Sydhoff är konsthistoriker fil.lic.

Vera Nilsson framstår som en världsmedborgare när hon väljer olika delar av Sverige men också av världen som platser för sitt skapande. Under 1910-talets krig befinner hon sig i Paris men också i Köpenhamn, där hon målar några av sina mest radikala målningar, bland annat porträttet av den danska konstnären *Astrid Holm* från 1917, som ägs av Moderna Museet i Stockholm. Det är en kubistisk bild som visar hur långt Vera Nilsson gick vid denna tid i abstrakt och fördjupad förenkling, ett uttryck som hon är ensam om bland de konstnärer från Norden som upplevt den nya konsten vid källan i Paris. Året därpå målar hon *Pojke med blå mössa, Öland*, en plats där hon tillbringade de flesta somrarna under denna period. Också där blir det kubistiska draget ledande genom modellens långsmala ansikte och de starkt markerade skuggorna. Hon skulle visa sig som en av tidens märkligaste porträttmålare och hon valde också ofta modeller av ovanligt slag.

1922 födde hon en dotter i Paris, Catharina, kallad Ginga, som blev just en sådan modell. På utställningen är ett av de största rummen använt för att visa Ginga i olika miljöer, en knubbig liten varelse med sneda ögon, avbildad i starka färger som en liten trolsk figur från en annan värld. Man kan säga att Vera Nilsson använder sig av Ginga som ett ”verktyg” för att utforska olika rum, barnet blir just den form som hon behöver för att se det unika både i barnets olika åldrar och i de rum hon befinner sig. Redan första levnadsåret, 1922, avbildar hon Ginga på ett bord med en hyacint och bakom sig har hon ett fönster med ljus som ömsint modellerar allt det som rummet omfattar. Figuren blir en del av en komposition, ett stilleben lika mycket som en berättelse.

Samtidigt publik tyckte att konstnären målade ”fula” barn som inte framställdes som man förväntade sig. Idag har publiken kanske förstått att det kan

*Pojke med blå mössa,
Öland (1918)
Olja på duk, 70 x 62 cm.
Jönköpings läns
konstförening/Ganne-
vikssamlingen
Foto: Jönköpings läns
museum.*

vara möjligt att se mycket längre än till fagra ytor och även gestalta de mera gåtfulla sidorna i barnets personlighet. Under en tid då surrealistiska ingångar i bilden blev möjliga fick ett barnansikte en dittills okänd roll av "mask" för det ogripbara i det tidiga "arkaiska" draget i det mänskliga ansiktet.

På det sättet följer Vera Nilsson sin dotter genom de tidiga åren och ser världen genom hennes ögon. *Lillan skriver* kommer till 1925-26, när Ginga är i treårsåldern och ska utforska världen med penna och papper. Några år senare, i 1930-talets början, avbildas hon med radiolurar och markerar vuxenlivets annalkande. En alldeles särskild roll får hon när hon fem år gammal följer med sin mamma till Rom och står och tittar ut över kanten *På terrassen* 1927 och binder samman den klassiska historien med sin egen nyfikenhet i en bild där ett stilleben med antika objekt fyller förgrunden i en teatralisk uppställning. Här som så ofta i målningarna står Ginga farligt nära kanten mot själva utsikten och balanserar sin kropp mot arkitekturen och dess gavlar och kapital. Öppningen i väggen utåt staden blir som en scen och den lilla flickan är aktören som här också binder samman historien med nuet.

I de flesta bilderna med Ginga från tjugotalet får den lilla flickans klänning rollen av en explosiv färgbomb i röda färger. Vera Nilsson är vid denna tid mycket koloristisk och hennes bilder med barn träder fram som särskilda i

Lillan skriver (1925-26)

Olja på duk, 40 x 30 cm.

Privat ägo.

Foto: Göteborgs konstmuseum.

sina starka röd-gröna konstellationer. Det blir tydligt en skillnad mot de landskap från Öland som visas på utställningen, bland annat *Träd på Allvaret* som dateras före 1927. Där får molnformationerna på himlen den bärande rollen med sina gyllene strukturer, som synes spegla de likaledes gyllene fälten som omger det ensamma trädet, som framstår som den viktigaste aktören i ett dramatiskt uppspel i en bild som även framhäver det öländska landskapets frid.

De landskapsmålningar med Öland som motiv som hon gjorde tidigare, under tiotalet, hade en mycket tydlig kubistisk ingång, och det flacka landskapet var uppbyggt med kantiga formationer och starka ljus- och skuggeffekter. En målning på utställningen, *Terräng, Öland*, från 1917, är den mest radikala i sin abstrakta dramatik och är intressant att jämföra med liknande motiv från tjugotalet. *Landskap från Öland* från 1926 har ett liknande innehåll och kolorit men framstår som tillspetsat realistisk med en dramatik som får ett ännu större dunkel under fyrtiotalet. Men under hela hennes konstnärstid har landskapet en särskild roll och är motiv att ”vila sig” i trots behovet av att leva ut och förstärka de olika tolkningarna av himlavalvet kontra jordeskorpan.

*På terrassen, Rom
(1927)
Olja på duk, 78,5 x 68 cm.
Eskilstuna konstmuseum.
Foto: Eskilstuna konstmuseum.*

*Träd på Alvaret
(före 1927)
Olja på duk,
59 x 66 cm.
Privat ägo.
Foto: Bukowskis
Auktioner.*

Vera Nilsson kom att bosätta sig på Söder i Stockholm och fick sin första egna fasta bostad 1928 på Högbergsgatan. Där bodde hon till 1942 då hon flyttade till Fiskargatan. Därför blev också Söders stadsbilder de viktigaste miljöerna hon tolkade under dessa år, sedda både inifrån och utifrån. Också här blev Gunga den förmedlande gestalten som tittade ut från mörka fönster över snöiga tak och skapade starka stämningar där årstidernas speciella ljus framhävdes på ett närmast oöverträffat sätt. På utställningen kunde publiken ta del av flera målningar som avbildade det berömda *Gubbbuset* vid Högbergsgatan, en högre byggnad som kontrasterade mot den fortfarande låga träbebyggelsen runtomkring. Här har hon visat oss ett förtäat sätt att gestalta sina miljöer, och hela tiden har hon ställt en ”kubiserande” form mot en expressiv färg och kan på det sättet utvinna det yttersta ur båda dessa vägar mot en tolkning av stadens ”innehåll”.

Några av sina starkaste målningar utför hon på 1920-talet i Malaga. *Gata i Malaga II* är en av de målningar med denna titel från 1920 och den donerades till Moderna Museet i Stockholm 2010 av dottern Gunga och hennes man konstnären Nils Gehlin. Den har ett tydligt politiskt budskap där hon framhåller några plågade gestalter som med sina utsträckta dunkla kroppar markerar både stadens dramatiska rum och tidens utsatthet. Där är den kubistiska formen ett tydligt medel för att låta känslan av tvång kontrastera mot färgernas explosiva känsloläge. Rörelsernas drift att breda ut sig hindras av rummets starka återhållsamhet.

Vera Nilsson blev en konstnär som också öppnade portarna till Afrika genom sina resor och sin bildvärld. Hon greps starkt av kriget i Afrika och kom efter andra världskriget i kontakt med den anti-koloniala ”Négrituderörelsen”. Under flera årtionden återkom hon till porträtt av människor från Afrika, och hon var tämligen ensam om, vid denna tid, fyrtio, femtio- och sextiotalen-talen, att med sådan inlevelse och närhet beskriva svarta människor och upplevelser av det afrikanska landskapet. För henne blev detta minst lika ”nära” som det hon upplevde i Sverige. Afrika fanns inte längre på ett kolonialt avstånd. Det var lika mycket ett hemland som allt annat hon upplevt.

Under sitt målarliv utförde Vera Nilsson också flera offentliga verk i olika miljöer. Hon var också starkt engagerad i konsten i Stockholms nya tunnelbana, och hon skrev i ett brev till finansborgarrådet Hjalmar Mehr att hon såg den nya konsten som ”katedraler under jorden! Varje hållplats ett sagoslott!” 1957 skapade hon i T-centralen, på plattformen, mosaikpelaren *Det Klara som trots allt inte försvinner*, där hon kommenterade rivningen av Klarakvarteren alldeles intill.

Två andra monumentala verk av Vera Nilsson måste nämnas, då de tillhör de bästa av de offentliga bilder som skapades vid mitten av 1900-talet, och

numera sällan nämns bland verk som bildar den folkliga rikedom som tagits fram av konstnärer som varit uppfyllda också av det ”politiska” ansvaret som de känt. Det är den stora fresken *Händer* i Djurgårdsskolan i Eskilstuna från 1953-1954, som breder ut sig längs 15 meter i en korridor och visar fram människor från olika delar av världen, som låter sina händer visa fram det arbete som de alla bygger sin existens på. Där finns också inslag av négritude-karaktär med gestalter som under denna period blir viktiga formelement samt också delar av det symbolspråk som Vera Nilsson driver i sin längtan efter fred.

En märklig altartavla i sågat och målat trä gör hon för Nacksta kyrka i Sundsvall på uppdrag av dess arkitekt Peter Celsing, som här skapat en byggnad i oval form, något som Vera Nilsson också använder som form för sitt verk. Den invigdes 1969 och visar de tre vise männen med tre olivfärgade ansikten, ett rött, ett gult och ett blått, tätt sammanlagda i de grova träblocken. Här kröner hon sitt livsverk med en bild som visar hur starkt hon förmådde se till både nyskapande form och gammal tradition samt koppla samman dessa delar till samtida politiska visioner. Hon var då 81 år gammal och avled sedan tio år senare, samma år som hon fyllde 91 år.

ARNE TORP

DEN NORSKE SPRÅKSITUASJONEN I NORDISK TOHUNDREÅRSPEKTIV

Arne Torp er pensjonert professor i nordisk språkvitenskap frå Universitetet i Oslo. Artikkelen byggjer på føredrag han heldt ved haustmøtet 2014 i Letterstedtska föreningens svenske avdeling.

2012, 2013 og 2014: Tre norske jubileum på tre år

For oss som er interesserte i norsk språk og nasjonsbygging, har dei tre siste åra vore nærmast ei samanhengande tohundreårsfeiring: Først ut var han som ofte blir kalla bokmålets far, skolemannen *Knud Knudsen* (1812–1895), året etter var det skaparen av det nynorske skriftmålet, *Ivar Aasen* (1813–1896), og i 2013 feira nordmennene *Språkåret 2013*, med undertittelen «Eit år for feiring av det norske språk mangfaldet», for å markere at språkåret ikkje berre var ei nynorskfeiring, men årstalet var sjølv sagt ikkje tilfeldig valt. I fjor var så turen kommen til sjølve staten Norge¹, som rett nok ikkje vart eit heilt uavhengig kongerike i 1814, men likevel langt meir sjølvstendig enn Norge hadde vore som ein del av tvillingrika Danmark–Norge.

Når ein skal gi eit oversyn over det som har skjedd med språket i Norge på desse to hundre åra, kan det passe godt å ta utgangspunkt i kronologisk orden i desse tre åra og dei to personane og det kongeriket som blei feira. Knudsen var nemleg både skandinavist og arbeidde for ei gradvis endring av det danske skriftspråket med utgangspunkt i det dansk-norske talemålet til den norske overklassa. I 1869 var Knudsen den eine av den tremannsterke norske delegasjonen på det skandinaviske rettskrivingsmøtet i Stockholm i 1869 (jf. Torp 2012: 97–112). Ein grunn til at Knudsen vart utpeikt som norsk representant på møtet i 1869, var utan tvil at han hadde skrive ein artikkel tre år før (Knudsen 1866), der han kom med diverse framlegg om ortografiske endringar, som seinare har fått gjennomslag både i dansk og svensk, og det same gjeld mange av dei framlegga han kom med for norsk, som for ein stor del har blitt realiserte i norske språkreformar på 1900-talet (jf. Torp 2012: 101–106).

Trass i at det er Knudsens språkprogram som i stor grad er basis for det dominerande skriftmålet i Norge i dag, bokmålet, så er det mange i Norge og endå fleire i grannelanda som knapt nokon gong har høyrte om Knud Knudsen. Grunnen til dette er sjølv sagt at Knudsen ikkje *skapte* eit nytt skriftmål, han argumenterte berre for *revisjon* av eit skriftmål som alt var i bruk i landet.

Ivar Aasen var derimot det vi på norsk ofte kallar målreisar: Han reiste eller skapte eit nytt skriftmål som eksisterte verken i tale eller skrift før han lanserte landsmålet i 1853. Derfor var feiringa av Aasen og det språklege mangfaldet noko som vart lagt merke til også av folk flest i 2013. Likevel var sjølv sagt 2014-feiringa eit langt større nasjonalt jubileum. Utan det som hende i 1814, er det også lite truleg at Knudsen og Aasen hadde vorte landskjende – utan den kulturelle nasjonsbygginga måtte nok i alle fall Aasen ha funne seg ei anna livsoppgåve enn å drive med norsk språkplanlegging. Knudsen var derimot aktiv også på andre felt, ikkje minst innanfor skolepolitikk, der han ofte var kontroversiell i samtida, mens ettertida i stor grad har gitt han rett.

At skriftspråket i Norge vart eit tema alt i 1814, kan vi elles sjå av ein ny paragraf som kom inn i den norske grunnlova i november då den svensk-norske unionen skulle setjast i verk: *Alle Love udfærdiges i det norske Sprog*. Grunnen til at dette tillegget kom inn, var at somme var redde for ei forsvensking av det offisielle språket i Norge, slik det skjedde då Skåne vart svensk på 1600-talet, men noko slikt skjedde aldri i Norge etter 1814.²

Derimot vart det etter kvart eit nasjonalt problem at den nye norske staten hadde det same skriftspråket som Danmark, for etter 1814 var Danmark plutseleg blitt «utlandet», og i ein periode som var sterkt prega av nasjonalromantikken, var det viktig at kvart land også hadde sitt eige språk, for etter nasjonalromantisk ideologi er språket nettopp eit av dei fremste kjennemerka på ein nasjon. I mange nye statar som oppstod i kjølvatnet av politiske omveltningar i Europa på 1800-talet, gjekk ein då til folkemålet for å skape ein eigen nasjonal identitet. For oss i Norden er det mest nærliggjande å tenkje på Finland og Norge i denne samanhengen, og eg vil derfor begynne med å jamføre den politiske og språklege situasjonen i desse to landa frå 1800 til i dag.

Eit anna område i Norden der ein også finn klare parallellar til den norske situasjonen, er Færøyane, men likevel er det fleire skilnader her, m.a. fordi Færøyane politisk framleis er ein del av kongeriket Danmark, og dessutan har dansk aldri vore daglegtalemål for noka sosial gruppe der. På begge desse punkta er det større likskapar mellom Norge og Finland, ettersom både den norske og den finlandske overklassa har snakka det språket som var det offisielle i dei heilstatane som eksisterte før 1814 og 1809 (dansk i Danmark–Norge og svensk i Sverige–Finland), mens det aldri har vore ei dansktalande overklasse på Færøyane. Politisk og sosiolingvistisk er det derfor i utgangspunktet fleire likskapspunkt mellom Norge og Finland på 1800-talet. For ei meir utførlig jamføring med færøysk sjå Torp 2009: 47–50.

Norge og Finland: mange parallellar, men likevel svært forskjellige
Nedanfor har eg parallellført historisk-politiske hendingar og språksituasjonen i kvart av landa slik at jamførbare endringar i kvart av landa kjem kronologisk ordna etter kvarandre.

Dei politiske hendingane i Finland i 1809 og i Norge 1814 heng nært saman, slik vi ser av dette sitatet frå Store Norske Leksikon:

Russland gikk i 1808 til invasjon av Sverige, og ved fredsslutningen i september 1809 måtte Finland avstås fra Sverige til Russland. Som kompensasjon lovet Russland at Norge kunne overføres til Sverige (https://snl.no/Norge_under_Napoleonskrigene).

Ved Kielfreden i januar 1814 vart det bestemt at Norge skulle leggjast under Sverige, og dette var er altså eit resultat av det som skjedde i 1809. Det som skjedde i desse to åra førte dermed til ein heilt ny politisk situasjon både for Norge og Finland, der Norge fekk ein fri konstitusjon, men i union med Sverige, mens Finland vart eit russisk storfyrstedømme.

I denne nye situasjonen begynte både nordmenn og finnar på ei språkleg-kulturell nasjonsbygging, som førte til at finnane reviderte det gamle finske bibelspråket i 1830-åra, mens Ivar Aasen i 1853 gav ut den vesle boka «Prøver af Landsmaalet i Norge», der han presenterte eit nytt norsk skriftspråk (landsmål) basert på norske bygdemål.³

Både nordmenn og finnar dreiv altså med språkleg nasjonsbygging på 1800-talet. I begge landa vart språket eit debattert emne, og begge stader vende ein seg til folkemålet for å finne «folkeanda» (der Volksgeist). I Finland vart *Kalevala* ei viktig inspirasjonskjelde, som også fekk sitt å seie for normeringa av det moderne finske skriftspråket (jf. Trosterud 1997; af Hällström-Reijonen 2012). I Norge var det særleg folkeeventyra som var viktige for norsk skriftspråksutvikling, men på anna vis enn *Kalevala* i Finland: Dei norske folkeeventyra vart nemleg ikkje attgjevne på norsk dialekt eller på landsmål, men på fornorska dansk. Dermed representerer folkeeventyra starten på det andre norske språkplanleggingsprosjektet, som seinare har resultert i at vi har fått norsk riksmål og bokmål.⁴

I 1863 vart finsk offisielt jamstilt med svensk i Finland, og i 1885 vart landsmålet jamstilt med ”det almindelige Bogsprog”, som var det vanlege namnet på det dansk-norske skriftspråket.

I 1905 blei så Norge eit uavhengig kongerike, og i 1917 vart Finland/Suomi eigen republikk.

Til sist i denne jamføringa må vi nemne 1907, som er det året då vi fekk *to* norske skriftspråk i Norge, for etter 1907 var det slutt med det gamle skriftspråksfellesskapet mellom dansk-norsk i Norge og dansk i Danmark. Her skil Finland og Norge lag, for noko tilsvarende har aldri skjedd med finlandssvensken i Finland og svensk i Sverige, som vi skal komme inn på seinare.

Den faktiske språksituasjonen i skrift og tale i desse to landa var slik at først på 1800-talet var skriftspråket i Norge berre dansk, og i Finland berre svensk. I Norge snakka berre overklassa dansk-norsk, og denne gruppa utgjorde knapt

meir enn 5 prosent av folket i Norge den gongen, mens det var om lag 15 prosent i Finland som snakka svensk – mellom anna heile overklassa i Finland – og resten snakka finske dialektar.

Om vi går over til nåtida og ser først på skriftmålet, så er det i dag om lag 10 prosent i Norge som skriv nynorsk, mens om lag 90 prosent skriv bokmål. I Finland er det nå derimot 95 prosent som både skriv og snakkar finsk.

For talemålet er det vanskeleg å gi tilnærma nøyaktige tal for nynorsk og bokmål i Norge, men det som i alle fall står fast, er at ingen i Norge lærer nynorsk som førstespråk. Dei som skriv nynorsk, har mest alltid vakse opp med ein eller annan norsk dialekt, for det finst ingen stad i Norge der nynorsk dominerer som daglegtalemål i eit miljø. Derimot er det mange miljø i dei større norske byane der talemålet ligg nær skriftmålet bokmål, og slik er det også når det gjeld forholdet mellom standardfinsk og talemålet for mange i Finland i dag.

Standardfinsk som talemål og bymål, men kva med landsmål/nynorsk?

I begge landa var det rimeleg nok slik at overklassa og dei intellektuelle på 1800-talet snakka det aksepterte standardtalemålet, dvs. svensk i Finland og dansk-norsk i Norge, ikkje berre i offisielle samanhengar, men også som daglegtalemål. Men i Finland oppstod det ei rørsle mellom dei intellektuelle som tenkte i meir radikale banar når det gjaldt språket, og det var dei såkalla *fennomanane*, som kjempa for at finsk språk skulle få større plass i samfunnet. Leiaren deira var filosofen og statsmannen *J.V. Snellman* (1818–1888), og dei praktiske konsekvensane av det kulturpolitiske programmet deira har den finske professoren Heikki Paunonen skildra slik:

Snellmans's agenda was exceptionally radical, since its implementation meant that the Swedish-speaking upper classes would intentionally adopt Finnish, the majority language with less social prestige. As a result, the Swedish-speaking upper classes were divided during the 19th century. Some followed Snellman's language-political agenda and began to use Finnish at home. Others continued speaking Swedish. The linguistic division could tear families apart: some siblings became Fennomaniacs, others holding on to Swedish [...] (Paunonen 2005: 46)

Som vi ser, var det altså ein del av den svensktalande overklassa som gjekk over til å snakke standardfinsk som daglegspråk, og faktisk var desse opphavleg svenskspråklege personane dei første som snakka dette språket til dagleg, for som mange andre standardspråk var moderne finsk eit «kunstspråk», dvs. eit resultat av det vi i dag kallar språkplanlegging (Paunonen 2005: 48).

Eit kjent slagord som er tilskrive fennomanen *Adolf Ivar Arwidsson* (1791–1858) om situasjonen for den svensktalande overklassa i Finland etter 1809, lyder slik: “Svenskar äro vi icke längre, ryssar vilja vi icke bli, låt oss alltså

bli finnar”. Dersom overklassa i Norge på 1800-talet hadde tenkt og handla i dei same banane som fennomanane, kunne ein ha fått eit norsk slagord som dette: «Danskar ero me ikkje lenger, svenskar vilja me ikkje verta, lat oss altså verta norske». Og skulle dei ha drege dei same konklusjonane av dette synet, burde dei etter at Aasens språkprogram var lansert i 1853, ha lært seg landsmål og begynt å bruke dette målet som daglegspråk, men det skjedde aldri. Derfor har det heller aldri blitt noka gruppe i Norge som snakkar nynorsk som førstespråk: Dei relativt få som snakkar nynorsk standardtalemål, har alle lært det i vaksen alder.

Nynorsken har heller aldri greidd å bli bymål: Nynorsken er framleis «landsmål» forstått som eit mål for landsbygda når det gjeld skriftleg opplæring i skolen, ikkje eit mål for heile landet, som Ivar Aasen kanskje hadde tenkt, jamvel om dette er uvisst – han meinte nok helst at bymåla var for oppblanda med dansk. Det er derfor også i dag mest alltid slik at urbanisering i eit område der nynorsk har vore opplæringsmålet i grunnskolen, vil føre til at skolemålet blir bokmål, fordi det er det byfolk vil ha. Den gamle storbyen Bergen ligg midt i det som ofte blir kalla det nynorske kjerneområdet, dvs. det sentrale Vestlandet. Skolemålet i alle bygdene omkring byen er nynorsk, mens bokmålet rår grunnen i sjølve byen og etter kvart også i urbaniserte område i omlandet.

I Finland er det derimot slik at urbanisering fører til framgang for finsk språk. Då Helsingfors vart utpeika som ny finsk hovudstad etter 1812, var det ein liten by med om lag 4.000 som låg i eit nærmast reint svenskspråkleg område. Alt i 1850 var innbyggjartalet stige til kring 20.000, og framleis var om lag 90 prosent av dei som budde der svenskspråklege. I dag har byen over 600.000 innbyggjarar, men berre om lag 6 prosent er svenskspråklege. På under to hundre år har Helsingfors altså gått frå å vere ein så å seie reint svenskspråkleg småby til å bli ein mest reint finskspråkleg storby (Paunonen 1994: 231).

Dei nasjonale språkprosjekta i Finland og Norge: suksess eller fiasko?

For Finland er svaret opplagt: Når 95 prosent av finlendarane både snakkar og skriv finsk, må ein kunne seie at fennomanane har nådd målet sitt i og med at finsk i dag er det heilt dominerande språket i Finland.

For Norges del er svaret langt meir tvitydig, ettersom vi fekk to nasjonale språkprosjekt: For det første Ivar Aasens nynorske alternativ til dansk-norsken, som sosiolingvistisk svarar til motsetnaden mellom finsk og svensk i Finland. Men i Norge får vi altså dessutan Knudsens program, som bestod i å byggje på det dansk-norske daglegtalemålet til det norske overklassa. På mange måtar kan vi seie at det er dette prosjektet som har sigra i Norge, ettersom berre 10 prosent skriv nynorsk, og ingen snakkar nynorsk som førstespråk, slik vi har vore inne på før, mens ganske mange snakkar noko som gjerne bli oppfatta som ein munnleg versjon av bokmål.

At eit tilsvarande prosjekt som Knudsens ikkje var tenkjeleg i Finland, er opplagt: Finsk er finsk og svensk er svensk – så vidt eg kjenner til, er det ingen som nokon gong har tenkt på å skape eit eige finlandssvensk skriftspråk som skulle vere ulikt sverigesvensk. Tvert i mot har det alltid vore eit mål for finlandssvensk språknormering å halde svensken i Finland mest mogleg fri for finlandismar (jf. Hällström-Reijonen 2012). Svensk kunne derfor i lengda ikkje fungere som noko symbol for den finske nasjonen, trass i at han som ofte blir rekna som Finlands nasjonalskald, *Johan Ludvig Runeberg* (1804–1877), skreiv alle verka sine på svensk, m.a. ”nasjonaleposet” *Fänrik Ståls Sägner* (1848), som opnar med diktet «Vårt land», som snart vart Finlands nasjonal-song og omsett til finsk i 1867 – og det er sjølvsagt den finske versjonen som blir mest sunge i Finland i dag.⁵

I Norge fekk vi derimot etter 1814 eit planmessig arbeid som nettopp tok sikte på å skape eit eige norsk skriftspråk ved gradvis å gjere det dansk-norske skriftmålet mindre dansk og meir norsk. Slik Knudsen såg det, var dette den mest realistiske vegen for å få eit eige norsk skriftmål. Alt før Aasen lanserte landsmålet i 1853, skreiv Knudsen slik om sitt eige prosjekt og Aasens:

Disse to Veje til et virkeligt norsk Sprog er forresten kun forskjellige, hvad Udgangspunktet og den første Strekning angaar, siden løber de udentvivil sammen. Med andre Ord: Det ene Parti søger at skabe et norsk Sprog og en norsk Litteratur paa én Gang, det andet udsondrer efterhaanden, Stykke for Stykke, det spesielt Danske af Fællessproget saa længe, til de fremmede Elementer i dette er fjernede og indenlandske optagne i Stedet.

(Knudsen 1850)

36 år seinare jamførør han dei to prosjekta med oppgåva til arbeidarane i St. Gotthardstunnelen i Sveits, som vart opna i 1882:

Efter å ha målstrævet længe og vel fra begge ender, den 'danske' og den 'norske', vilde de hat for sig bare en tyn' mellemvæg, som var let å gjennembryte, så de møttes i sejer anlet til anlet.

(Knudsen 1886)

Desse to sitata viser etter mitt syn til at Knudsen truleg er den som først har formulert ideen om samnorsken, som frå dei første tiåra av 1900-talet og fram til om lag 1960 var offisiell norsk språkpolitikk. At det likevel ikkje har gått slik som Knudsen spådde, skal vi sjå nærmare på i resten av denne artikkelen.

Den norske målstriden i fugleperspektiv

Det er skrive nærmast uendeleg mykje om den norske målstriden gjennom snart to hundre år, og det kan vere vanskeleg å få tak i dei store linjene i utviklinga. Ein av de som har skrive aller mest om emnet, er professor Ernst

Håkon Jahr ved Universitetet i Agder, og i ei bok som kom ut på engelsk i fjor (Jahr 2014), prøver han å oppsummere hovuddraga. Den som vil skaffe seg eit oppdatert og kortfatta utsyn over norsk språkhistorie etter 1814 skriv for eit internasjonalt publikum, kjem knapt utanom denne boka. I denne svært korte oppsummeringa av Jahrs oppsummering vil eg ta utgangspunkt i hans hovudinndeling av utviklinga i tre periodar.

1814–1917: Den nasjonalistiske perioden

I denne perioden er hovudsiktemålet å skaffe Norge eit eige nasjonalmål, noko som då som nemnt resulterer i at Norge får ikkje eitt, men to offisielle skriftspråk, basert på to konkurrerande språkprosjekt med ulikt sosialt og geografisk utgangspunkt: Bondemålet på bygdene (Aasen) mot overklassemålet i byane (Knudsen). Den formelle jamstillinga av landsmålet med dansk-norsk i 1885 var det avgjerande formelle steget i prosessen mot at Norge skulle få to skriftspråk, og det neste steget som førte til at begge kunne kallast norske, skjedde i 1907, som vi har sett. Året då dette skjedde, er knapt tilfeldig: I 1905 vart den politiske unionen med Sverige oppløyst, to år seinare var tida inne til å løyse dei språklege banda til Danmark.

Eit vedtak som ikkje gjaldt skriftmålet, men som har vore overlag viktig for talemålsutviklinga i Norge, er ei føresegn frå 1878 om at lærarane i grunnskolen ikkje skulle lære elevane opp til å snakke standardtalemål, men at lærarane tvert om skulle bruke talemålet til elevane i den munnlege undervisninga. Dette er heilt omvendt av det som var vanleg praksis i alle andre siviliserte land på denne tida. Den formelle grunngevinga for eit så uvanleg vedtak var pedagogisk – det var lettare for elevane å lære når dei fekk høyre og bruke morsmålet. Men den reelle grunnen var sjølv sagt ein annan: Det norsk-danske talemålet var nemleg etter 1814 ikkje lenger norsk, men dialektane var norske! Dette vedtaket står framleis ved lag i norsk skole, og det er utan tvil ein viktig grunn til at dialektane har halde seg langt betre i Norge enn i grannelanda.

1878-vedtaket er også ein viktig grunn til at det offisielt ikkje finst noko standardtalemål i Norge – vi har berre to offisielle norske skriftnormalar. Om det likevel i *realiteten* finst noko som kan kallast eit standardtalemål, er omdiskutert (jf. NLT 2009).

1917–1966: Den sosiopolitiske perioden

Fram til 1917 hadde fornorskinga av dansk-norsken avgrensa seg til former som låg innanfor det dansk-norske overklassetalemålet. Men i 1917 vart det vedteke ei reform som for alvor skulle setje ut i livet det som Knud Knudsen hadde sett føre seg alt i 1850 og 1886, at riksmålet og landsmålet skulle møtast «i sejer anlet til anlet». Ei ny reform i 1938 gjekk endå eit steg vidare i sannorsk retning. Når ein slik språkpolitikk kunne vinne fram på denne tida,

var ein viktig grunn at det sosialistiske Arbeidarpartiet på 1930-talet var blitt ein maktfaktor. Eitt av partislagorda føre valet i 1933 var «By og land, hand i hand». Med eit slikt slagord skulle ein sameine bønder og arbeidarar i ein felles front mot overklassen, og dette passa dermed som hand i hanske til samnorskpolitikken, og Arbeidarpartiet vann også ein braksiger i 1933. I dei neste 30 åra var partiet nærmast eineveldig i norsk politikk. Ein av sjefsideologane i partiet, historieprofessoren *Halvdan Koht* (1873–1965), meinte at «striden for folkemålet er kultursida av arbeidarreisinga» (Koht 1921: 22), og han hadde stor innverknad i samband med begge dei to store norske språkreformene i 1917 og 1938.

Så lenge språkreformene var nasjonalt motiverte, var dei relativt ukontroversielle – «alle» ville gjerne at språket skulle vere norsk. Men i samband med reformene i 1917 og 1938, der ein innførte visse former i bokmål som ikkje svara til det dansk-norske talemålet eller riksmålet, m.a. mange såkalla –a-former (særleg bestemt form eintal av hokjønnsord (*boka, bygda* i staden for tradisjonelt riksmål *boken, bygden* og fortidsformer av regelmessige svake verb som *kasta* for riksmål *kastet*), reiste det seg etter kvart ein proteststorm. Slike former vart ikkje oppfatta som nasjonale eller «norske», men som «vulgære» i riksmål/bokmål. Dermed hadde det komme inn ein sosial dimensjon i målstriden, som nok hadde vore der heile tida, men som nå ytra seg på ein ny måte: Før 1917 og 1938 var det ein kamp mellom riksmål/bokmål på den eine sida og landsmål/nynorsk på den andre. Men med dei folkemålsformene som kom inn i bokmålet gjennom desse to reformene – i 1917 berre som valfrie alternativ, men i 1938 til dels også som obligatoriske former – vart målstriden ein kamp mellom ulike former *innanfor* bokmålet, og det var ein mykje verre strid. Desse folkemålsformene var som om ein nå hadde fått ein geriljahær i sjølve landet, mens nynorsken meir var som ein invasjonstrussel utanfrå (Jahr 1988: 110).

Etter andre verdskrigen vart samnorskstrevet ofte identifisert med sosialisme og politisk radikalisme, og i det ideologiske miljøet på den tida med kald krig og motstand mot det meste som smakte av statsdirigering, kom samnorskpolitikken etter kvart i sterk miskreditt. På 1950-talet rasa det ein heftig språkstrid i Norge, som ikkje dreia seg om nynorsk mot bokmål, men om kamp mellom radikalt og tradisjonelt bokmål, eller *samnorsk* mot *riksmål*, for å bruke terminologien til motstandarane av den statlege språkpolitikken.

Tida etter 1960: Frå eittspråks- til tospråksstrategi

I 1963 oppnemnde den dåverande Arbeidarparti-regjeringa ein såkalla språkfredskomite, som ikkje skulle komme med forslag om ei ny språkreform, men «vurdere språksituasjonen i Norge og foreslå lovregler eller tiltak for å ta vare på og utvikle vår norske språkarv». Dermed signaliserte Arbeidarpartiet at

dei var innstilte på å tone ned samnorskpolitikken, og etter diverse reformer på slutten av 1900-talet som til dels reverserte ein del av dei endringane som hadde vekt mest motstand i 1938, vedtok Stortinget i 2003 at ein ikkje skulle drive samnorskpolitikk lenger, men at ein i framtida skulle dyrke bokmål og nynorsk som uavhengige norske målformer. Det politisk korrekte norske synet i dag er dermed at det ikkje er eit problem, men ein rikdom og ein resurs at vi har to norske målformer. I 2005 fekk vi ei bokmålsreform og i 2012 ei nynorskreform som etter intensjonen skal «vare lenge», i motsetnad til det som gjerne var tilfellet på 1900-talet då det offisielle standpunktet var at dei to målformene berre var midlertidige stadium på vegen mot eitt norsk skriftmål – samnorsk.

Kor går vegen vidare?

Det offisielle og politisk korrekte norske synet i dag er altså at vi skal ha to norske skriftmål i framtida, og at dette er ein fordel og ikkje eit problem. Like fullt er det eit faktum at det er atskillig motstand på grasrotplanet mot at alle nordmenn, same kor dei bur i landet, skal lære å skrive norsk på to svært like, men likevel litt ulike måtar. At ganske mange – ikkje minst skoleelevar – ønskjer seg ei reform som inneber at nordmenn ikkje treng å lære meir enn eitt norsk skriftmål, er knapt noka stor overrasking. Med dei tala for styrkeforholdet mellom bokmål og nynorsk i dag – 90 prosent bokmål mot 10 prosent nynorsk – er det også rimeleg at uviljen mot ei slik reform er sterkast på nynorsksida.

Korleis framtida vil bli for det norske mindretalsmålet nynorsk (mindretalsmål er offisiell norsk terminologi om nynorsken) og «det andra inhemska språket» i Finland, veit vi vel lite om. Personleg håpar eg at vi også i framtida vil ha eit stort språkleg mangfald i Norden, som gjer at vi kan fortsetje å kommunisere nordisk på skandinaviske språk.

Litteratur:

- Hällström-Reijonen, Charlotta af. 2012. *Finlandismer och språkvård från 1800-talet till i dag*. Helsingfors: Nordica.
- Jahr, Ernst Håkon. 1988. "Språkutviklinga etter 1814." I Egil Børre Johnsen (red.): *Vårt eget språk bind 1*. Oslo: Aschehoug.
- Jahr, Ernst Håkon. 2014. *Language Planning as a Sociolinguistic Experiment: The Case of Modern Norwegian*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Knudsen, Knud. 1850. "Om Norskhed i vor Tale og Skrift". I *Norsk Tidsskrift for Videnskab og Litteratur*.
- Knudsen, Knud. 1866. «Om tilnærmelse mellem Norsk, Dansk og Svensk». I månedsskriftet *Norden*, 1. bind.
- Knudsen, Knud. 1886. *Hvem skal vinne? eller De historiske, dansk-norske målstræveres standpunkt*. Kristiania.
- Koht, Halvdan. 1921. *Arbeidarreising og målsprøsmål*. Kristiania: Det norske Arbeiderpartis Forlag.

- NLT 2009: *Norsk Lingvistisk Tidsskrift*. «Tema: Standardtalemål?» Oslo: Novus forlag.
- Paunonen, Heikki. 1994. "The Finnish Language in Helsinki." I Nordberg, Bengt (red.) *The Sociolinguistics of Urbanisation: The Case of the Nordic Countries*. Berlin – New York: de Gruyter.
- Paunonen, Heikki. 2005. "Standard written Finnish as mother tongue." I Melander, Björn & al. (red.) *Språk i tid. Studier tillägnade Mats Thelander på 60-årsdagen*. Uppsala: Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet.
- Torp, Arne. 2009. «Language planning and nation-building in three Nordic countries: Finland, The Faroe Islands and Norway». I Selander, Staffan & Bente Aamotsbakken (red.). 2009. *Nordic Identities in Transition: As reflected in Pedagogic Texts and Cultural Contexts*. Oslo: Novus Press.
- Torp, Arne. 2012. «Knud Knudsen (1812–1895): norsk skole- og språkreformator og skandinavist». I *Språk i Norden* 2012: 97–113. (<http://www.sprogkoordinationen.org/media/1040/spraak-i-norden-2012.pdf>)
- Trosterud, Trond. 1997. "Den finske dialektkrigen (1820-1840)." I *Mål og makt* 1-2:130-151. (<http://www.hum.uit.no/a/trond/mursot.html>)
- Vinje, Finn-Erik. 2004. «'Der lå vi et folk bag, et andet berømmeligt rige.' Om svesismer i unionstiden 1814–1905». (<http://www.sprakradet.no/Toppmeny/Publikasjoner/Spraaknytt/Arkivet/2004/2/Svesismer/>)

Noter:

1. I denne artikkelen, som er skreven på nynorsk, har eg likevel valt å bruke forma namneforma *Norge*, trass i at den offisielle nynorskforma er *Noreg*. Dette gjer eg både fordi den tradisjonelle nynorskforma som Ivar Aasen i si tid valde, var *Norig*, som i forma *Nåri* og liknande finst i ein del norske dialektar. *Noreg* er derimot i stor grad ei rekonstruert namneform utan grunnlag i norsk folkemål. Ettersom både svensk og dansk bruker skriftforma *Norge*, og namna *Norge* og *Sverige* i normalt svensk talemål gjerne blir uttala som konsonantisk assonans (*Nårje* og *Svärje*; jf. den eldre svenske skrivemåte *Sverige!*), synest eg det er rimeleg å bruke den «samskandinaviske» skriftforma *Norge* når eg skriv i *Nordisk Tidsskrift*, for å markere den nære slektskapen mellom svensk og norsk i uttale – likskapen mellom dansk og bokmål i *skrift* er jo velkjend.
2. Kuriøst nok er likevel det ein kunne kalle den første språkdebatten i Norge etter 1814 nettopp eit angrep på folk som blanda inn svenske ord i dansk-norsken. Då det nystarta tidsskriftet *Saga* i 1816 kom til å bruke tre svenske ord i omsetjingar av utdrag frå islandske sagaer (*Øde* (i staden for 'Skjæbne'), *Torpare* (i staden for 'Huusmand') og *Drotning* (= *Dronning*)), vart det rabalder. Ein stortingsmann såg dette som eit lumskt forsøk på snikforsvensking og tok opp saka i tinget og gjekk laus på «de svensk-islandske Sprogensere» som offentleg hadde vist vegen «til vort eiendommelige [= særeigne] Sprogs Forvandskning og Sammenblanding med Broderfolkets». (jf. Vinje 2004 og Jahr 2014: 25).
3. Namnet *nynorsk* vart offisielt innført i 1929 i staden for *landsmål*.
4. Namnet *bokmål* vart offisielt innført i 1929 i staden for *riksmål*.
5. Til jamføring er den norske nasjonalsongen «Ja vi elsker» (1859) naturleg nok skreven på dansk-norsk (av *Bjørnstjerne Bjørnson*), men av denne songen finst ikkje i det heile noka offisiell omsetjing til nynorsk (men derimot til fleire andre europeiske språk). Til gjengjeld har vi ein nynorsk nasjonalsalme: «Gud signe vårt dyre fedreland» (av *Elias Blix*).

LENA WIKLUND

KVINNOHISTORISKT MUSEUM I UMEÅ BRYTER TYSTNADEN

Det nya Kvinnohistoriska museet i Umeå är först i sitt slag i Sverige. Uppdraget är att råda bot på förhållandet att kvinnor som grupp är svagt representerade i traditionell historieskrivning. Man ska kasta ljus över de bortglömda berättelserna om kvinnors öden, diskutera kön, makt, identitet och historia.

Lena Wiklund är fil.kand och redaktionssekreterare på *Nordisk Tidskrift*.

Kvinnohistoriskt museum ligger på plan 4 i Umeås nya kulturhus Väven som invigdes under kulturhuvudstadsåret 2014. Väven ligger vid Umeälvens strand och har en böljande vit fasad inspirerad av stadens signaturträd björken. Namnet Väven syftar på att här ska människor och idéer flätas samman, och ambitionen är att vara en plattform för kultur och upplevelser. Väven disponerar 25000 kvadratmeter och på Umeå kommuns cirka 15000 kvadratmeter i byggnaden finns förutom Kvinnohistoriskt museum också bland annat stadsbiblioteket, flera skaparverkstäder, filmsalar, lokaler för konst med mera. Byggnaden är skapad av svenska White Arkitekter och norska Snøhetta.

Upprinnelsen till att museet skapades är en motion i Umeå kommunfullmäktige 2010 från Vänsterpartiet, och samma år klubbades beslutet att inrätta ett kvinnohistoriskt museum i Umeå. Att det blev i Umeå kan kanske förklaras av att det i staden finns en tradition av samhällsengagemang, folkrörelser inklusive en stark feministisk rörelse, ett expansivt universitet och konstnärliga utbildningar, ett universitetssjukhus samt en låg medelålder bland kommuninvånarna. Och inte minst en politisk vilja hos den röda sedan länge sittande majoriteten i kommunfullmäktige att få till stånd ett museum med genusperspektiv. Det har funnits tidigare idéer om kvinnohistoriska museer i Sverige, till exempel i Stockholm, men det har inte blivit något konkret av det.

Kvinnohistoriskt museum i Umeå ägs och finansieras av kommunen. Budgeten är drygt elva miljoner per år, inkl. hyra och drift, och man har för närvarande inga andra sponsorer eller statliga bidrag. Museet har fri entré. Styrgrupp är jämställdhetsutskottet i kommunfullmäktige. Det är nio årsarbetskrafter i arbetsstyrkan på museet, varav två män, och här finns museichef, utställningsproducent, utställningstekniker, genusforskare, kommunikatör, pedagog, administratör samt fyra utställningsvärdar.

I utställningarna tar Kvinnohistoriskt museum avstamp i samtiden. Man har inte någon permanent utställning utan satsar på temporära utställningar som skapas eller lånas in. Utställningsytan är ca 700 kvadratmeter fördelat på reception och två utställningsrum. Utöver det finns kontor i Väven. Det kommer också att finnas män i utställningarna. Det viktiga är perspektivet när man berättar om män och kvinnor. Det finns också en scen för programverksamhet dag och kväll tillsammans med olika samarbetspartners. Här har man föreläsningar, samtal, poesi, konserter, performance och teater. Publiken är blandad med äldre, barnfamiljer, grupper från arbetsplatser och skolor. Man har flera visningar i veckan.

Kvinnohistoriskt museum är väldigt kritiskt till traditionell historieskrivning. Man menar att historien är full av män som skriver om män för andra män. Männen har haft makten i samhället och över vilka minnen som ska sparas. Kvinnor har historiskt sett inte på samma sätt haft tillgång till samhällsarenan, inte till utbildningar och inte till arbetsmarknaden. Många kvinnor är dessutom aktivt bortvalda ur berättelserna. Historien har inte varit felskriven men den omfattar många blanka sidor där kvinnorna borde varit representerade. I allt museet gör vill man borra sig ner även till det besvärliga komplexet kön och makt. Museet är politiskt utan att vara partipolitiskt.

Två utställningar har man haft sedan öppningen i november 2014. I det ena utställningsrummet finns ”Rötter – en trasslig historia” som handlar om

*Kvinnohistoriskt museum ligger i kulturhuset Väven vid Umeälvens strand.
Foto: Tove Skotare.*

makten över historieskrivningen. Utställningen söker rötterna till de gamla idéer, normer och strukturer som än idag styr kvinnors och mäns livsval och möjligheter. I det andra utställningsrummet finns ”En ropande tystnad – om ålder, kvinnor och historia” som tar sin utgångspunkt i tystnaden kring äldre kvinnors liv och livsvillkor i det förflutna. ”Rötter” kommer att finnas i museet till 2016 medan man i det andra utställningsrummet planerar för cirka tre utställningar per år. ”En ropande tystnad” blir avlöst i vår av en utställning om transpersoner, och därefter kommer till sommaren en utställning ”About: The blank pages” om bokförlaget Taschen’s Basic Arts serie som nästan bara omfattar manliga konstnärer. Installationen som ska ställas ut består av ca 200 böcker där de böcker som inte getts ut av Taschen har blanka sidor, med förslag på kvinnonamn som kunde ha varit med där.

Kvinnohistoriskt museum i Umeå är först i Sverige, men inte pionjär i Norden. I danska Aarhus etablerades på 1980-talet Kvindemuseet och i norska Kongsvinger på 1990-talet Kvinnemuseet. Museet i Umeå har inget formaliserat samarbete med dessa nordiska museer men man tittade på Aarhus, fick råd och stöd, inför etablerandet av museet i Umeå. Ett vidare samarbete kommer säkert att komma igång när det nya museet i Umeå hunnit landa och hittat sina former. Ute i Europa finns det ytterligare ett antal kvinnohistoriska museer, och till exempel flera kvinnokonstmuseer. Kvinnohistoriskt museum i Umeå vill också söka samarbete med andra verksamheter i Väven och med lokala

Utställningen ”Rötter – en trasslig historia” handlar om makten över historieskrivningen. Foto: Malin Grönborg.

aktörer som universitet, fackförbund, yrkesutbildningar och ideella föreningar. Många forskare och andra museer i och utanför Sverige har intresserat sig för verksamheten.

Man kan ställa frågan om det behövs ett speciellt kvinnohistoriskt museum, eller om det vore bättre om det kvinnohistoriska perspektivet flätades in i de etablerade stora historiska museernas verksamhet. Svaret är nog att det behövs både och, anser man på Kvinnohistoriskt museum. Museet i Umeå kan fungera som bränsle på brasan för att med kontinuitet lyfta genusfrågorna även inom andra nya och etablerade verksamheter. Museet har också en viktig roll i samhällsdebatten eftersom historieskrivningen har betydelse för hur vi ser på varandra idag. Hur blev det så här? Hur har vi det? Hur vill vi ha det i framtiden?

*Utställningen "En ropande tystnad" lyfter fram äldre kvinnors livsvillkor.
Foto: Lena Wiklund.*

NT-INTERVJUN

NR-LITTERATURPRISVINNAREN KJELL WESTÖ

Även en säljande författare kan vara seriös

www.norden.org/Cata Portin

Framgången, både prisregnet och försäljningen, beträffande *Hägring 38* överraskade Kjell Westö, som upplevt en hektisk period sedan han tilldelades Nordiska rådets litteraturpris i höstas. Det stramare berättargreppet och fördjupade personkaraktärerna har fått också de mest kritiska bedömarna att erkänna att han skriver bra.

Publicisten Henrik Wilén har läst allt av Kjell Westö.

Tredje gången gillt. Det gamla ordstävets slog in när Kjell Westö tilldelades Nordiska rådets litteraturpris 2014 för romanen *Hägring 38*. Han var uppställd även 2001 med romanen *Vadan av att vara Skrake* och 2003 med romanen *Lang*.

Kjell Westö

Westö kunde inte hålla nervositeten borta vid prisceremonin i Blå hallen i Stockholms stadshus. Han kom strax innan galan började och kände inte för att mingla runt. Hans roman hade visserligen fått ett gott mottagande av såväl kritiker som publik, men upplägget med nästan alla nominerade kandidater på plats och en lång gala med litteraturpriset som finalnummer gjorde situationen nervig. Och det var knappast bara Westö som kände så.

– Det gamla systemet med nominering på hösten och beslut i februari som sedan delgavs vinnaren, var skonsammare för oss kandidater. Författare är ofta skygga människor och den här fokuseringen kan upplevas som problematisk, säger Westö, som under 2014 vande sig att ta emot pris. Förutom NR-priset tilldelades han bland annat Sveriges Radios romanpris, Samfundet De Nios stora pris och Aniarapriset.

– Men å andra sidan förstår jag bra att Nordiska rådet vill göra något stort av prisutdelningen. NR-priserna är stora och fina priser som också får genklang internationellt, det är klart att givaren vill ha uppmärksamhet för dem. Och som en av årets vinnare är jag förstås jävig. Att tävla i litteratur är på något vis absurt, men man måste ändå försöka ta det med humor. Jag har både vunnit priser och blivit utan, och jag kan intyga att det är lättare att ta både segrar och

nederlag nu när jag är lite äldre. Fokus förskjuts. Den största lyckan är att få vara frisk och förkovra sig i de ämnen man har passion för.

NR-priset och de andra priserna gjorde att intresset från media, förläggare, bibliotek och den läsande allmänheten höll i sig hela året. Räknar man in uppträdandena i samband med Frankfurtmässan där Finland vara temaland blev det över 60 hotellnätter runtom i Europa under 2014. Efter allt ståhej var det dags för lugn och ro. Året 2015 inleddes med att skriva på nästa bok och Visby erbjuder den arbetsro Westö behöver.

Numera profet också på hemmaplan

Sedan 1996 då Westös första roman *Drakarna över Helsingfors* utkom har han varit författare på heltid. Eftersom hans böcker utkommer parallellt både på svenska och finska har han i närmare 20 år varit en känd författare i sitt hemland. I och med nomineringarna till NR-priset i början av 2000-talet och framgången med romanen *Där vi en gång gått* (2006) blev han också ett namn i Norden. Den stort upplagda historiska romanen gav honom Finlandia-priset som är Finlands mest uppskattade litterära pris.

– I Sverige och också i Norge har jag haft en trogen läsekrets redan länge. Med "Hägring 38" väcktes intresset även i Danmark och det senaste beskedet är att boken ska utkomma på isländska och färöiska.

Även om han för det mesta fått god kritik på hemmaplan och böckerna sålt bra, har Westö bland somliga konnässörer inte alla gånger ansetts vederhäftig. Vissa finlandssvenska kritiker har haft svårt att erkänna att en författare som säljer bra också kan vara seriös. Med "Hägring 38" har också de mest kritiska gett med sig och erkänt att Westö faktiskt är en bra författare. Den senaste boken kallas helt enkelt ett episkt mästerverk.

– Jag känner mig privilegierad eftersom jag får syssla med det jag älskar mest. Ända sedan unga år har jag velat skriva. 2014 var ett speciellt år med all den uppmärksamhet jag fick, yrkesmässigt var det ett perfekt år som knappast återkommer. Jag hade aldrig kunnat drömma om så mycket framgång, summerar Westö.

– När det gäller kritiken så är saklig kritik alltid nyttig för författaren, också då den är sträng. En sågning som bottnar i attitydproblem, till exempel att kritikern ogillar författarens offentliga roll eller privata person, är svårare att acceptera. I samband med de första romanerna fick jag kritik för att kvinnoporträtten var för tunna, man sa att jag bara var intresserad av pojkar och människans värld. Någon tyckte till och med att jag var grabbig. Den kritiken tog jag till mig och småningom vågade jag skildra också kvinnor mer på djupet. Det handlade nog mest om brist på mod än brist på vilja då i början.

Kontoristen i "Hägring 38", fru Matilda Wiik är onekligen en allt annat än ytlig gestalt och hon balanserar upp romanens i övrigt manliga fokus. När

det gäller kvinnliga romangestalter har Westö något gemensamt med Klas Östergren. Den undflyende Maud i "Gentlemen" eller Anne-Marie/Ami/Anna/Annie i "Twist" skulle alldeles väl passa in i en historia av Westö.

Helsingfors i mitt hjärta

Även om Westö också skrivit om andra miljöer upplevs han av den stora publiken som en skildrare av sin hemstad Helsingfors. Kännetecknande är att han via enskilda personer och familjer lyckas belysa viktiga historiska skeenden. "Där vi en gång gått" och *Gå inte ensam ut i natten* är något av tegelstensromaner, men i "Hägring 38" har han komprimerat berättandet och den strama berättarstilen är en fullträff. En stil som han säger sig vilja hålla fast vid framöver.

Westö ser sig gärna som en förmedlare av den tid som flytt. Historia är viktigt. Däremot ska man vara försiktig med att dra alltför tvärsäkra och tydliga paralleller mellan då och nu. Historien upprepar sig inte, däremot tenderar människan att göra liknande misstag i olika tidevarv och i olika kulturer. Man kan lära sig mycket om vår förmåga till både ondska och godhet genom att studera det förflutna. Att frossa i historiska myter, till exempel nationella sådana, gagnar däremot ingen. Tvärtom, framhåller han.

Återupprättelse för judisk sprinter

Med sin senaste bok lyckades Westö sätta fokus på ett obehagligt inslag av antisemitism som tog sig uttryck i samband med nya Olympiastadions invigningstävling 1938. Finland hade som bekant tilldelats de olympiska sommarspelen 1940 och ett nytt stadion hade uppförts för ändamålet. Till följd av andra världskriget uppsköts OS och Finland stod i stället värd för spelen 1952.

I romanen förser Westö sällskapet känslige konstnär Joachim "Jogi" Jary med en brorson, Salomon, som vinner ett 100-meterslopp på Olympiastadion, men förpassas trots det av arrangörerna till fjärde plats.

Historien har verklig bakgrund. Sprintern Abraham Tokazier, som representerade den judiska idrottsklubben Makkabi, segrade i Olympiastadions invigningstävling 1938, men placerades på fjärde plats i resultatprotokollet! Det har hävdats att högt uppsatta gäster från Nazi-Tyskland fanns på hedersläktaren och att arrangörerna ville vara dem till lags. Pressbilder i *Hufvudstadsbladet* visade att Tokazier var klar etta, men inga protester hjälpte.

I och med att historien togs upp i "Hägring 38" var det fler som drog sig till minnes hur det hade gått till och efter att pressen uppmärksammat fallet beslöt Finlands idrottsförbund att be familjen Tokazier om ursäkt och erkänna att Abraham hade vunnit loppet. Någon ändring i resultatlistan blev det inte på grund av att Internationella friidrottsförbundets regelverk inte tillåter sådana korrigeringar.

Kommande nationella markeringar

Arbetet med en ny roman har börjat. Westö säger att han vill försöka skriva berättelsen med samma grepp som "Hägring 38". Det vill säga en stramare prosa än i de tidiga romanerna. Romanen utspelas delvis i nutid och delvis på 1980- och -90-talen. Westö säger att i den bästa av världar skulle boken utkomma 2016, men eftersom han är grundlig och noggrann och ribban är högt ställd, kan det hända att romanen blir färdig först 2017.

– Det är självklart att nästa bok inte kan få samma mottagande som "Hägring 38" och jag räknar sannerligen inte med något prisregn, men det blir en viktig bok för mig, säger Westö, som inte skulle ha någonting emot att överraska sin trogna läsekrets.

Finland står inför några beaktansvärda 100-årsmarkeringar. 2017 har det förflutit 100 år sedan självständighetsförklaringen och året därpå är det ett sekel sedan det blodiga inbördeskriget, som Westö berört både i "Där vi en gång gått" och i "Hägring 38".

– Den historiska romanen är ett hantverk som jag tror jag småningom lärt mig behärska allt bättre. Just därför vill jag ta en risk och skriva en nutidsroman härnäst. Konstnären måste ta risker. Men jag är tillfreds med att jag vågat och orkat behandla det svåra inbördeskriget i flera böcker. Det är en synnerligen besvärlig tid i finsk historia. När republiken om några år minns händelserna från 1918 måste det göras på ett balanserat sätt. Vi måste förstå vilken tragedi det året var. Våra egna politiska åsikter får inte hindra oss att se det mänskliga lidandet. Varje dödsoffer var ett offer för mycket, varje förlöping var en förlöping för mycket.

Westö framhåller att det gått tillräckligt lång tid sedan bror stod mot bror, granne mot granne för att man ska kunna diskutera och reflektera över inbördeskrigets fasor och följder. Det bevisas inte minst av det sansade bemötande hans egna böcker har fått.

Henrik Wilén

FÖR EGEN RÄKNING

NORDEN SOM GLOBALT VARUMÄRKE

För att stärka den interna sammanhållningen, vilket är en förutsättning för ett nordiskt varumärke, krävs en gemensam offentlighet, skriver Henrik Wilén, politices magister och medlem i Letterstedtska föreningens Finlandsavdelning.

Idag satsar alla nordiska länder på nationella varumärkesstrategier, men inom det officiella nordiska samarbetet efterlyses också en gemensam satsning. Runt om i Norden finns det en uttalad oro över att ländernas enskilda röster hörs allt svagare i den globala kören.

Henrik Wilén

Det handlar inte bara om exportindustrins möjligheter och därmed det nationella välståndet. På det politiska planet har nordiska länder gått på smällar de senaste åren när Finland, Island och Sverige misslyckats med att bli invalda i centrala FN-organ. Trots topplaceringar på diverse internationella rankinglistor uppfattas de nordiska länderna inte av alla som föredömen eller så är de helt enkelt inte tillräckligt kända.

Nordiska ministerrådet (1971) har under decenniernas lopp tagit initiativ till och genomfört en del gemensamma internationella markeringar för att väcka intresse för Norden. Bland de senaste exemplen kan nämnas kampanjen *Ny nordisk mat*, med vilken man velat väcka nordbornas intresse för det egna köket, men också internationellt lyfta fram nordiska råvaror. Satsningen på Nordic Cool 2013 i Kennedy Center i Washington är ett annat lyckat exempel. Nordiska rådets och Nordiska ministerrådets ambition att bidra till att skapa varumärket Norden kopplar ihop offentlighetsdiplomati, branding och kulturpolitik.

Ensam är nödvändigtvis inte stark

För ett drygt år sedan antog de nordiska samarbetsministrarna en visionsdeklarering – Sammen er vi sterkare – där det dras upp riktlinjer för hur samarbetet ska effektiviseras och göras synligare. Den globala utmaningen ökar behovet av regionalt samarbete. Strategin för varumärkesbygget omfattar perioden 2015–18 och utgångspunkten är: Vad kan Norden erbjuda omvärlden och hur kan globaliseringen gynna Norden? Nyckelorden är demokrati, mänskliga rättigheter och hållbarhet.

Visionerna i strategin är desamma som fastslogs av de nordiska statsministrarna i maj 2014:

Ett gränslöst Norden, Ett innovativt Norden, Ett synligt Norden, Ett utåt-riktat Norden.

Eftersom Norden som region är bättre känd ute i världen jämfört med de enskilda länderna är det logiskt att satsa på ett gemensamt varumärke. Det är rimligt att tänka sig att Norden spelar en roll också i de nationella varumärkesstrategierna. När Finland 2010 publicerade en landvarumärkesstrategi – Ett uppdrag för Finland – nämndes inte Norden eller Finlands nordiska orientering med ett enda ord i rapporten. Idag är det annat ljud i skällan, Norden framhålls som en central referensram på hög politisk nivå.

Det självgoda himmelriket

På senare år har Norden fått en hel del internationell uppmärksamhet och många minns att den inflytelserika tidskriften *The Economist* i sitt nummer 2/2013 ägnade en specialsektion åt den nordiska modellen. I artikeln "The Nordic Countries: The Next Supermodel" konstateras att västvärlden borde ta lärdom av de nordiska länderna och i ledartikeln framhålls att ifall du måste återfödas någonstans i världen och är normalt begåvad bör du välja Sverige, Norge, Danmark eller Finland! Ljuv musik för alla nordisters öron.

Som en reaktion på *The Economists* hyllning utgav den i Danmark bosatta britten Michael Booth boken "Almost Nearly Perfect People: The Truth About the Nordic People" (2014), där han gör upp med de självgoda nordborna. Booth är trött på Nordenbilden bestående av genuskorrekthet, rågbröd, minimalistisk design etc. Istället lyfter han fram alkoholmissbruk, självmord, ensamhet m.m.

På nordiska seminarier och i paneldebatter hänvisas ofta till både *The Economists* hyllning och Booths sågning. Så var fallet till exempel på ett seminarium i mars på Hanaholmen – kulturcentrum för Finland och Sverige. Rubriken var "Can the Nordic Model be Exported?" Målgruppen var diplomater och internationella tjänstemän i Helsingfors. Ambassadörerna som ingick i panelen var långtifrån övertygade om att a) det fanns en enhetlig nordisk modell och b) att den skulle kunna exporteras. En och annan av dem hänvisade gärna till Booths bok och påpekade att de nordiska samhällena inte fungerar så bra som nordborna själv tror.

Varumärkesbygget börjar på hemmaplan

Låt gå för att omvärlden ofta ser Norden som en enhet, men skapandet av ett gemensamt varumärke borde börja på hemmaplan. Hur uppfattar vi oss själva? Hur nordiska är vi egentligen?

För att stärka den interna sammanhållningen, vilket är en förutsättning för att bygga ett seriöst varumärke, krävs en gemensam nordisk offentlighet.

En del av oss följer med grannlandets tv och läser kanske nordiska tidningar på nätet, men något gemensamt offentligt rum finns inte. "Skavlan" och "Bron" är en början, men det krävs mer. Public service-bolagen kunde i vissa fall enas om gemensamma utrikeskorrespondenter. Norska Åsne Seierstad kan fungera som exempel. Hennes rapportering från kriget i Afghanistan i början av 2000-talet sågs över hela Norden. Utväxlingen av tv-program kunde utökas.

Framgångarna för nordisk film, popmusik och litteratur visar att det finns en efterfrågan även i sådana fall när distributörerna inte tror det. Senaste tillskottet är Nordic Playlist, en ny online-plattform som sammanställer aktuell nordisk populärmusik. Varje vecka erbjuds intresserade en mötesplats för att kolla vad som är på gång just nu. Det är nya plattformar av den här typen som behövs om varumärket ska växa fram.

När det gäller fotboll, ishockey och schlagerfestivaler är det stenhård konkurrens som gäller, men det finns flera samhällsområden där samarbetet borde bli tätare så att Norden på riktigt kan bli en gränslös region som gynnar både medborgare, organisationer och företag.

En gemensam nordisk berättelse

Finlands president Sauli Niinistö har i flera intervjuer påpekat betydelsen av gemensamma nordiska satsningar och en gemensam profilering. Han efterlyser en ny nordisk berättelse där framgångsfaktorerna ringas in och där man skapar en gemensam nordisk framtid.

Men hur skall varumärket byggas upp? Kan fem länder enas om en gemensam berättelse?

Hur skulle den se ut och vem tar besluten?

Det skulle vara betydligt enklare att samsas kring ett gemensamt varumärke om alla fem nordiska länder skulle ha likartade lösningar beträffande kärnfrågorna som säkerhetspolitik och integration. Med en gemensam valuta och gemensam försvarslösning skulle Norden uppfattas som en stark aktör. Idag går Norden i otakt när det gäller centrala samhällsområden och ingenting tyder på en snar förändring.

Så länge majoriteten av finländare och svenskar är allergiska mot Nato-medlemskap, majoriteten av norrmän och islänningar är mot EU-medlemskap och Danmark förvisso är med i båda, men håller sig med sina fyra undantag inom EU, låter det sig inte göras. Att de länder som står utanför respektive organisation är med på det mesta, utom själva beslutsfattandet, tycks inte nämnvärt bekomma medborgarna.

Tanken på ett enhetligt nordiskt block i EU och Nato är idag en utopi och eftersom den nordiska gemenskapen är byggd underifrån ska man inte sukta efter en överbyggnad som dikteras uppifrån. En av de starkaste nordiska värderingarna, tron på den representativa demokratin, ska självfallet respekteras.

Stormakt byggd på mjuka värderingar

Alltså återstår att bygga varumärket kring mjukare värden, Norden som *soft super power*. Vad innebär det som idag populärt kallas *The Nordic Way*? Konkurrenskraft i kombination med social trygghet, gratis utbildning från lågstadium till universitet, grön tillväxt och hållbar energi, funktionell formgivning m.m.

Så kallade mjuka värden kan vara minst lika intressanta för omvärlden som någonsin så kallade hårda. När dåvarande norska energiministern Jens Stoltenberg på 1990-talet cyklade med sina barn till skola och dagis iklädd cykelhjälm väckte det förundran utanför Norden. Det samma gällde för Paavo Lipponen när han i egenskap av Finlands statsminister och nybliven far tog pappaledigt.

För den eller dem som försöker bygga upp ett varumärke är det bra att hålla i minnet att varumärket existerar oberoende av objektets egna insatser.

Det finns ett uttalat intresse för Norden i Europa och Amerika som kan utnyttjas till ökad förståelse, men i iver över uppnådda framgångar bör vi akta oss för att tvinga våra egna lösningar på andra. Det uppfattas ofta som självgodhet och motverkar sitt eget syfte. Samtidigt får Norden inte ge avkall på centrala värderingar som mänskliga rättigheter, demokrati och miljömedvetenhet.

Norden eller Scandinavia?

Det finns ingen orsak för nordiska regeringar att tona ner sin ståndpunkt beträffande elementära mänskliga rättigheter för att blidka diktaturer och halvdiktaturer i hopp om att få röster i internationella sammanhang. Det är inte en hållbar strategi. Detsamma gäller för hela regionen. Bygger man systematiskt upp ett varumärke skall det basera sig på hållbara argument och genuina värderingar. Att alla mottagare inte uppfattar varumärket på samma sätt kan man inte påverka.

Återstår frågan vilken etikett varumärket skall ha. Norden eller Scandinavia? Begreppet Norden tycks ha blivit vanligare även på engelska, men det syftar på olika regioner på olika språk. På tyska syftar Norden på förbundsrepublikens nordliga delar. Och vad avser man när man i Afrika talar om "the nordic countries"? Geografiskt omfattar begreppet Scandinavia bara Sverige, Norge och Danmark, men ger man begreppet politisk innebörd hör även Finland och Island med.

Henrik Wilén

KRÖNIKA OM NORDISKT SAMARBETE

PENNINGPOLITIKEN I NORDEN OCH EUROPA

Centralbankerna i de nordiska länderna söker nu genom olika åtgärder undvika att länderna hamnar i deflation. Bankerna i Danmark, Norge och Sverige söker samtidigt med olika medel anpassa sig till Europeiska centralbankens (ECB:s) i ett historiskt perspektiv aggressiva politik. Dagslåneräntan i eurozonen har sänkts till $-0,05$ procent. Efter beslut tidigare i år köper nu ECB värdepapper denominerade i euro på andrahandsmarknaden. Köpen av offentliga och privata värdepapper avses uppgå till 60 miljarder euro per månad och avsikten är att upphandling i denna takt ska ske åtminstone till och med september månad 2016. Förhoppningen är att åtgärderna ska bidra till att inflationstakten i eurozonen varaktigt ska ligga nära målet, det vill säga att inflationen ska ligga nära två procent.

Förändringarna i konsumentpriserna i eurozonen innebär ännu i början av året att vi snarare kan tala om risk för deflation än faktisk inflation, HIKP-inflationen i euroområdet uppmättes till $-0,6$ procent i januari och $-0,3$ procent i februari detta år. Enligt ECB:s ordförande Mario Draghi gör bankens experter bedömningen att inflationen ska kunna ligga på 0,0 helåret 2015, 1,5 procent 2016 och 1,8 procent 2017.

Penningpolitiken ska ju inte bara medverka till fast penningvärde och förtroende för det finansiella systemet. Den ska också ge stöd till ekonomisk utveckling och tillväxt även om finanspolitiken här har ett avgörande ansvar. Sista kvartalet 2014 uppmättes en BNP-tillväxt med 0,3 procent på kvartalsnivå i eurozonen. En årlig ökning av BNP med 1,5 procent 2015, 1,9 procent 2016 och 2,1 procent 2017 är den senast redovisade ECB-prognosens antagande.

ECB-ordföranden Draghi understryker att situationen inte på något sätt kan motivera självbelåtenhet och det är ett konstaterande som de nordiska centralbankscheferna alla torde instämma i. Den strukturella arbetslösheten är hög och tillväxttakten varslar snarast om att situationen på arbetsmarknaden kan komma att försämrats. Det krävs politiska reformer innebärande samhällsförändringar som ökar effektiviteten och som gör att de nordiska och europeiska ländernas konkurrenskraft förstärks rejält på den världsmarknad där deras relativa betydelse med all sannolikhet kommer att minska under överblickbar tid. Mario Draghi efterlyser en samordning av finanspolitiken i eurozonen i syfte att öka tillväxten och främja konkurrenskraften.

Finland är en del av eurozonen och Finlands Bank antar nu en BNP-tillväxt på en procent 2016. Under år 2015 förutses att BNP ska minska

en aning och det blir i så fall en minskning för fjärde året i rad. Att denna utveckling bidrar till att de nuvarande regeringspartierna fruktar svårigheter i riksdagsvalet 19 april säger sig kanske själv. Centerpartiet som nu är i opposition ser ut att bli den stora valvinnaren.

I början av mars talade Finlands Banks vice ordförande Pentti Hakkarinen vid ett seminarium på Sveriges ambassad i Helsingfors. Utan att skönmåla situationen pekade han på att Finland, om de inhemska problemen hanteras på rätt sätt, har goda förutsättningar att utvecklas väl. Han hävdade att medlemskapet i euroområdet och i EU:s bankunion ger Finland vissa fördelar.

Stabilitet, trygghet och likvärdiga konkurrensförhållanden för business är viktigt. Vi behöver inte oro oss för sådan valutaspekulation som kan drabba ett land med en liten valuta. I och med att bankerna blir allt mera internationella är det också av största betydelse att regleringen och tillsynen nu har lyfts upp till en europeisk nivå, som håller högsta internationella klass och som tryggar att banker behandlas lika i hela euroområdet, sa Pentti Hakkarinen.

Sedan den schweiziska centralbanken i januari lät sin valuta flyta fritt mot euron utsattes den danska kronan, som är fastknuten till euron, under press. Nationalbanken i Danmark har sedan dess använt danska kronor för att köpa utländsk valuta i betydande utsträckning och dagslåneräntan har i fyra steg sänkts för att i skrivande stund ligga på $-0,75$ procent. En sådan penningpolitisk situation har Danmark aldrig tidigare befunnit sig i. I Danmark noterades i februari nollinflation på årsbasis och Danmarks Bank räknar med $+2,0$ procents BNP-tillväxt såväl i år som nästa år. Någon risk för deflation anses trots allt inte föreligga. Nationalbank och regering i Danmark kan förväntas använda tillgängliga medel för att bibehålla fastkurspolitiken gentemot euron.

I likhet med de danska kollegorna har Sveriges riksbank successivt ökat sina insatser för att hindra att den svenska kronan stärks gentemot euron. Den 20 mars sänktes dagslåneräntan till $-0,25$ procent samtidigt som banken aviserade att man avsåg att köpa statsobligationer till ett belopp om 30 miljarder svenska kronor. Åtgärden genomförs trots att den penningpolitiska doktrinen i Sverige, till skillnad från Danmarks, innebär att svenska kronan ska flyta fritt. Anledningen till det svenska agerandet är att en starkt svensk krona riskerar att förhindra den inflationsuppgång som eftersträvas i enlighet med det penningpolitiska målet i Sverige, $+2,0$ i inflationstakt. Sverige antas för tredje året i rad 2015 ha en inflationstakt som marginellt avviker från plus minus noll.

Om inte framför allt arbetsmarknadens parter har förtroende för penningpolitiken riskerar lönebildningen att försvåras och Sverige väntar på en omfattande lönerörelse 2016. Det anses att just en bättre fungerande lönebildning är en av de viktigaste förklaringarna till Sveriges relativa ekonomiska styrka den senaste dryga 15-årsperioden.

Att Sveriges ekonomi alltjämt hävdar sig väl i en europeisk jämförelse visas av att Riksbanken räknar med att BNP växer med 2,7 procent i år och 3,3 procent 2016 för att sedan dämpas till 2,2 procent 2017. Det anses finnas en risk för en fastighetsbubbla till följd av hög privat upplåning och mycket höga bostadspriser i framför allt huvudstadsregionen. Riksbanken menar att det i huvudsak måste vara finanspolitiken som hanterar denna situation och bankerna utsätts för press att skärpa kraven på amorteringar hos högt belånade kunder. De som menar att risken för en fastighetsbubbla är liten pekar framför allt på att den snabba befolkningsökningen, inte minst på grund av stor invandring, leder till en stor efterfrågan på bostäder under överblickbar tid.

En av orsakerna till att priserna pressats ned andra halvåret 2014 och första kvartalet 2015 är de sänkta oljepriserna, framför allt ett resultat av ökat utbud i USA kombinerat med avtagande efterfrågan i Kina och övriga Asien. I flertalet europeiska länder leder sänkt oljepris till större utrymme för konsumtion och investeringar. I Norge och Ryssland gäller motsatsen. När Norges Banks chef Øystein Olsen nu framträder spelar oljeprisets utveckling en stor roll.

I Norge ligger inflationstakten ganska nära det penningpolitiska målet som är en inflation på cirka 2,5 procent. Dagslåneräntan precisades till 1,25 procent i slutet av fjolåret och ligger därefter fast. Oljepriset, som under hela första kvartalet varit under 60 dollar fatet, bidrar till att försvaga den norska kronan vilket genom höjda priser på importen förväntas bidra till viss inflation. Det antas dock inte att inflationsmålet ska hamna i fara på grund av detta. Tvärtom tycker jag mig snarare ana en beredskap att sänka dagslåneräntan än mera för att takten ska läggas nära + 2,5 procents inflation.

Norge har haft en gynnsammare ekonomisk utveckling än de nordiska grannländerna de tre gångna åren. Om oljepriserna mera varaktigt ligger på nuvarande nivå, eller lägre, kommer det dra ned tillväxttakten, inte minst genom att minskningar i investeringarna i oljesektorn läggs till de direkta effekterna av lägre oljepriser. Men det antas att spridningen av oljepriset till Fastlands-Norge kommer att ske relativt långsamt. En positiv BNP-tillväxt, inflation i takt med penningpolitiska mål och fortsatt hög sysselsättning med låg arbetslöshet kan förväntas också i den närmast överblickbara framtiden. Men det är utan tvekan så att den mycket stora förändringen på oljemarknaden under det senaste året leder till intensifierade diskussioner i Norge om en kommande, men ännu ganska avlägsen, norsk post-petroleumepok.

Seðlabanki Íslands arbetar fortfarande, sju svåra år efter bankkollapsen i oktober 2008, för att avveckla en valutakontroll som innebär restriktioner på tillgångar motsvarande 15 procent av BNP. Politiken leder till höga realräntor i isländska kronor, inflationen låg i februari på 0,8 procent samtidigt som dagslåneräntan var så hög som 6,5 procent. Den ekonomiska tillväxten på Island registreras till 1,9 procent 2014.

Sammantaget kan sägas att centralbankernas ledningar nu rör sig i om inte okänd så i praktiken inte sällan tidigare obanad terräng. Effekterna på den totala samhällsekonomin av långa perioder av i det närmaste nollränta vet vi lite om. Får vi snedvridningar i kapitalplaceringarna så att möjligheterna till långsiktigt god ekonomisk utveckling inskränks?

I Sverige kan vi nu läsa om hur nystartade företag med stor växtkraft väljer att flytta till Kalifornien för att hitta riskvilligt kapital. Det sker samtidigt som banker i Stockholm är beredda att låna ut stora belopp som finansierar köp av hus och lägenheter som byggts för länge sedan. Styr marknaden verkligen resurserna dit där högst framtida avkastning på insatt kapital kan förväntas?

En ytterligare reflektion vill jag göra: de nordiska centralbankernas besluts-situation nu visar hur väl integrerade de nordiska ländernas ekonomier är i de internationella finansiella systemen. Det visade den isländska bankkollapsen på ett övertydligt sätt. Det visas av den schweiziska centralbankens inflytande på vad Nationalbanken i Danmark motiverats att göra, av Sveriges riksbanks agerande för att parera ECB:s politik och på de beslut inom ECB som Finland och andra stater fattar för att trygga euron i ett läge där Greklands ekonomi sviktar. Och i Norden, inte bara i Norge, följer vi noga vad oljeprisets utveckling ska betyda. Utvecklingen i Ryssland ter sig allt mera kaotisk jämfört med det relativa lugn som präglar Norge.

”Vad fan angår dig Polens affärer? Pling plingeli plång!” står det i en ofta citerad strof i Bellmans "Fredmans epistlar". Idag vet vi att andra länders affärer angår oss. Inte minst gäller detta inom Norden, det ömsesidiga beroendet är stort. Beroendet av omvärlden är ännu större och det gäller också länder långt längre bort än Polen. Kina, Indien och USA till exempel. Grekland inte bortglömt.

Anders Ljunggren

BOKESSÄ

PARADOKSET POUL HENNINGSEN

Oplysende storværk om den mangesidige PH

Få figurer i nyere danmarkshistorie har vel været så omstridt som arkitekten og multikunstneren *Poul Henningsen* (1894-1967) – i Danmark kendt under kælenavnet "PH".

PH er i Norden mest kendte som designer, ikke mindst af en række prægnante lamper, som stadigvæk produceres og sælges over de meste af verden. Men PH var frem for alt hovedskikkelsen i formuleringen af den tradition for kulturkritik, der i Danmark kendes som "kulturradikalisme". Ordet er fra 1950'erne, men traditionen fra 1920'erne med en vægt på kulturpolitikken som en nøgle til samfundskritik inden for reformpædagogik, design, seksuelt frisind, byplanlægning etc. Allerede i sin samtid skilte PH vandene med fjender både i det borgerlige højre og det kommunistiske og socialdemokratiske venstre, og efter sin død i 1967 giver han stadig anledning til både sektdannelse, inspiration og modstand. Sektdannelsens ypperstepræst var vel forfatteren Paul Hammerich, hvis biografi "Lysmageren" fra 1986 professor emeritus *Hans Hertel* tager livtag med i den nu foreliggende konkurrent med den korte titel *PH*. Det er Hertels eksplicite mål at tage også lysmagerens mørke sider med – og det gør han – med det resultat at den skikkelse der står frem faktisk ender som betydelig mere tiltalende end den ferske helteskikkelse, som PH-sekten har konstrueret sig.

Frem for en simpel kronologi vælger Hertel at skive om multitalentet PHs enkelte virkefelter – arkitektur, revy, Danmarksfilm, kulturkamp, retsopgør, velfærdsstat, forbrugerkritik og poesi. Det er en god disposition. Fremstillingen af de tidlige indsatser, de berømte lamper, arkitektur, tidsskriftet *Kritisk Revy*, *Ølhunden* og andre revyviser er som hele bogen velskrevet, men bringer vel lidet decideret nyt. Det gælder imidlertid ikke behandlingen af komplekset omkring kommunismen, kulturradikalismens ømmeste tå, som Hertel længe har insisteret på at tage til behandling: mange af de danske kulturradikale var "fellow travellers" og tiltrukket af kommunismen.

PHs mest salonkommunistiske erklæringer ligger i starten af 1930'erne, kulminerende med den lille, polemiske bog *Va mæ kulturen*, men Hertel kortlægger, hvordan han allerede i trediverne bliver bevidst om fremvæksten af stærkt udemokratiske tilstande i Sovjet. Hertel viser, at PH til og med er på en Intourist-rejse i 1933, som næsten intet skriftligt udtryk giver hos skrivekuglen. Var rejsen allerede et første ferment i PHs spirende Sovjet-kritik?

I de politiske sammenhænge, hvor PH formulerer sin antinazisme i tredivernes løb, tidsskrifter som *Aandehullet* og *Kulturkampen*, udviser han akut sensibilitet for og modig modstand mod den truende fare fra syd, men lige så omfattende en

tavshed om faren fra øst. Hertels forklaring lyder, at man tog Kominterns folkefrontsstrategi fra 1934 til sig – altså at man imod fascismen skulle samle de andre partier, især socialdemokratiene og kommunistpartierne. I så fald var prisen, at man samtidig måtte tie om forbrydelserne mod øst, og PHs antikommunisme måtte tilsvarende udvikle sig "gradvis men diskret", som Hertel skriver. En anden forklaring lyder, at PHs snævert kulturelle – og ukomplette – tilgang til politik og demokrati før krigen hindrer ham i at se klart, som når han især lægger vægt på fremskridt i sovjetisk kunst og kultur og først sidst i 1930'erne begynder at se de mere omfattende politiske problemer i kommunismen.

Denne udvikling eksploderer imidlertid, da PH måtte flygte og leve i eksil i Sverige under krigen. Bogens skildring af denne periode hører til dens mest innovative resultater. Her mødes PH i Stockholm med norske åndsfæller som Sigurd Hoel og Arnulf Øverland, ligesom ham selv gamle antinazister og fellow-travellers, der er i fuld gang med at komme på andre tanker angående Sovjet. Det sker i et svensk miljø, der på grund af nærheden til Finland er anderledes akut bevidst om kommunismens fare.

For Hertel er der ingen tvivl om, at de to år i Stockholm – som de danske kommunister siden skulle håne PH for – gør ham til den antikommunist, han fremstår som ved krigsafslutningen, længe før de fleste af hans kulturradikale åndsfæller, der først kommer i tvivl efter Ungarn 1956. Især mødet med Herbert Tingsten, bevidst om de totalitære farer i både nazisme og kommunisme synes at have påvirket PH. Han kan dog stadig efter krigen udføre den "linedans", Hertel kritiserer: at lade tvivlen komme øst til gode og forstørre problemerne i vest. Men i det store perspektiv bliver han mere og mere klar i mælet mod kommunismen, helt definitivt efter Prag-kuppet i 1948, hvor kommunisterne ophører med at tale om demokrati. Han kan stadig finde på at sige, at kommunistisk kritik er gavnlig for samfundet, men han er nu urokkelig i sin bedømmelse af, at en kommunistisk magtovertagelse ville have samme omfattende antidemokratiske implikationer som en nazistisk. Det er næsten som om PHs ophold i Sverige udgør hans anden politiske vækkelse, og hans frenetiske indsats på mange fronter i årene efter krigen karakteriserer Hertel rigtigt som hans "finest hour".

Her kaster han sig ind i debatten med synspunkter, der var stærkt upopulære i samtiden. En ting var kommunismekritikken, der nu rettede sig mod et parti, der var mere populært end nogensinde efter krigen og DKPs deltagelse i modstandskampen – men endnu værre: hans kritik af det danske retsopgør mod kollaboratører og især dødsstraffene med tilbagevirkende kraft, en kritik, der gik stik imod den revanchistiske folkestemning. Her mente PH, at man bekæmpede nazismen med nazistiske metoder. Det fik hans nye kommunistiske fjender til at udråbe ham som nazi-sympatisør, og, som Hertel skriver, blev han nu registreret af PET (Politiets Efterretningstjeneste) som nazist, ligesom han tiåret før blev det som kommunist! PHs antinazisme blev nu generaliseret til en kritik af "nazisten i os alle" – en indsigt, fjernt fra klassisk

kulturradikalismes rosenrøde antropologi, i at mennesket rummer et potentiale for ondskab, der hele tiden skal forsøges inddæmnet – den dobbelte opfattelse af mennesket som "elskelig sjover", som PHs parole lød. Et afgørende led i PHs inddæmning var nu hans demokrati-opfattelse, som den udviklede sig efter krigserfaringen, hvor ytringsfriheden kom til at stå helt centralt. Han kunne til og med gøre den til selve skellet mellem demokrati og diktatur.

Igen og igen fremhæver PH i periodens bitre debatter med kommunister og sympatisører som professorerne Albert Olsen og Jørgen Jørgensen, forfatterne Hans Kirk og Hans Scherfig, at han ville tillade både dem og nazister fuld ytringsfrihed, medens de, i tilfælde af kommunistisk magtovertagelse, som det allerførste ville lukke munden på kritikere som ham selv. De flertydige svar han fik, var nok til at overbevise ham om, at kommunisterne ikke ville sætte "friheden over fremskridtet". Her stod PH resolut på frihedens side, hvilket da også fik ham til at støtte Danmarks indtrædelse i NATO i 1950 – man skulle ikke én gang til have et tiår som 1930'erne, hvor man måtte indskrænke friheden på grund af en totalitär nabo. PHs politiske filosofi, slående aforismer og kronikker i denne periode, fremstår som et af hans væsentligste arvestykker til vor tid: kosmopolitisme, internationalisme, ytringsfrihed, social bevidsthed, demokratiets skrøbelighed, demokrati som uenighed, frihed for kunst og videnskab.

I 1950'erne indgår PH en skrøbelig alliance med Socialdemokratiet, bliver fast skribent på partiavisen *Socialdemokraten* (fra 1959 *Aktuelt*) – men ofte med holdninger, der bliver kritiseret i samme blads ledere. For Hertel er dette en pædagogisk periode, både i den forstand at PH pædagogisk fremlægger egne ideer, men også i den forstand at "opdragelsen til demokrati" og fokuseringen på skolepolitik bliver central. For PH er det paradoksalt lydende "opdragelse til selvstændighed" nu centralt – og gradvis sættes scenen for hans sidste store kamp imod massekultur med anledning i fremvæksten af amerikansk inspireret populærkultur, tegneserier, tv, popmusik, som for PH at se var en trussel mod demokratisk kultur. For Hertel er dette en mørkeperiode – PH fremstår sidst i 1950'erne og først i 60'erne mere og mere forbitret, udmattet af modstand på mange sider, hans opfattelse af kulturindustrien som værre end nazisme er grotesk overdrevet, og hans stigende had til småborgerlig kultur truer med at kamme over i et had til den brede befolkning. PH havde nok altid en overdrevet ambitiøs forestilling om hvad kulturpolitik kan udrette for demokratiet – men også dette kammer helt over nu, med dosering af at alene avantgarde- og overskridelseskunst kan vække de forudmede masser. Hertel undrer sig stiltfærdigt over, at Anders And nu skal være lige så undertrykkende som nazisme. I det store perspektiv er den sene PHs popkritiske nedsmeltning imidlertid næppe nogen stor plet på en alsidig indsats, der da også hyldes fra mange sider i årene omkring hans død.

I et afslutningskapitel kigger Hertel på kampen om PHs arv – her viser et par mærkelige skævheder sig. Der fokuseres klart på PHs rolle som djævel for

den danske højre-teologiske bevægelse Tidehverv, der efter 2000 genlance-rede begrebet "kulturradikalisme" som samlebetegnelse for deres forskellige modstandere, men også på hvordan andre højrepositioner som ultraliberalisten Mogens Glistrup eller den nationalkonservative Søren Espersen fra Dansk Folkeparti pludselig kan omfavne den gamle kritiker. Der siges imidlertid ikke noget om kulturradikalismen *efter* PH, det Carsten Jensen engang kaldte "Det ville PH også have sagt ..." og dens konstruktion af en rensset variant af manden, der overser kommunismekritik og ytringsfrihed. Det spidser til i afslutningen, hvor Hertel sætter sig for at argumentere imod redaktør og journalist Flemming Roses erklærede enighed med PHs radikale ytringsfrihedsposition – Flemming Rose, der stod bag *Jyllands-Postens* publicering af de berømte 12 Muhammedtegninger i 2005.

Det bliver et dialektisk balancestykke for Hertel, ikke mindst fordi PHs radikalt kompromisløse og ubetingede opfattelse af ytringsfriheden bogen igennem med fuld ret har stået centralt i karakteristikken. Hertel må anstrenge sig meget for at finde nogle ganske få "men'er" frem – det eneste reelle angår et foto fra 1943 med dansende unge fra Glassalen i Tivoli, som *Ekstrabladet* trykker, hvilket giver anledning til nazistisk kampagne mod "swingpjatter" og senere den nazistiske hævnaktion mod Glassalen. Her mener PH at dette foto ikke skulle have været trykt, men Hertel synes at overse, at dette foregår i en periode hvor landet er besat af en fjendtlig magt og almindelige demokratiske forhold ikke råder.

Det er overordentlig svært at finde PHske argumenter for indskrænkning af ytringsfrihed i den demokratiske normaltilstand. Hertel afslutter bogen med et citat fra PH, der antyder, at det slet ikke er legitimt at bruge afdøde personers holdninger i argumentation for sit eget synspunkt. Men hvorfor gælder dette mon så kun Flemming Rose og ikke PHs andre selverklærede arvtagere, der mener at vide, at PH i dag ville tale for det bornerte "ytringsfrihed MEN"-synspunkt? Tankevækkende er det også at i bogens flod af PH-citater for ytringsfrihed, er det allermest radikale ikke at finde – dén aforisme hvor PH siger: "Hvis der ikke foregår udskejelser og misbrug af trykkefriheden, så har vi ingen." Givet de præmisser Hertels bog fremlægger, forekommer Rose reelt tættere på PH end Hertels egen afslutning gør det.

Nå, det skal ikke hindre de store trompeter i at blæse. Hans Hertels detaljerede og tankevækkende kortlægning af PHs indsats bringer ham ind i vor tid i fuld figur – uden både venners og fjenders forkortelser af hans positioner. Dertil er bogen delikat tilrettelagt, gennemillustreret med en streng af små informative illustrationer og med et løbende bånd af relevante citater, pro et contra PH, i margen. Anbefales tilhængere og modstandere i begge ender af PH-skalaen.

Frederik Stjernfelt

Hans Hertel. *PH – en biografi*. Gyldendal 2013.

KRING BÖCKER OCH MÄNNISKOR

HAR VI HAM NÅ?

To bøker om Jonas Gahr Støre

Det er ingen tvil om at Jonas Gahr Støre er den norske politiker som det knytter seg størst spenning til. Derfor er det da også et konstant medietrykk mot ham. Og det skrives bøker om Støre som menneske, politiker og fenomen.

To biografier er kommet ut de siste månedene: *Seierherren* av Ståle Wig og *Jonas* signert Erik Aasheim/Nina Martin. I tillegg har *Jonas Gahr Støre* – i samarbeid og samtale med partifellen *Jonas Bals* – utgitt *I bevegelse. Veivalg for det 21. århundre*, en bok med betydelige selvbiografiske innslag. Til sammen utgjør disse tre bøkene 1123 sider. Det er mye. Selv når Jonas Gahr Støre er hovedpersonen.

De to biografiene har noen fellestrekk som er verdt å merke seg. Begge er såkalt uautoriserte, altså er utgitt uten at hovedpersonen har lest og godkjent fremstillingen. Men samtidig går det frem at Jonas Gahr Støre meget raust har stilt opp for forfatterne av begge bøkene. Dette siste overrasker ikke: Støre er ikke den mann som lar anledningen gå fra seg til å påvirke nye offentlige bilder av seg selv. Det er forståelig og gir ham nok en viss hånd på rattet.

"Jonas", har Aasheim og Martin kalt sin bok. "Seierherren. En uautorisert biografi over Jonas Gahr Støre", kaller Ståle Wig sin.

Altså "Jonas" og "Støre". Den ene på fornavn. Den andre på etternavn. Den første mer personlig, en av anmelderne har til og med skrevet at den har "sladrebladpassasjer". Den andre mer analytisk i sin jakt på Jonas Gahr Støres politiske prosjekt. Den første er skrevet av to anerkjente journalister (den ene av dem, Aasheim, er nå kommunikasjonsrådgiver). Den andre er skrevet av en 26 år gammel sosialantropolog som vi garantert kommer til å få høre mer fra.

Slik er utgangspunktet forskjellig. Tonen i bøkene likeså, mens bildet som tegnes i de to bøkene er likevel nesten for speilbilder å regne.

Vi med barn i Oslo-skolen kjenner godt uttrykket "midtveis-evaluering". Samme uttrykk virket gang på gang treffende under lesningen av de to biografiene. For Jonas Gahr Støre er underveis. Vi vet hvor han kommer fra. Vi vet hvor han akkurat nå befinner seg. Men vi aner ikke hvor han vil ende. Derfor ligger det noe uforløst og åpent over de to fortellingene.

Det betyr slett ikke at bøkene er bortkastet lesning. For Jonas Gahr Støres liv byr på både utvikling og dramatikk. Det er fargerikt på en slags kontrollert måte. Og det er så definitivt det som trygt kan karakteriseres som en omvendt klassereise.

Jonas Gahr Støre har en bakgrunn som lenge gjorde ham til den minst sannsynlige lederkandidat i Arbeiderpartiet. Lenge var han det også, men egen dyktighet, gode støttespillere, mangel på samlende og gode alternativer, samt Jens Stoltenberg og NATO ville det altså annerledes.

Og selvsagt må biografier om Jonas Gahr Støre fortelle om hans søkkrike familie og de noen titalls millioner han selv har arvet. En klassebakgrunn fjernt fra norsk arbeiderbevegelse i en familie der flaggstangen med største selvfølgelighet sto naken 1.mai. Den må selvsagt også fortelle om eliteutdanning i Paris og en tidlig og tilfeldig flørt med en mulig jobb i partiet Høyre. Alt dette er kjent stoff for norske lesere, men det velkjente rammeverket fylles ut med et vell av både unyttige detaljer og mer relevant informasjon.

Begge bøkene fremstiller den unge Støres samarbeid med statsminister Gro Harlem Brundtland som selve lykketreffet for Arbeiderpartiets nyvalgte leder. Men det sier noe om forskjellen mellom de to bøkene at i Wigs "Seierherren" fremstilles dette mindre som flaks og mer som følge av bakgrunn og nettverk. For helt fra skoledagene vanket Jonas Gahr Støre hjemme hos Knut Brundtland, Gros eldste sønn.

I det hele tatt: Bortsatt fra en noe famlende tid etter at han kom hjem fra Paris-studiene, ja, så har Jonas Gahr Støre hatt en fantastisk evne og teft til å være på rett sted til rett tid. Han har knyttet seg til seierherrene innenfor sosialdemokratiet, tapernes lag har ikke vært noe for ham. Eller kanskje dette er noe urettferdig mot ham, at det fremstiller ham for karrierebevisst og kynisk? For det har nok aldri vært noe annet alternativ for Støre å velge andre enn Gro Harlem Brundtland og Jens Stoltenberg.

Det er to velskrevne biografier som ligger på leserens bord, men begge, spesielt "Jonas", ville likevel tjent på strengere redaktørarbeid.

Det er ikke første gang det skrives tre bøker om "Jonas", skriver *Dagsavisens* meget observante kommentator Hege Ulstein i en omtale om de to biografiene, samt den Støre selv har signert. Hun tenker på Nordisk Råds litteraturprisvinner Jan Kjørstads trilogi om det intellektuelt nysgjerrige, populære TV-geniet Jonas Wergeland. "Forførerer", "Erobreren" og "Oppdageren", var titlene han gav sine tre bøker.

Neppe noen tilfeldighet at assosiasjonene kan gå i en slik retning med tre "Jonas-bøker" til lesning. Ikke minst fordi historien om Jonas Gahr Støres vei til norsk politikks makttopp handler om å oppdage og forme et politisk prosjekt. Det handler om å erobre et parti der mange lenge var skeptisk til hans bakgrunn og flinkhet.

Det handler nok mindre om å forføre. Det er ikke noe lureri med Støre, hvis man knytter ordet «forføre» til slikt. Forføre-begrepet passer bedre hvis man knytter det til en veltalenhet vi i norsk målestokk må tilbake til 80-tallets store Høyre-leder, Kåre Willoch, for å finne maken til. Det er når Jonas Gahr

Støre er på sitt beste at vi mer enn aner at han har lært muntlig fremføring på eliteskolen Sciences Po i Paris.

I Jonas Gahr Støres liv er det vanskelige dobbeltroller, interessant formuesforvaltning, politiske tabber, diskutabile vurderinger, samt en rem av duksens iboende protest mot å bli motsagt. Han er jo vant til alltid å ha rett – i alle fall å få rett. Alt dette gjenfinder vi i de to biografiene, men ingenting av dette vil skade Støre i hans fremtidige posisjoner. Grunnen er åpenbar: Vi vet det fra før. Praktisk talt alt av slikt er dokumentert gjennom de mange år der Støre er saumfart av norske journalister på jakt etter feiltrinn eller helst en skandale. Derfor ser det ut til at han har lite å frykte, både fra biografer og mediefolk.

I dag er Jonas Gahr Støre Arbeiderpartiets ferske leder. Om drøyt to år er hans kanskje Norges statsminister. Men kommer vi nærmere svaret på hvilken statsminister han vil bli? Eller kan vi med en av de mer kjente romantitlene i norsk etterkrigslitteratur si: "Vi har ham nå"?

Nei, vi har ikke det. Biografiene gir et bilde av den han har vært på sin usannsynlige vei frem til Ap-toppen. Men den svarer ikke på hvordan han vil bli med det øverste ansvaret tyngende på sine skuldre. Det vil da også være urimelig å kreve det av en biograf – uautorisert eller ikke. Både fordi ingen med troverdighet kan skrive slike fremtidsprognoser og fordi Jonas Gahr Støre hele tiden har vært, og fortsatt vil være, i bevegelse. For å låne hans egen boktittel.

I sjelden grad er det kanskje i nettopp dette vi finner kjernen i ham. Det kan være derfor han er så vanskelig å holde fast eller plassere i en bås. Og det kan være i dette Jonas Gahr Støres fremste egenskaper som leder ligger. Hvis han da makter å forme en politikk som finner balansepunktet mellom visjon og virkelighet mens han stadig beveger seg fremover.

Harald Stanghelle

Ståle Wig. *Seierherren. En uautorisert biografi om Jonas Gahr Støre*. Kage Forlag, Oslo 2014.
Erik Aasheim & Nina Martin. *Jonas*. Gyldendal, Oslo 2014.

STIG STRÖMHOLM MINNS

När *Stig Strömholm* fyllde 80 år 2011, hyllade Uppsala universitet honom med en bibliografi, som upptog inte mindre än 1858 tryckta scripta. Vid överlämnandet lät han sig förledas att nästan lova att inte utöka sin verkförteckning med några memoarer. Tre år senare gav han ändå ut en mäktig volym på 559 sidor med titeln *Resonerande katalog. Minnen 1958-2003*. I förordet sägs att han känner det som ett svek men försvarar sig med att skrivandet framstod som enda sättet att hålla förtvivlan över hustru Gunillas sjukdom och bort-

gång tillbaka. Boken har också blivit det vackraste äreminne över ett mer än 50-årigt samliv man kan tänka sig, men något försvarstal hade inte varit av nöden. Memoarer i den vanliga innebörd ordet fått kan den inte sägas vara, utan vad som bjuds är en engagerad och sällsynt stimulerande berättelse om vad förf. upplevt som jurist och universitetsman.

Stig Strömholm och jag möttes på en kurs för reservofficerare 1962, och det grundlade en vänskap, som har bestått och fördjupats under mer än 50 års verksamhet på delvis samma områden. Läsningen av hans nya bok har ideligen påmint mig om hur denna vänskap berikat mitt liv. Det är nog ofrånkomligt, att min tacksamhet gör sig påmind i vad som följer.

*

Boken inleds med förf:s introduktion till sitt yrkesliv sedan han avlagt både fil.kand.- och jur.kand.-examen. Det första kapitlet börjar, när han tillträdde sin tjänst som tingsnotarieaspirant vid Uppsala läns södra domsaga 1958. Det är tydligt, att förf. ser tillbaka på sin utbildning i praktisk rättskipning med glädje och tacksamhet, och i hans minnen levandegörs ett högintressant stycke svensk kulturhistoria. Under den följande perioden som aspirant och fiskal i Svea hovrätt stärktes han i sin övertygelse om rättsväsendets uppgift att från en ”överpolitisk” ställning tjäna ”det allmänna” oväldigt, kunnigt och upplyst. Det är ett ideal han hållit fast vid, vilket inte varit utan problem under tider, då bokstavligen allt skulle vara politik, men till hovrätten hade denna förkunnelse ännu inte trängt fram.

Med bokens fjärde kapitel leds läsaren in i doktorandperioden, och den första reaktionen måste bli en storögt beundrande häpnad över allt vad förf. hann med, samtidigt som en niohundra sidig avhandling på franska om författarrätt växte fram. En längre stipendietid tillbragte familjen Strömholm i München vid universitetets institution för upphovs-, patent- och varumärkesrätt, senare upphöjd till ett Max Planckinstitut. Dit skulle förf. återvända många gånger, och där inspirerades han att erövra en tysk doktorstitel *unterwegs*. Efter en lyckosam disputation i Uppsala 1966 inledde han som docent sin drygt trettioåriga verksamhet i universitetets tjänst.

Redan tre år senare blev professuren i allmän rättslära ledig, och efter några märkliga turer utnämndes Stig Strömholm 1969 till dess innehavare; nyheten om utnämningen förmedlades av radions luncheko enligt praxis i denna idylliska epok. Hans konkurrent hette Jacob Sundberg, och en del läsare förväntar sig nog här några prov på den polemiska stilkonst, som förf. utvecklat i flera senare kontroverser, men de uteblir nästan helt. Själv uppskattar jag den ireniska attityd mot ännu levande och namngivna personer, som förf. har intagit i sin minneskatalog. Den publika bilden av Stig Strömholm som en arrogant samhällskritiker hade i annat fall hotat att helt skymma den varma omtanke

om enskilda människor, som också utmärker honom. Det betyder inte, att den nya boken helt saknar exempel på sådana temperamentsfulla utbrott som hans debattinlägg utmärks av genom åren. Tvärtom är de talrika nog för att visa, vilken avundsvärd vitalitet hans språk alltjämt besitter.

*

Utan att han varit ansluten till något politiskt parti eller uppträtt som talesman för någon entydig ideologi uppfattade många förf:s politiska inlägg ändå som bestämda av vad som oprecist benämndes "högerkrafter". Denna vantolkning har säkert bidragit till att Stig Strömholms skönlitterära produktion efter debutromanen *Dalen* (1976), som blev mycket välvilligt bedömd, enligt min mening inte alls har uppmärksammats efter förtjänst. Så mycket mer glädjande är den erkänsla, med vilken han redovisar sina mellanhavanden med Karl Vennberg. Trots politiska åsiktsklyftor, markerade i en frän polemik i *Aftonbladet* 1971, bevisade Vennberg ändå i handling, att han var i stånd att föra "ett samtal i mänskligt tonläge".(148) Kontrasten är bedövande till Olof Palme, som gjorde sig skyldig till sådana demagogiska själamord som att kalla ledamöterna i Ratios vetenskapliga råd, där Stig Strömholm ingick, för "hatets och illviljans kolportörer".(158)

Sin skönlitterära produktion kommenterar förf. mycket kortfattat i bokens senare hälft. Trots att den omfattar 12 romaner, sex essäböcker, en dikt- och två novellsamlingar, en stor översättningsvolym och en prosasatir, sammanlagt mer än 6.000 trycksidor, förverkligade den inte hans barndomsdröm om att bli författare på heltid, och han frågar sig nu varför. Svaret söker han i en motivanalys, som övertygar om att han valde rätt att gästspela på Parnassen men inte bosätta sig där. Sannolikt gjorde några tysta morgontimmars fria fantasilekar under ferietid honom så lycklig, just därför att hans kalender under resten av året var bräddfull med aktiviteter, som innebar tungt ansvar för annat än det egna skapandet. Säkert är att vi som fått möta honom under ämbetsutövning skulle ha saknat honom djupt, om han hade träffat ett motsatt val.

I ett av bokens längsta kapitel berättar förf. utförligt om några av de 17 in- och utländska akademier och lärda sällskap, som han invalts i. Framställningen präglas genomgående av hans genuina trivsel med deras traditionsbundna umgängesformer. Den är naturligt nog centrerad kring tongivande personligheter, och även om de flesta är synnerligen nyanserat och sannfärdigt konterfejade kan mängden namn stundtals kännas övermäktig. Bland utländska lärda samfund behandlas den tyska orden *Pour le Mérite für Wissenschaften und Künste* med särskild värme. *Pour le Mérite* var ursprungligen en hög militär utmärkelse, som instiftades av Fredrik den store 1740. Drygt hundra år senare hade en fredligare variant etablerats med trettio tyska och högst trettio utländska ledamöter utsedda på livstid: i dag har antalet ledamöter höjts till 80. Att

bli invald i en så exklusiv församling, vilket hände förf. 1988, är en långt större heder än de flesta av hans landsmän inser, om de nu överhuvudtaget känner till ordens existens. Vid de flesta av dess två årliga sammankomster åtföljdes förf. av sin hustru Gunilla, och berättelsen om deras gemensamma debut avslutas med en hyllning till hennes minne av oförliknelig skönhet.

*

Med visst undantag för strul vid tillsättningen av professuren 1969 har Stig Strömholms karriär så här långt tätt sig som en framgångssaga. I stor utsträckning fortsatte vägen i samma riktning, men när läsaren närmar sig yrkeslivets slutskede och hade skäl att förvänta sig ett problemfritt övertagande av rektorskedjan i Uppsala, visade detta sig inte bli fallet. Vid prorektorsvalet 1978 hade han två motkandidater, och eftersom alla hade fått samma antal röster fick lotten avgöra. Den gynnade visserligen honom, men det måste ändå ha känts förödmjukande att inleda uppdraget som rektors ställföreträdare av en slump.

Värre skulle det bli. Varför elektorerna vid prorektorsvalet inte med acklamation tog emot ett erbjudande från en så sällsynt begåvad kandidat att företräda universitetet som Stig Strömholm tedde sig obegripligt, och rektorsvalet elva år senare var en hårmsmån från en skandal. Efter tio år som rektors ställföreträdare hade förf. hunnit bevisa för all världen, hur glansfullt han kunde representera Uppsala, då rektor Martin Holmdahl fått förhinder. I internationella sammanhang var hans otroliga förmåga att med samma precision och elegans uttrycka sig på franska, engelska och tyska en ovärderlig tillgång för svenska delegationer. Ryktet om detta måste rimligen ha nått fram till Uppsala: hur kunde det då komma sig, att han blev vald till rektor med minsta möjliga majoritet, 31 röster av 60?

Redogörelsen för det dramatiska rektorsvalet är föredömligt fri från spekulationer om orsakerna, och den bär inga spår av den bitterhet, som förf. kunde ha haft goda skäl att känna. Det han berättar om arbetet som prorektor och rektor stämmer väl överens med mina egna erfarenheter, även om universitetet i Uppsala och Stockholm skiljer sig åt i stora stycken. Mycket av det förf. redovisar ingick även i min ambition som rektor: att besöka och lära känna så många institutioner som tiden medgav, att hålla regelbundna möten med dekanerna, att bekämpa missbruk av hedersdoktorat genom att skapa andra ärebetygelser åt dem som stött universitetet.

Några konflikter hade vi också gemensamt, t ex frågan om full kostnads-täckning till universitetet för externfinansierade forskningsprojekt, även om den i Stockholm knappast höll samma höga vitriolhalt som i Uppsala. Den sk Bergmanaffären utsatte förf. för ett mediadrev, som jag dessbättre förskonades från, och när han föreslagits till en tvåårig förlängning av rektorsförordnandet

1995 blev valresultatet – 35 röster av 60 – ännu en förolämpning, till stor del provocerad av studenttidningen *Ergo*. Med tanke på hur tungt uppdraget ibland varit unnar man honom gärna den triumf han upplevde, när hans kamp för att rädda kvar de gustavianska arvegodsens och övriga donationsfastigheter i universitetets ägo slutade med seger lagom till jul 1996.

Motgångar och påfrestningar till trots förmedlar Stig Strömholms “resonerande katalog” om sitt yrkesliv framför allt intrycket av stor arbetsglädje och ren lycka över att ha anförtratts viktiga värv. Han kan se tillbaka på en livsgärning i det verkligt stora formatet, och det finns alla skäl att tacka honom för att han redovisat den i en så levande, synpunktsrik och spirituellt form som nu skett.

Inge Jonsson

Stig Strömholm. *Resonerande katalog. Minnen 1958-2003*. Atlantis förlag, Stockholm 2014.

EN MODERN MÄNNISKA

HJALMAR BRANTING ÄR AKTUELL IGEN

Åren 1860–1950 är ett knappt århundrade med framsteg i Sverige, andliga materiella och demokratiska. Till skillnad från nästan alla andra länder därtill inga katastrofer. Världskrigen, inbördeskrigen, kolonialism, svältkatastrofer och vidskepelser gick landet Sverige förbi.

Hur kom det sig?

Den moderna marknadskapitalismen var en faktor, särskilt fram till 1930. Sparandet ökade. Emigrationen till främst Förenta staterna var en faktor som skapade bättre utkomstmöjligheter där och här. Hela tiden verkade folkskolan, nykterhetsrörelsen och de medicinska framstegen. Den andliga friheten växte i hägnet av tryckfriheten.

Men därtill kom folkrörelserna, de friare kyrkorna, kvinnornas förändrade ställning och arbetarrörelsen, facklig och politisk. De uttryckte olika former av missnöje med de rådande förhållandena. Att landet skulle se ut som det gjorde 1950 var dock inte givet. Utgångspunkten 1860 var ståndsriksdagen, klassamhället och kvinnornas och barnens underordnade ställning, oftast i närheten av katastrofal utsatthet, om fattigdom, sjukdom och död kom.

Bilden av den svenska vägen mellan 1860 och 1950 är väl aldrig riktigt färdigtecknad. De nya årtionden, som kommer och går, ger nya retuscher. Personer och institutioner blir omvärderade. Det är den demokratiska kulturen.

Hjalmar Branting levde 1860–1925. Men man kan gott fästa ögonen vid 1950, som en gräns. Han partner för livet, Anna Jäderin, gick ur livet det året; hon överlevde honom med många år. Deras liv tillsammans i mer än fyrtio år ligger som en modern relation genom hela det breda och djupa liv, som *Olle Svenning* skildrar i sin nya biografi, *Hövdingen*.

Branting och hans gärning är väl kända i sina mesta beståndsdelar. Det Svennings biografi ger oss, i vår tid, är betoningar, som berör oss. Det skapas en spänning mellan just titeln "Hövdingen" och den bild som nu träder fram. Olle Svenning ser det själv. Det var samtidens arbetarrörelse som kallade honom Hövding. Det var en del i en sann myt om den unge mannen ur överklassen, som anslöt sig till arbetarrörelsen och blev dess främste talesman. Till honom lyssnade den härskande samhällseliten, när han förde fram arbetarklassens krav. Det må ha varit så. Källorna talar så vid flera dramatiska tillfällen, när det står och väger mellan evolution och revolution.

I samtiden blev han nästan ständigt ifrågasatt. Han valde att vara djupt radikal som ung människa; kulturradikal mot kyrka och fördomar. Han får fängelsestraff. Hans tidiga tal är marxistiska, men demokratiska.

I de avgörande konfrontationerna med arbetsgivarna står han på arbetarnas sida rakt igenom. Så även när han kan ha känt osäkerhet över om de valda striderna kan lyckas för tiden – jag syftar på storstrejkerna 1902 och 1909.

Han kommer i interna konflikter med flera av de skarpa, men mera ojämna interna konkurrenterna på 1890-talet. För att inte tala om den organiserade "vänsteropposition", som växte fram i Socialdemokratiska partiet (SAP) vid sekelskiftet.

En mycket god del av Svennings biografi ägnas åt den europeiska, ja internationella, utvecklingen. Branting tar del i brytningarna inom de socialistiska organisationssträvandena. Han blir en kraft i dessa redan före 1914 och än mer därefter. Han blir alltmer kritisk mot den säregna form av avvaktande handlingsförklaring med marxistisk tendens inför dåtidens kejsrerliga Tyskland, som präglar det tyska systerpartiet, SPD. Desto mer gemenskap finner han med en intern tysk kritiker som Eduard Bernstein, liksom hos Jean Jaurès; den franske socialistledaren som mördades kvällen innan första världskriget bröt ut.

Här kan också noteras att denna sida, den internationella politikern Hjalmar Branting, får en nyttgiven parallell teckning av *Torbjörn Norman*, liksom för några år sedan av *Ulf Larsson*. Ur dessa analyser känns det, som då skedde, så relevant för att orientera sig i tiden efter 1989. Ja, ända in i dessa våra dagar 2015!

Under åren efter första världskriget är Branting en ledande politiker med både skarp analytisk förmåga och oftast med auktoritet i den diplomati, som karaktäriserade internationella organisationer. Oturen för Europa var att Nationernas Förbund (NF) dominerades av stormakterna, utan att dessa, i ljuset av frederna efter världskriget, gjorde allvar med NF. Branting och Woodrow Wilson ligger i samma härad av tänkande. Branting såg riskerna med bolsjevism och nazism. Jag skulle vilja gå så långt som att om Branting

varit den han var, men en fransk politiker, kanske världen hade sett annorlunda ut? Han fick epitetet ”den store européen” av en fransk tidskrift.

Hemmavägen skulle vara vägen till demokrati och successiv omvandling av samhället. Det skulle ske i samverkan med liberalerna. Denna Brantings strategi att bryta högerdominansen i riksdagen, som i efterhand ter sig självklar, mötte han en mer eller mindre ständig inre kritik för, från partivänstern. Branting kunde visst göra felbedömningar. Så när han under en tid kring sekelskiftet accepterade att SAP satte kravet på kvinnlig rösträtt på sparlåga. Och han blev inte formellt ordförande i SAP förrän 1908 och visst förlorade han omröstningar i de interna stridigheterna med partivänstern.

Men i och med liberalernas och Karl Staaffs valseger till andra kammaren 1911, tar sig Branting en allt mera betydelsefull roll. Han och SAP avvisar att gå in i Staaffs andra regering, men inte i princip. Under åren framåt driver han, bl a genom återkommande avgångshot, igenom en positiv försvarspolitik, en neutralitetspolitik med pro-västallierad tendens.

I den revolutionära situationen 1917–1918 är han hela tiden i takt med den breda folkmeningen tillsammans med LO:s ordförande Herman Lindqvist. Det går inte annat än att uppleva spänningen inför hur han skriver, talar och samtalar dessa år; när han väger om kraven på att avskaffa monarkin och första kammaren är huvudsaker eller saker av sekundär natur. Att vägas mot den kvinnliga och lika rösträtten, åtta timmars arbetsdagen – eller riskerna för höger- och vänsterextremism och inbördeskrig.

Lika framstående som Branting var i dessa strategiska beslutsprocesser i SAP, i riksdagen och som talare på Folkets hus, lika illa skickad var han som statsråd (dock inte som utrikesminister, tror jag). Det är en tänkvärd paradox. Man kan vara en statsman, utan att vara en framstående statsminister.

Brantings politiska väv blir aldrig definitiv. Han såg skeendet som utveckling, påverkad av 1880-talets optimistiska kultursyn och än djupare de naturvetenskapliga synsätten. Någon gång kunde det föra också honom in på oriktiga vägar, som t ex i synen på rasbiologi. Men hans humanistiska hållning, hans litterära upplevelser av Ibsen, Brandes, Strindberg (delvis), France, Söderberg, Key, Fröding, Wägner, och andra, präglade och styrkte honom.

Hjalmars och Annas brev finns i långa stycken bevarade. På den tiden skrev man kort och snabbt till varandra. Om allt. Det är som vi gör med e-mail, sms, twitter och allt. Lika självklart kan man se parallellerna till dagens människor, varför inte just i Stockholms innerstad – hur man är på teatern, restaurang, hur ens relationer fluktuerar, mina barn och bonusbarn. Hur man försöker klara privatekonomin. Kommer hem sent och skriver ledare (eller i Annas fall, teaterrecension) på datorn, förlåt med pennan. Och behåller en flärdfri inställning och tänker på andra, känner ömsinnet, men ändå inte kanske lyckas med

allt alltid. Den politiska dagordningen för land, klass och Europa är inte dålig den heller!

Tänk bort klädedräkten, Hövdingen, de trötta ögonen i Dardels målning, det tunga skriftspråket ibland och vem träder fram för våra förtjusta ögon? En modern människa.

Björn von Sydow

Olle Svenning. *Hövdingen. Hjalmar Branting*. Albert Bonniers förlag, Stockholm 2014

Torbjörn Norman. *Hjalmar Branting, freden och Folkens förbund samt studier i svensk och nordisk 1900-talshistoria*. Hjalmarson & Högberg, Stockholm 2014

Ulf Larsson. *Hjalmar Branting och Nationernas Förbund, i Socialdemokratin i krig och fred. Ingvar Carlsson 75 år*. Gidlunds förlag, Riga 2009

FOLKKÄR OCH MÅNGFACETTERAD SKÅDESPELARE

MARGARETHA KROOK BIOGRAFERAD

Biografin över *Margaretha Krook* (1925-2001), utkommen i fjol, var efterlängtat, lika mycket som hon själv som skådespelare är saknad. *Astrid Hasselrot*, som hållit i pennan, har gått grundligt till verket och intervjuat tolv nyckelpersoner som haft betydelse i Krooks liv såväl privat som yrkesmässigt, från Hans Alfredson till Nina Wrangel. Boken är kronologiskt upplagd, men med ett antal skilda teman som överlappar varandra och flätas samman. Från barndomsåren i Norrtälje och senare på Östermalm, över den korta karriären som flygvärdinna till förverkligandet av hennes ursprungliga teaterdrömmar. Från familjebakgrund över egen familjebildning till de senare årens friare tillvaro. Från den första trevande ”känslan av att nå fram” som skådespelare till den närmast grandiosa finalen, med Hasselrots ord ”en landsmoder att värma sig vid”.

Boken snuddar vid Krooks särart som skådespelare. Här framhävs faktorer som hennes utseende – ”Ja men det fattar du ju, jag kan ju inte få några stora roller med den här jädrans näsan” – men också hennes röst: redan tidigt utvecklade hon sin kapacitet just som röstskådespelare, såväl i högläsningar som i svenska rösttolkningar av barnfilmer. Här betonas även hennes mångfacetterade karaktär, hur hon förmått gestalta både barn och vuxna, både kvinnor och män, och hela det register hon spänner över från tragik till komik. Viktiga milstolpar i karriären finns givetvis också där, som skildringen av TV-teaterns avgörande betydelse för hennes senare gärning inom teatern. Hennes kraft i rolltolkningar som Mutter Courage eller Kollontaj träder fram med all tydlighet. Viktiga detaljer lyfts också fram, som ”Maggans” noggrannhet, som stod i bjärt kontrast mot hennes ovilja att lära sig utantill, vilket kunde leda till att hennes kvarglömda manus hittades på teatern; just det improvisatoriska draget var uppenbarligen ett av Krooks särmärken.

En iakttagelse av Marie-Louise Ekman, att Krook var ”en hel samling människor”, återges flera gånger i boken. Krook har ju också genom åren spelat nyckelroller i Ekmans egna filmer, och det är också Ekman som skapat den kroppsvarma skulpturen av skådespelaren som är placerad i Dramatens hörna mot Nybrogatan.

Men Astrid Hasselrot lyfter även fram de märkligt motsägelsefulla utsagor som präglat Krooks eftermäle. Medan somliga till exempel menar att hon arbetade hårt in i det sista, hävdar andra snarare att hon mest tackade nej till roller och spelade ytterst lite mot slutet av sitt liv. Förmodligen är bägge utsagorna sanna – hon var högst selektiv samtidigt som hon faktiskt spelade i roller som hon fann viktiga ända fram till slutet. För egen del har jag från dessa sena teaterroller främst bevarat i minnet hennes huvudroll som Winnie, nedgrävd till halsen i sand, i Samuel Becketts "Lyckliga dagar" 1998 på Dramaten, i regi av Karl Dunér. Det måste nog vara en av de främsta och mest egensinniga tolkningar som gjorts av detta Beckett-drama.

Hasselrots biografi har genomgående reportagekaraktär, och den har sina förtjänster just som dokumentation. Repliker från de intervjuade finns återgivna i detalj, med vardaglig exakthet. Det är samtidigt ett val på gott och ont. Å ena sidan ger det konkretion, närvaro och detaljskärpa. Här finns fylliga berättelser från vänner och rikhaltiga recensioner ur pressen. Här finns också åtskilliga glimtar från ett yrkesliv inom teater och film, liksom inom tv och reklam. Å andra sidan riskerar helheten därmed också att bli trivialiserad, en livshistoria reducerad till anekdoter och spridda minnesbilder. I sorlet från de många rösterna riskerar styrkan i Krooks säregna stämma att gå förlorad.

Det som saknas i Astrid Hasselrots framställning är den analytiska skärpan, försöket att summera vad som bär, vad som faktiskt är viktigast i Krooks konstnärskap som skådespelare? Visst har Hasselrots biografi sina förtjänster just som reportage och dokumentation. Men en så på en gång originell och folkkär konstnär som Margaretha Krook hade tveklöst förtjänat en mer analytisk studie.

Astrid Söderbergh Widding

Astrid Hasselrot. *Margaretha Krook, Drottningen av skrattet och gråten*. Atlantis, Stockholm 2014.

ASTRID LINDGREN I DE VOKSNES RÆKKER

Seks veninder er på vandretur. Det er sommeren 1925. Den ene skriver som journalistelev en række veloplagte rejsebrevne hjem til *Vimmerby Tidning*, hvori man derfor kan læse om pigernes spontane visit hos Ellen Key i hendes hjem ved Vättern. Halvtreds år senere beskrives det samme besøg i *Margareta Strömstedts* biografi om den unge skribent, der skulle blive en af de mest kendte og læste forfattere i barnets århundrede. Og nu kommer vi igen tilbage til villaen Strand, hvor et citat af Thomas Thorild (1759 – 1808) hentes ned fra væggen for at blive sat på titelbladet af forfatteren *Jens Andersens* store biografi om Astrid Lindgren (1907-2002): *Denne dag, et liv*.

Det er samme sommerdag, men den beskrives ganske forskelligt. At det må være sådan, når der skal fortælles om et menneskes liv, ved Jens Andersen som forfatter til en række store litterære biografier meget vel, og denne bevidsthed om genrens muligheder og begrænsninger når også ud i den beskedne undertitel 'En Astrid Lindgren-biografi'. Det er en historie, der kan fortælles på andre måder, det er sandt, men det er lige nu svært at se, hvordan det kan blive grundigere og smukkere.

Jens Andersen har haft adgang til stort set alle arkiver, og det enorme materiale er både dygtigt og generøst håndteret, så man som læser oplever, at det først og fremmest er Astrid Lindgren, der har ordet. Det giver – ud over et sympatisk indtryk af metodisk redelighed – en umiddelbar nærhed til det menneske, bogen vil åbne for historien om. Astrid Lindgren taler til læseren med den fortællestemme, der er hendes og ikke andres, igennem de stile, hun som skolepige fik læst op i klassen, de usignede artikler fra tiden som journalistelev, husmoderens første noveller, der hentes frem af julehæfternes skam og glemsel for at blive set i lyset af det forfatterskab, der for alvor begynder med bogen om Pippi Langstrømpe i 1945 og udfolder sig hen over de næste godt og vel tredive år.

Og ikke mindst får man lov at lytte med, når Astrid Lindgren henvender sig fortroligt til venner og familie i sine omfattende brevvækslinger eller til sig selv i den enestående række af dagbøger, hun begynder at føre ved krigsudbruddet i 1939, og hvoraf man forstår, at hendes forfatterskab – som alle andre vægtige forfatterskaber i efterkrigstiden – bliver til på baggrund af denne voldsomme erfaring af vanvid og menneskelig grusomhed. At Astrid Lindgren under krigen var ansat som 'gransker' af den svenske efterretningstjeneste og i den egenskab læste tusindvis af private breve, betyder, at hun havde krigens konsekvenser for det enkelte menneske tæt inde på livet, selv om den svenske hverdag forblev forholdsvis fredelig og upåvirket.

En anden personlig erfaring, der fremdrages som afgørende for forfatterskabet, er det forhold, at hun som nittenårig og gravid uden for ægteskabet med redaktøren på *Vimmerby Tidning* må efterlade sit barn hos en plejemor i

København – en historie, der her fortælles i sin fulde udstrækning for første gang. Alle de mange ensomme, forældreløse børn i forfatterskabet kommer én i møde fra historien om, hvordan drengen først som fireårig kommer til at bo hos sin mor og nye far, og særligt hvor smerteligt bevidst Astrid Lindgren var om, at de mange omskiftelser havde præget ham for livet. Det er nærliggende som Jens Andersen at læse i hvert fald dele af forfatterskabet som et forsøg på at tage dette svigt på sig med historier, der skal give trøst og mod og håb til det barn, der er bange eller alene.

Om forfatterens egen barndom fortæller bogen ikke meget og adskiller sig her fra Margareta Strömstedts biografi fra 1977. Det er dog ikke den eneste forskel på de to, for mens Strömstedt er optaget af det psykologiske og pædagogiske – og dertil en nær veninde i stadig samtale med forfatteren – søger Jens Andersen snarere at betragte Astrid Lindgren udefra og sætte liv og værk ind i en almen historisk sammenhæng. Det lykkes på formidabel vis, og selv om bogen tillige omfatter afsløringer af mere privat karakter: om mandens alkoholisme og utroskab, og forfatterens nære forhold til en kvindelig tilbeder, er det i de historiske perspektiver, at bogen åbner for egentligt nye fortolkningsmuligheder – i forhold til livsfilosofi, politiske synspunkter og litterære påvirkninger. Astrid Lindgren bydes på sin vis ind i de voksnes rækker med denne biografi, og det må siges at være på tide.

Ordene 'Denne dag, et liv' tager Astrid Lindgren til sig som sine egne, forstår man, i en intens omfavelse af livet. Men det er melankolien, der træder tydeligst frem, når biografien vil vise, hvordan hun igennem hele livet fastholdt ensomheden som sit eget og ethvert menneskes grundvilkår. Tænk, at hun virkelig til sidst i *Vi på Krageøen* kan skrive: "I drømme farer man nogle gange rundt og leder. Der er en, man skal finde. Og man har så vældig travlt. Det gælder livet. Man løber i angst, leder mere og mere angstfyldt, men man finder aldrig den, man søger. Alt er forgæves".

Jens Andersen har et imponerende overblik over sit materiale, og som fortæller er han veloplagt, elegant og bedst, når han holder en nøgtern distance til begivenhederne og de store følelser, der bliver sat i gang. Man kan savne et glimt i øjet, og det er her, genrens begrænsninger alligevel viser sig i retning af det forenkende. For hensigten med *Denne dag, et liv* har tydeligvis været at fortælle om Astrid Lindgren som en moderne forfatter og et alvorligt menneske. Det bliver så til dels på bekostning af eventyret, den befriende humor og den fantasi, der genfortryller verden for barnet. Men på den anden side, den historie kender vi allerede.

Sara Nørholm

Jens Andersen. *Denne dag, et liv. En Astrid Lindgren-biografi*. Gyldendal, København 2014.

POLITIKENS MOSES NÅDDE SITT MÅL

Paavo Lipponens väg till statsministerposten

Efter att tidigare statsministern och talmannen *Paavo Lipponen* lämnat sitt värv har han gett ut två digra memoarverk. Den första volymen *Muistelmia 1941-79 (Minnen 1941-79)* omfattade barn- och ungdomsåren och tiden som politruk på Socialdemokraternas partikansli. Lipponen avrundar den första delen med året då han blev statsminister Mauno Koivistos politiska sekreterare. Det innebar en vändpunkt både i finsk politik och för Lipponen.

I den andra volymen *Murrosten aika, muistelmat 1979-95 (Brytningens tid, minnen 1979-95)*, söker Lipponen sin väg – både inom partiet och i livet. Slutet på Urho Kekkonens långa era, Sovjetunionens fall och den europeiska integrationen öppnade en dörr för Lipponen som sedan ungdomen varit intresserad av internationella frågor.

Dragkampen med Centern går som en röd tråd genom boken. Ännu under sina sista år vid makten styrde president Kekkonen regeringsförhandlingarna, misstrodde många centrala politiker och diskuterade regeringsbildningen med KGB:s man på den sovjetiska ambassaden. När Centern insåg att den populära statsministern Koivisto seglade upp som favorit inför kommande presidentval försökte partiet under ledning av sin ordförande Paavo Väyrynen fälla regeringen och bereda vägen för centerpartisten Ahti Karjalainen (som dock inte hade Kekkonens förtroende).

Koivisto står emot pressen och rider ut flera regeringskriser, även om han enligt Lipponen ofta var missmodig. När Kekkonen tvingas avgå på grund av sjukdom hösten 1981 utses Koivisto till tillförordnad president och vinner sedan presidentvalet vårvintern 1982. Enligt Lipponen symboliserar valet en pånyttfödelse där landet frigör sig från Kekkonen- epokens maktspel och Centerns hegemoni.

Lipponen försöker inte ens dölja sitt agg mot Centern även om han kan berömma enskilda politiker eller tjänstemän med centerbakgrund. Men inte heller de egna går helskinnade genom Lipponens granskning. Han respekterar visserligen Kalevi Sorsa, men förundras ofta över dennes val (till exempel när det gäller spelet bakom Koivistos rygg) och är besviken över att Sorsa, i likhet med Kekkonen, inte kunde släppa taget. Det är uppenbart att Lipponen aldrig ingick i Sorsas hov.

Lipponen har en stor idol och det är Koivisto, som han väljer att kalla ”arbetarrörelsens Mannerheim”. Bland sina kollegor i statsrådsborgen lyfter han fram informationschefen Tom Westergård, som i praktiken var statsministerns närmaste rådgivare och som också bistod Koivisto när denne valts till president.

Koivisto hade som känt ett ambivalent förhållande till Sverige. Enligt Lipponen fungerade samarbetet med statsminister Thorbjörn Fälldin utmärkt, medan relationen till Olof Palme inte var lika förtrolig.

Lipponen invaldes i riksdagen 1983, men föll ut fyra år senare och förlorade dessutom kampen om partisekreterarposten till Sorsas favorit Ulpu Iivari. Därmed hamnade Lipponen i politisk off side. Han livnärde sig några år som frilansande skribent innan han 1989 utsågs till chef för Utrikespolitiska institutet.

Strax innan hade han föreslagit att Finland bör ansöka om medlemskap i EG och på en nordisk sosseträff i Helsingfors 1990 föreslog han att alla nordiska länder skulle ansöka om medlemskap. Ingendera förslaget föll i god jord. När jag gick ner från podiet såg jag Ingvar Carlssons och Gro Harlem Brundtlands uttryckslösa ansikten, skriver Lipponen.

Beträffade Sveriges besked att ansöka om medlemskap i EG, påpekar Lipponen att det bara var tidpunkten som överraskade honom. Lipponen anser att Sverige borde ha sammankallat ett nordiskt möte för att grunna på integrationsfrågor. Nu sumpade Sverige chansen att agera som ledare i Norden, framhåller Lipponen som återvände till riksdagen i valet 1991.

Även om Lipponen hade gått den långa vägen inom partiet och i många år ansetts som något av en påläggskalv, var han politiskt isolerad och omsprungnen av de ”unga lejonerna” Matti Ahde, Ulf Sundqvist och Erkki Liikanen. Att han sedan sommaren 1993 valdes till partiordförande var rena slumpen. Efter den dominerande Kalevi Sorsas avgång 1987 rådde stor oro inom socialdemokratin och efterträdaren Pertti Paasio (utrikesminister 1988-91) fick aldrig grepp om partiet och röktes ut 1991. Ulf Sundqvist, som varit Sorsas drabant och partisekreterare för att sedan övergå till Arbetarsparbanken för att så att säga växa på ränta, valdes med stora förhoppningar till partiledare. Men han tvingades avgå redan vintern 1993 på grund av oegentligheter under sin tid som bankchef. Sundqvist fick sedermera en villkorlig dom.

Därmed öppnades fältet för Lipponen som två gånger tidigare ställt upp i ordförandevalet och förlorat. Internt hade Lipponen fått kritik för att vara alltför högerinriktad och EG-vänlig. Men det blåste nya vindar i Finland och Lipponen hade stor andel i att intresset för den europeiska integrationen ökade. Som partiledare uppfattades Lipponen som trygg och kunnig om än trög i sin framtoning.

Utmaningar saknades sannerligen inte. Vintern 1994 hölls presidentval som outsidersn (och socialdemokraten) Martti Ahtisaari vann. På hösten samma år hölls folkomröstningen om EG-medlemskap och våren 1995 riksdagsval.

I de första tv-debatterna inför valet hade den långsamme Lipponen inte mycket att sätta emot den slagfärdige statsministern Esko Aho (Centern).

Inför kommande duster fick han rådet att jämföra sig med Bibelns Moses. När Aho i nästa debatt rappt påpekade att Moses som bekant aldrig nådde fram, kontrade Lipponen med att huvudsaken är att folket kom fram! Och det gjorde Socialdemokraterna, som vann en jordskredsseger i valet. Också politikens Moses nådde fram. Lipponen blev statsminister och satt i två mandatperioder.

En tjock bok innehåller naturligtvis också en del små fel. På sidan 408 hävdas att den siste Sovjetledaren Michail Gorbatsjov erkände Finlands neutralitet i ett tal i Finlandiahuset 1990. Rätt årtal är 1989.

Lipponens opus är intressant och det blir inte sämre av att han gillar att ta ut svängarna. I synnerhet politiska motståndare får veta hut. Han sticker inte heller under stol med sin nordiska orientering och värnandet om svenskan i Finland.

Efter att ha avverkat två tunga volymer med en hel del ovidkommande detaljer (skolbetyg med tre decimalers noggrannhet, träningstider i simbasängen och veckoprogram fyllda med rutinmöten) är det i alla fall med spänning och förväntan man ser fram emot del tre av Lipponens memoarer. Åtta år som statsminister när Finland tar plats vid de europeiska bord där besluten fattas och fyra år som talman, gör Lipponen till en politisk tungviktare.

En jätte som ofta stått ensam.

Henrik Wilén

Paavo Lipponen. *Murrosten aika, muistelmat 1979-95 (Brytningens tid, minnen 1979-95)*. WSOY, Helsingfors 2014.

LÄSVÄRD BOK OM SVENSK POLITIK UNDER 200 ÅR

De senaste årens finsk-norsk-svenska tvåhundraårsjubileer har naturligt nog inneburit en stimulans för arbeten om ländernas historia. En mängd vetenskapliga arbeten har sett dagen och även mera översiktliga framställningar. Bland de senare intar *Per T. Ohlssons* bok om svensk politik från 1809 en särställning genom sin bredd. Det är synd att bokens format förmodligen gör läsekretsen mera begränsad än den borde ha blivit.

Boken präglas av författarens drivna penna. Per T. Ohlsson är inte bara en framstående journalist. Han har också bakom sig ett omfattande författarskap, bl.a. en stor bok om Johan August Gripenstedt (1994) och två smärre om Rickard Sandler och Carl Gustaf Ekman i projektet Sveriges statsministrar (2010). I min anmälan i denna tidskrift (NT 4/10) framhöll jag boken om Sandler som den bästa i serien. Den nya om svensk politik är inte bara en välskrivna kronologisk redovisning utan en ganska medryckande skildring, en god kombination av journalistisk skrivförmåga och akademisk faktaredovisning. Inslaget av utförligare berättelser om dagsaktuella skeenden vid olika

tidpunkter, som kompletterar kronologin, är enligt min mening lyckat. Det gäller sådant som de crusenstolpeska kravallerna 1838, hungerdemonstrationerna 1917, Ådalshändelserna 1931, ”affärerna” i modern tid m.m. Dessa utvecklingar, avbrott i den historiska framställningen, gör boken levande och höjer dess läsvärde i bredare kretsar.

Per T. Ohlssons tolkningar av skeendet är jag i stort sett överens om. Dock gör hans kvalifikationer att jag hade önskat en mera analytisk framställning på några centrala punkter. Han förefaller t.ex. väl mycket tona ned betydelsen av 1840–41 års oppositionsriksdag och värdera upp 1830 års händelser. I fråga om borggårdskrisen 1914 vill jag lägga särskild vikt vid den ofta nedvärderade omständigheten, att kungens hemliga rådgivare bakom ryggen på ministären var ett flagrant brott mot 1809 års grundlagsverk. Det försvar av kungens agerande som högljutt framfördes av Ernst Trygger m.fl. framstående jurister var ett rent hyckleri – om det nu inte avslöjade en pinsam okunnighet om 1809 års statsklick som man återopade. Händelserna under krisåret 1932 kunde likaså ha fått en bättre belysning. Som jag skrev om Ekman-boken var det avgörande för den slutliga krisen inte statsministerns förnekande av sin namnteckning på checken, som togs tillbaka redan dagen efter och som väl idag hade klarats med en ”pudel”, utan de föregående lögnerna om Ivar Kreugers bidrag. Jag hade dessutom gärna läst en redovisning och värdering av Ekmans samröre med Kreuger under hela krisen, bl.a. handläggningen i Riksbanken. Det har alltid förvånat mig att detta kommit i bakgrunden för den förnekade namnteckningen.

Som en röd tråd går genom boken författarens uppfattning om vad som ger nyckeln till vårt lands politiska utveckling. Det sägs redan i inledningen till förordet: ”Å ena sidan kompromisser, samverkan och stabilitet, å andra sidan förändring, framsteg och förvandling. Båda spåren, synbart svårförenliga, smälter samman till en helhet och framstår i själva verket som förutsättningen för Sveriges successiva, fredliga och relativt ordnade utveckling”. Detta ledmotiv kommer fram med jämna mellanrum, ibland klart utsagt, vanligen genom upprepade hänvisningar till en poliskommissarie Kempes ingripande i bakgrunden vid 1917 års hungerdemonstrationer utanför Riksdagshuset. Kempes hand (på polismästarens arm för att hindra ett olämpligt ingripande) får symbolisera en lång rad incidenter som varit avgörande i vår historia, boken tar fasta på ”besinning i avgörande ögonblick” sägs på ett ställe. Själv har jag blivit trött på Kempe och uppfattar sammankopplingen av honom och t.ex. Per Albin Hansson och Kjell-Olof Feldt som rätt främmande. Det är knappast ett lyckat grepp att ägna ett första kapitel åt 1917 års händelser och funderingar kring dem, innan den egentliga historiken börjar. Här hade författaren kunnat spara in 50 sidor.

Intressantare är förstås hur man ska bedöma den uppställda tesen. Frågeställningen har fått särskild aktualitet vid den tidpunkt då jag skriver dessa rader. Per T. Ohlsson skulle säkert se kommissarie Kempes hand bakom "decemberöverenskommelsen". Andra kanske i stället frågar sig om hösten 2014 innebar en brytning med det gamla mönstret, om man nu godtar själva tesen. Denna tar naturligtvis upp något väsentligt, men jag menar att den drivs för ensidigt och ger en alltför ljus tolkning. Den är knappast unik för vårt land. Kan man inte säga detsamma om våra nordiska grannländer? Även andra länder i Europa kan väl berömma sig av liknande, särskilt de små. Kanske tecknar boken snarast ett mönster för demokratiska småstater som lyckats hävda sin självständighet? Det verkligt unika för Sverige är väl att vi aldrig under dessa 200 år behövt försvara vårt oberoende utan har levat i fred utan påtagliga hot utifrån.

En annan iakttagelse kan sättas samman med Per T. Ohlssons tes. Vid läsningen av hans bok har det slagit mig att vi har misslyckats med våra stora konstitutionella reformer. 1809 års regeringsform får betecknas som framgångsrik och tjänade vårt land väl. Men den kom ut av ett förlorat krig och en statsvälvning och utan hjälp av någon kommissarie Kempe. Tvåkammarreformen 1866/67 blev däremot knappast någon framgång, vilket Per T. Ohlsson klart visar. Den ledde till en låsning mellan kamrarna som inte befordrade landets framsteg. Enkammarreformen 1968/70 har hittills lett till en riksdag som splittrats på åtta partier, varav ett ytterkantparti som ställts utanför det politiska samarbetet men nått ställningen som tredje största riksdagsparti, med sex till åtta procent större väljarandel än fem av de övriga. Ingenta reformen kan beskrivas som en framgång. I båda fallen kan man ställa frågan om inte den av Per T. Ohlsson prisade tråden har lett till att nödvändiga systemförändringar har dröjt för länge och i slutänden fått mindre lyckade lösningar. Slående är idag oförmågan att hantera en politisk situation med ett ytterkantparti i vågmästarposition. Hittills har vi sett en partipolitiskt neutral överenskommelse om att oppositionen ska hjälpa en minoritetsregering att regera genom att i budgetfrågor avstå från att rösta på sina egna förslag om dessa riskerar att bli antagna av riksdagen. Det här ska man nog inte blanda in kommissarie Kempe i.

Intressant hade varit att utöver bokens huvudtema få en diskussion av globaliseringens inverkan och särskilt av de ekonomiska krisernas ändrade krav på den politiska ordningen. Finansminister Gripenstedt intar med rätta en central plats i redovisningen för 1800-talet. Man saknar en uppföljning av tråden från honom till hans sentida efterföljare Magdalena Andersson. En händelse som förbigås är t.ex. konflikten mellan Göran Persson och Erik Åsbrink 1999, som ledde till finansministerns avgång. Den aktualiserade den av författaren

redovisade principen som Ingvar Carlsson anförde till Kjell-Olof Feldt 1986: att finansministern ska stödja statsministern till 100 procent och att statsministern ska stödja finansministern till 95 procent.

Dessa tankar och synpunkter ändrar inte omdömet att Per T. Ohlsson än en gång har skrivit en mycket läsvärd bok, som man gärna skulle se även i en förkortad upplaga.

Fredrik Sterzel

Per T Ohlsson. *Svensk politik*. Historiska media, Lund 2014.

SVERIGES FØRSTE KRIMDRONNING

Uten at det er av større betydning for andre enn eldre krimlesere og spesielt for dem som foretrekker puslespillmysterier, er det likevel verdt å markere at det i 2014 er hundre år siden *Maria Lang* – egentlig *Dagmar Lange* – ble født. Hun var uten tvil den første «krimdronning» i svensk kriminallitteratur, og kanskje den eneste som virkelig har fortjent tittelen, til tross for de mange kvinnelige krimforfattere som de siste par tiårene stadig krones med en slik tittel. Det er gått inflasjon i dette nå som skandinavisk krim også er stor ute i verden, og det skal bare en bestselger eller to til før markedsføringen, godt hjulpet av nokså hjelpeløs aviskritikk, roper opp om et tronskifte.

I Maria Langs tid var det aldri tvil om at hun regjerte så å si trygt og uten å bli truet nevneverdig gjennom 42 år med like mange kriminalromaner (1949–1991). At bøkene tapte seg kraftig mot slutten, og at hun eller forlaget like gjerne kunne ha avbrutt serien lenge før, er en annen sak. Det var kanskje slik at bøkene fungerte og hørte til i sin tid gjennom 50- og 60-tallet; etterpå var alle sammen usamtidige om ikke utdaterte. For forfatteren var det likevel utenkelig å skjele i noen annen retning enn til Agatha Christie-tradisjonen (detektivromanen); alle andre forsøk i krimgenren anså hun som mindreverdige og uverdige. Hun hadde som Maria Lang mange ytre beveggrunner til å sitte på sin høye hest og forsvare sin form for krim: De første krimbøkene ble godt mottatt av kritikerne som her fant en ny og frisk stemme i en ellers mannsdominert og nokså traust svensk kriminallitteratur. Bøkene solgte også i store opplag – lenge var hun den bestselgende forfatter på sitt forlag (Norstedts). Som Dagmar Lange kunne hun skilte med en doktorgrad i litteraturhistorie og med jobb som lektor og senere rektor på en privatskole med godt renommé i Stockholm. Hun sto på sitt og ville ha det på sitt vis, tydeligvis i alle livets sammenhenger.

Det meste av det jeg har nevnt ovenfor ville vært umulig å vite om det ikke nettopp ved 100-årsjubileet var kommet en biografi om Maria Lang; en biografi som nok kan sies å være litt enkel og amatørmessig i forhold til

mye i genren litterær biografi, men som faktisk hele veien kommer med ny og spennende informasjon fordi ingen før har forsøkt å samle kunnskap om liv og virke til denne en gang så populære og kjente forfatteren. Biografien er kalt *Maria Lang. Vår första deckardrottning* og er skrevet i kompaniskap av *Lena Lundgren* og *Lisbet Wikner*. De har forskjellige utgangspunkt for å skrive denne boken, og gjør litt unødvendig rede for disse heller tynne begrunnelsene for sin interesse – eller fascinasjon – for Maria Lang / Dagmar Lange som menneske og som fenomen. Innledningsvis gir de leseren adgang til litt for mange av de morsomme eller besynderlige tingene de har funnet underveis i sin «research», og de disponerer boken på en slik måte at gjentakelsene blir for mange. I sum har vi på et eller annet vis en tradisjonell biografi som følger en person fra vugge til grav, med nedslag i avgjørende hendelser og i dette tilfellet med vekt på den lange rekken av krimbøker som har Maria Lang på tittelbladet. Likevel er dette knapt å regne som en litterær biografi i egentlig forstand, og det er forståelig nok. Hvis selve det litterære «verket» – alle forfatterens bøker – hører til innenfor populærlitteraturen, vil det ha satt få spor etter seg annet enn i avisomtaler, intervjuer o.l. Ingen artikler av betydning, ingen forskningsarbeider, ingen større nedslag i litteraturhistorien om man ikke holder seg med en spesiell litteraturhistorie for krimgenren. Dermed har vi å gjøre med en livsbiografi, med noe i tillegg, og det er dette tillegget – krimbøkene – som gjør at boken skrives og at Maria Lang er verdt å minnes, i det minste som populærkulturelt fenomen. En plassering og vurdering av henne nettopp innenfor underholdningslitteraturen og en etter hvert globalisert popkultur, er vanskelig å gjennomføre, og vi får være fornøyd med at hennes bøker og hennes rolle som kvinnelig krimforfatter av «den gamle skolen» settes inn i en svensk kriminalhistorisk sammenheng. Men også det gjøres raskt og ganske så overfladisk.

Biografien gir altså hovedtrekkene i et livsforløp, der det viktigste i det tidligste liv kan være at hun mistet sin far så tidlig at hun overhodet ikke hadde et minne om ham. To halvsøstre kommer til, men først senere i livet knytter Dagmar nære bånd til den ene av dem. Ellers er hun fra første stund et ekstremt B-menneske som sover lenge om morgenen og er våken utover natten. Hun har på ingen måte utseende med seg, men virker å ha vært populær blant sine venner både gjennom skolegang og lange universitetsstudier. Hun blir magister, tar licentiatgrad og deretter doktorgrad – alt med lånte penger. Hun blir som nevnt lektor og rektor i en tid da lærere tjener mye bedre enn i dag. Hun bor i en leilighet på skolen, går i opera (anmelder opera for et ukeblad), drikker whisky til måltider ute på byen – og ser ut til aldri å ha hatt et nært, f.eks. seksuelt, forhold verken til en mann eller en kvinne. Biografene fremstiller henne som «en lysande pedagog», men det de skriver, mer enn antyder at

hun brydde seg om flinke elever, og ellers var autoritær og representerte en pedagogikk som burde vært skrinlagt lenge før 1940-tallet. Sommerferiene tilbringer hun i Nora («Skoga» i flertallet av krimbøkene), og fra 1949 fører sommerferiene til en ny krimbok – ene «pusseldeckare» – hvert år.

Debuten er en sensasjon, og *Mördaren ljuger inte ensam* lar seg fremdeles lese med utbytte. Det gjelder i og for seg de fleste av de tidlige bøkene – noe hennes forlag etter lang tid uten en utgivelse tilsynelatende har skjønt ved seks nyutgivelser i 2013 samtidig som en langfilm basert på debutboken hadde kinopremiere. Men det gjelder også å se hvor grensene går for det som er godt, akseptabelt og rent ut for dårlig. Maria Lang holdt seg til det hun kunne og trodde på, og ingen kunne rikke ved hennes oppfatninger. Biografene synes å beundre fastheten i hennes oppfatninger, men den kunne like gjerne oppfattes som stahet og frykt for det nye og fremmede. Dessuten har de gjennom samtaler med mange både i Nora og andre steder fått inntrykk av en god venn, som gjerne spanderte store måltider med rikelig med drikke, og var sine venners venn. Samtidig ser det ut til at vennskap bare holdt eller varte om vennene helt ut gjorde som Dagmar Lange forlangte eller forventet. For denne leseren/anmelderen kommer hun ikke ut av biografien som særlig sympatisk, men som en både hevngjerrig, autoritær og selvgod person.

Baksideteksten til biografien påstår at vi lærer å kjenne gåten Maria Lang. Nei, men vi får kunnskap om liv og karriere som aldri har vært sammenstilt før, og det er prisverdig. Hvis det var et viktig forfatterskap det her var snakk om, ville det stått utrolig mye mer forskningsarbeid igjen før noe som nærmet seg en dekkende biografi forelå. Og noen spørsmål også i den enkle biografiske fremstilling gjenstår: Det gjelder, om man bryr seg, Dagmar Langes seksuelle legning, og det mer interessante: Hvordan i all verden kunne hun med store inntekter både fra yrke og forfatterskap ha et dødsbo med ca. én million kroner i gjeld? Var det skattenivået (jf. Astrid Lindgren) eller levde hun uten tanke på balanse i sine regnskaper i og med at hun visste at hun tjente godt? Disse spørsmålene kan biografene bare spekulere over uten å komme til noe svar – som kanskje ikke finnes?

En morsom bok å lese, ikke minst fordi den hele tiden gir ny kunnskap siden det er den første, men med store mangler i forhold til den litterære biografens krav, som vi kanskje ikke burde legge for stor vekt på i en populærlitterær sammenheng.

Hans H. Skei

Lena Lundgren & Lisbet Wikner. *Maria Lang – vår första deckardrottning*. Ordalaget Bokförlag, Bromma 2014.

MYTER STØJER IKKE, NÅR DE DØR
SUZANNE BRØGGER BIOGRAFERET

At læse om forfatteren Suzanne Brøgger er som at rejse til en anden planet. Friere og farligere, måske. Men også en planet så langt væk i tid, at vi i dag tager på helt andre rumrejser.

Da jeg i forbindelse med min undervisning var sammen med fire ganske unge danske teologistuderende, alle piger, spurgte jeg dem, om de kendte Suzanne Brøgger. Øjnene flakkede. Jo, måske en enkelt havde hørt navnet før, men hvor det lige var... Og pludselig blev også jeg mundlam. For hvem er hun? Hvordan forklare hende?

Mundlamheden fortæller noget om, i hvor høj grad Suzanne Brøgger smeltede sammen med sin tid og dermed med en hel generation af (kvindelige) læsere. Men det fortæller også, at myter kan dø lige så stille, forsvinde bag hækken uden en lyd. Og tilbage står et menneske.

I november 2014 fyldte hun 70 år. Og i den anledning popper myten selvfølgelig op igen. Billedet af det leopardklædte, girafhøje væsen, der med trutmund og nasalstemme rystede borgerskabets tunge dyner og hellere ville 'leve liggende, end dø stående'. Blev hun nogensinde mere end fyrre?

Noget tyder på, at det just er sådan, Brøgger selv oplever det. At hun groft sagt brugte første halvdel af sit liv på at bygge illusionen op, en fantasi man kunne digte videre på med sine egne frihedsdrømme og dunkle skygger. Mens anden halvdel gik med at pille den ned igen og blive det menneske, der kigger over hækken.

Nu får myten sit eget respektfulde efterliv i den biografi, lektor ved Københavns Universitet *Louise Zeuthen* netop har udgivet – den første samlede fremstilling af forfatteren, luksusfeministen og fænomenet Suzanne Brøgger. *Krukke* kalder hun den, hvilket giver associationer i retning af det skabagtige. Men en krukke står også til rådighed for en hvilken som helst projektiv påfyldning og endelig kan krukken jo selv bære vand til de tørstende sjæle.

Til det arbejde, som Brøgger personligt bad Zeuthen om at påtage sig, fik hun helt frie hænder og dertil ubegrænset adgang til private dagbøger og breve, en enorm mængde der nu er overgivet til Det Kongelige Bibliotek i København. Kun én klausul var der. At bogen skulle slutte netop der, hvor myten er så cementeret, at den er parat til at dø – eller leve sit helt eget liv. Livet med mand og barn og et forfatterskab, der ikke længere tændte ild til sig selv, måtte forblive tavst. 'Det hele skete alligevel de første fyrre år', forklarer Suzanne Brøgger.

Det ærgrer selvfølgelig Zeuthen og i høj grad også læseren. For netop dén forvandling – gennem det almene ud over det almene, som Søren Kierkegaard ville have sagt det – er måske den mest spændende af dem alle sammen. Den daglige opvasks mytologi.

Bogen er bygget op som et mixet musikstykke, med kortere og længere tematiske afsnit, uddrag fra breve, fotos og collager af gamle avisartikler. Det analyserende, det personligt meddigtende og det solidarisk indlevede blander sig i en charmerende og lidt rodet samdrægtighed. Mennesket er vigtigere end værket, eller snarere: det kan ikke skilles ad. Så det eneste værk, der sættes under egentlig lup, er debutbogen 'Fri os fra kærligheden'. Hvilket giver rigeligt med privat slagside.

Biografien starter med det ømmeste punkt, det der sidder i navlestrengen. Nemlig forholdet til den sygelige, smukke, manipulerende, livsopædende mor. Den mor der konstant bliver indlagt efter selvmordsforsøg, den mor der fuldkommen bizart beder døtrene om at række sig barberbladene. Er det sandt, det du skriver om familien, bliver Brøgger ofte spurgt. Nu ved vi, at det er meget værre!

Og den purunge pige er forbavsende velafrettet. Hun påtager sig uden protest den umulige rolle ikke bare stedfortrædende at leve sin mors liv, men også at rumme sin stedfars mere eller mindre tvetydige seksuelle betagelse og på den måde forløse hele familien erotisk og intellektuelt. Suzanne Brøggers biologiske far, som vi ikke hører meget om, brændte ihjel.

Således grundlægges forfattereskabet 'på ruinerne af den forliste familie' som Louise Zeuthen konkluderer. Ikke sært at forfatteren senere proklamerer, at atomkrig og kernefamilie er nogenlunde lige farligt!

Efter en kort periode med familien i Bangkok, bliver Suzanne og hendes søster sendt på kostskole i Danmark. Og her lægges en ny dimension til rollen som stedfortræder. Denne gang i skriften. Det kommer til udtryk i den tætskrevne dagbog, den konstante korrespondance med mor for at holde både hende og datteridealet oppe og ikke mindst i brevene til Suzanne Brøggers nye, franske elsker, den meget ældre diplomat og levemand Philippe Baude. I årene frem bliver han hendes erotiske læremester, hun hans villige 'slave' eller 'lille mø'. I virkeligheden. Og i skriften.

Louise Zeuthen vælger at citere en uendelig række af disse brandvarme seksuelle kærlighedsbreve. Vi hører, hvordan de længes efter hver kvadratcentimeter hos hinanden og hvordan de per post deler de mest intime kropsvæsker. Det lyder jo pikant. Men afsnittet bliver desværre i længden ret kedeligt. Var det virkelig grænseoverskridende engang. Eller har digitalt frisprog, "Fifty Shades of Gray" og den kulørte presse bare for længst overhalet Brøgger inden om?

Først til sidst træder pointen frem. For brevlinje for brevlinje smelter lysten og skriften, forfæreren og forfatteren, den ensomme sjæl og den tilgængelige krop nemlig sammen i en farefuldt drift mod den totale eksponering. Og i det brusende hav bliver den bevidst designede myte eneste redningskrans. Kun her kan kræfterne forliges, kun her kan fiktion blive til liv og liv til fiktion.

Allerede i 'Fri os fra kærligheden' finder myten Brøgger sin form. Sløret løftes og sløret sænker sig samtidig bekvemt. Og den 'ægte' Suzanne Brøgger kan barrikadere sig bag sin blå dør i den gamle skole i Løve. Ofte med helt andre (romantiske) drømme end dem, hun sætter ind i fantasien og sine lærenemme medsøstres hoveder.

Længe før begrebet 'performativ biografisme' blev til, introducerede Suzanne Brøgger således den grænseoverskridende leg med privatlivet. Ikke bare som narcissistisk selviscenesættelse, det var prøvet før, men som en ny port til erkendelse og identitet. En raffineret dobbelteksponering vi i dag kender i stort set alle kunstformer fra Karl Ove Knausgård til Madonna.

Men helt kan man aldrig gardere sig. For myten avler sine egne spøgelse. Og i mange år havde Suzanne Brøgger en fysisk dobbeltgænger, en kvinde der forfulgte hende og gjorde det laboratoriske livsprojekt til et rædselskabinet. Alt det er beskrevet i 'Transparence', sidste del af den selvbiografiske føljeton, der desuden består af 'Creme Fraiche' og 'Ja'.

Ganske symbolsk slutter værket med det store vendepunkt, mødet med manden, Keld Zeruneith, der midt om vinteren får vandrørerne (og myten) til at tøj op.

Louise Zeuthen har en fin fornemmelse for alle disse paradokser, der bliver en del af forfatterskabets DNA. Frihed er en bevægelse, skriver hun, og Brøgger er et 'erotisk og eksotisk jeg, som er i konstant forvandling'. Det viste hun med sin nøgne krop og med den del af sjælen, vi fik lov til at ane. Det viste hun hver gang et ideal forliste. Og hver gang hun rejste sig igen. Og det gjorde hende uopnåelig og tilgængelig på samme tid.

Så fin er indsigten i Zeuthens velskrevne biografi, at man kunne have ønsket sig mere. Mere analyse, mere vidvinkel. Og mest af alt et mere dybtgående livtag med læserens rolle. For blev læserne i grunden ikke den nye, syge mor, der skulle opmuntres og udlevs stedfortrædende. Blev læseren ikke den nye elsker, der skulle ægges og tækkes. Og ansatte ikke også læseren i frigjorthedens navn Suzanne Brøgger som velvillig husslave, der i bogform kunne ligge på natbordet og gøre livet spændende? Blev der ikke indgået en faustisk kontrakt, hvor det er læseren der insisterer på at holde øjeblikket fast?

At prisen var høj, er man ikke i tvivl om efter denne biografi. Men den blev betalt uden beklagelse. Og sidste afdrag var muligvis myten selv. I slægtshistorien 'Jadekatten' fra 1997 ender hovedpersonen således som posedame på en bænk over for Hotel d'Angleterre. Her sidder hun med sit rodsammen af liv. På en gang fri og hjemløs. Kendt og glemt.

Og en dybere bevægelse kan tage sin begyndelse.

Liselotte Wiemer

Louise Zeuthen. *Krukke. En biografi om Suzanne Brøgger*. Gyldendal, København 2014.

VÄLGJORD BIOGRAFI OM ADA NILSSON
LÄKARE, RÖSTRÄTTSKÄMPE OCH FOGELSTADMEDLEM

”Barrikaden valde oss” kallade Ada Nilsson själv sin berättelse om sig själv och de kvinnor som ihärdigt och till slut framgångsrikt arbetade för kvinnors rättigheter och för ett socialt anständigt samhälle. Flertalet av dem fanns med i Frisinnade kvinnor, den politiska förening som Ada Nilsson var med och drog i gång 1914.

Kristina Lundgren har tagit upp tråden och kallar sin biografi om Ada Nilsson *Barrikaden valde mig*.

Ada Nilsson (1872-1964) kom från ett medelklasshem i Västergötland. Fadern dog tidigt, hennes förmyndare var vidsynt nog att låta henne få läsa, ta studenten och fortsätta till universitetet. Ada Nilsson blev läkare, nummer 12 bland Svenska Läkarsällskapets kvinnliga medlemmar. Hennes studiekamrat Alma Sundquist var nummer 13. De ägnade sig båda åt gynekologin, ett område där kvinnors underordning blev smärtsamt tydlig. Den första patient Ada Nilsson som ung kandidat på Serafimerlasarettet nattvakade hos var en ung flicka som svalt fosfor för att bli av med sitt foster. Där var inget att göra, flickan dog på morgonen.

Så skulle det inte vara, barn skulle födas välkomna. Så kan Ada Nilssons program för mödravård, sexualupplysning, social- och familjepolitik sammanfattas. Hon kunde också mot slutet av sitt liv konstatera att det mesta av vad hon och hennes kamrater arbetade för blivit verklighet.

Kristina Lundgren har tidigare skrivit bland annat om Else Kleen, journalist med både mode och socialpolitik som specialiteter. Kleen och Ada Nilsson verkade delvis i samma kretsar, det offentliga och radikala Sverige var inte stort. Men Ada Nilssons hemort kom att bli i Fogelstadgruppen eller ”Konstellationen”. Den handfull kvinnor som med bas på godset Fogelstad drev radikal idéer med feministiska förtecken under 1920- och 30-talen: Elisabeth Tamm, Honorine Hermelin, Ada Nilsson, Elin Wägner, Kerstin Hesselgren. De var sammantvinnade av idéer, vänskap och kärlek. Deras historia har behandlats av flera författare; Kristina Lundgren ger oss via Ada Nilsson en ännu tydligare bild av deras iver, luftiga tankar och praktiska förslag. Detta som fick konkretion i skolverksamheten på Fogelstad och tidningen *Tidevarvet*.

Dr Nilsson hade under 40 år bostad och praktik på Triewaldsgränd i Gamla stan. Hon var en arbetshäst och föreningsmänniska av imponerande dimensioner. Och lämnade ordentligt med arkivmaterial efter sig åt sin biograf. Mycket är av privat natur, här gör Kristina Lundgren en fin presentation av de vänskaper och kärlekar som fanns i Ada Nilssons liv. Tonvikten ligger givetvis på Ada Nilssons offentliga insatser – ett antal socialpolitiska uppdrag,

Frisinnade kvinnor och dess senare utveckling till SKV (Svenska Kvinnors Västerförbund), hennes medverkan i aktioner mot krig och för nedrustning. Relationen till Aleksandra Kollontaj, Sovjetunionens ambassadör i Stockholm får utrymme. Först patient-doktor, sedan nära vänskap, resor tillsammans inklusive ett besök hos Kollontaj i Moskva på 1940-talet.

Till Kristina Lundgrens stora förtjänster hör att hon inte spekulerar, inte drar ut trådar som inte är synliga. Därmed lämnar hon tankeutrymme åt läsaren.

Själv undrar jag över värderingarna hos denna skarpa och välorienterade kvinna. Hon var liberal, hörde till liberalen Karl Staaffs beundrare. Rösträtten, fullständiga medborgerliga rättigheter för både kvinnor och män stod främst på Frisinnade kvinnors program. Människor måste få hjälp att komma ur ett ekonomiskt-socialt elände, Ada Nilsson var en tidig socialliberal. Under mellankrigstiden blir programmet mer feministiskt och mer utopiskt. Freds- och nedrustningsaktionerna under 1930-talet misslyckades, men Ada Nilsson och hennes meningsfränder tog upp samma förslag efter kriget. Att de då kom att gå det stalinistiska väldets ärenden tycks de inte ha velat se.

Det verklighetsfrämmande drag som fanns i Fogelstadkretsen tycks ha tagit över också hos en så praktiskt-förnuftig människa som dr Ada Nilsson. Hur, varför, vilka – kan läsaren fortsätta att fundera över medan hon tackar Kristina Lundgren för en sällsynt välgjord biografi.

Barbro Hedvall

Kristina Lundgren. *Barrikaden valde mig. Ada Nilsson. Läkare i kvinnokampen.* Wahlström & Widstrand, Stockholm 2014.

Bokessä och Kring böcker och människor har följande medarbetare:

Hedvall, Barbro, redaktör, Torekov

Jonsson, Inge, professor em., Saltsjö-Duvnäs

Nørholm, Sara, cand. mag., Hellerup

Skei, Hans. H., NT:s norske redaktör, Oslo

Stanghelle, Harald, redaktör i Aftenposten, Oslo

Sterzel, Fredrik, professor em., Stockholm

Stjernfelt, Fredrik, professor, København

von Sydow, Björn, fd talman, huvudstyrelsens ordf., Sigtuna

Söderbergh Widding, Astrid, professor, Stockholm

Wiemer, Liselotte, litteraturkritiker, Kirke Hyllinge

Wilén, Henrik, redaktör, Helsingfors

Mandatställningen i de nordiska parlamenten

Partitillhörighet och antal

Danmark

Folketinget 179 medlemmar

Val 15 september 2011

(Nästa val senast 15 september 2015)

Venstre, Danmarks Liberale Parti	47
Socialdemokratiet	47
Dansk Folkeparti	22
Det Radikale Venstre	17
Socialistisk Folkeparti	12
Enhedslisten	12
Liberal Alliance	9
Det Konservative Folkeparti	8
Inuit Ataqatigiit (Grönlands repr.)	1
Siumut (Grönlands repr.)	1
Javnaðarflokkurin (Färöarnas repr.)	1
Sambandsflokkurin (Färöarnas repr.)	1
Utanför partigrupperna	1

Finland

Riksdagen 200 ledamöter

Val 17 april 2011

(Nästa val 19 april 2015)

Samlingspartiet	44
Socialdemokratiska partiet	42
Sannfinländarna	37
Centerpartiet	36
Vänsterförbundet	12
De Gröna	10
Svenska folkpartiet och Ålands representant	10
Kristdemokraterna	6
Vänstergruppen	2
Förändring 2011	1

Island

Alltinget 63 medlemmar	
Val 27 april 2013	
Selvtændighedspartiet/ Sjálfstæðisflokkur	19
Fremskrittspartiet/Framsóknarflokkur	19
Alliancen/Samfylkingin	9
Venstrepartiet - De Grønne/Vinstri hreyfingin - grænt framboð	7
Lys fremtid/Björt framtíð	6
Piratpartiet/Píratar	3

Norge

Stortinget 169 representanter	
Val 9 september 2013	
Arbeiderpartiet	55
Høyre	48
Fremskrittspartiet	29
Senterpartiet	10
Kristelig Folkeparti	10
Venstre	9
Sosialistisk Venstreparti	7
Miljøpartiet De Grønne	1

Sverige

Riksdagen 349 ledamöter	
Val 14 september 2014	
Socialdemokraterna	113
Moderata samlingspartiet	84
Sverigedemokraterna	49
Miljöpartiet de gröna	25
Centerpartiet	22
Vänsterpartiet	21
Folkpartiet liberalerna	19
Kristdemokraterna	16

Färöarna

Lagtinget 33 medlemmar	
Val 29 oktober 2011	
Fólkaflokkurin (Folkepartiet)	8
Sambandsflokkurin (Samhørigheidspartiet)	8
Tjóðveldi (Det Republikanske Parti)	6
Javnaðarflokkurin (Socialdemokraterne)	6
Miðflokkurin (Centerpartiet)	2
Framsökn	2
Sjálvstýrisflokkurin (Selvstyrepartiet)	1

Grönland

Inatsisartut 31 medlemmar	
Extraordinært val 28 november 2014	
Inuit Ataqatigiit	11
Siumut	11
Demokraterne	4
Partii Naleraq	3
Atassut	2

Åland

Lagtinget 30 ledamöter	
Val 16 oktober 2011	
Moderat samling	8
Åländsk Center	7
Liberalerna på Åland	6
Ålands socialdemokrater	6
Ålands framtid	3

/LW per mars 2015

Nordiska mandat i Europaparlamentet

Totalt 751 ledamöter

Val 22-25 maj 2014

Partitillhörighet och antal

Danmark

13 ledamöter

Dansk Folkeparti 4

(Gruppen Europeiska konservativa och reformister)

Socialdemokratiet 3

(Gruppen Progressiva förbundet av Socialdemokrater i Europaparlamentet)

Venstre, Danmarks Liberale Parti 2

(Gruppen Alliansen liberaler och demokrater för Europa)

Det Konservative Folkeparti 1

(Europeiska folkpartiets grupp (kristdemokrater))

Det Radikale Venstre 1

(Gruppen Alliansen liberaler och demokrater för Europa)

Folkebevægelsen mod EU 1

(Gruppen Europeiska enade vänstern/Nordisk grön vänster)

Socialistisk Folkeparti 1

(Gruppen De gröna/Europeiska fria alliansen)

Finland

13 ledamöter

Centerpartiet 3

(Gruppen Alliansen liberaler och demokrater för Europa)

Samlingspartiet 3

(Europeiska folkpartiets grupp (kristdemokrater))

Sannfinländarna 2

(Gruppen Europeiska konservativa och reformister)

Socialdemokratiska partiet 2

(Gruppen Progressiva förbundet av Socialdemokrater i Europaparlamentet)

De gröna 1

(Gruppen De gröna/Europeiska fria alliansen)

Svenska folkpartiet 1

(Gruppen Alliansen liberaler och demokrater för Europa)

Vänstergruppen 1

(Gruppen Europeiska enade vänstern/Nordisk grön vänster)

Sverige

20 ledamöter

Socialdemokraterna 5

(Gruppen Progressiva förbundet av Socialdemokrater i Europaparlamentet)

Miljöpartiet de gröna 4

(Gruppen De gröna/Europeiska fria alliansen)

Moderaterna 3

(Europeiska folkpartiets grupp (kristdemokrater))

Folkpartiet liberalerna 2

(Gruppen Alliansen liberaler och demokrater för Europa)

Sverigedemokraterna 2

(Gruppen Frihet och direktdemokrati i Europa)

Centerpartiet 1

(Gruppen Alliansen liberaler och demokrater för Europa)

Feministiskt initiativ 1

(Gruppen Progressiva förbundet av Socialdemokrater i Europaparlamentet)

Kristdemokraterna 1

(Europeiska folkpartiets grupp (kristdemokrater))

Vänsterpartiet 1

(Gruppen Europeiska enade vänstern/Nordisk grön vänster)

/LW per mars 2015

SAMMANFATTNING

Nordisk Tidskrifts 138:e årgång inleds med det årliga temanumret om vad som timat i Norden på det politiska och ekonomiska området. Två skiften på statsministerposten ägde rum i Norden under förra året, det ena i Finland och det andra i Sverige.

Konsthistorikern Beate Sydhoff skriver om en uppmärksammat utställning med konstnären Vera Nilssons samlade verk. Språkvetaren Arne Torp tar upp den norska språksituationen i ett nordiskt tvåhundraårigt perspektiv. Redaktionssekreteraren Lena Wiklund har besökt det nyligen invigda kvinnohistoriska museet i Umeå. Journalisten Henrik Wilén har intervjuat författaren Kjell Westö som mottog Nordiska rådets litteraturpris i höstas.

Under rubriken *För egen räkning* diskuterar Henrik Wilén Norden som globalt varumärke.

Anders Ljunggren granskar i sin *Krönika om nordiskt samarbete* penningpolitiken i Norden.

Bokessän är skriven av Frederik Stjernfelt. Den handlar om Hans Hertels bok om arkitekten och multikonstnären Poul Henningsen. *Kring böcker och människor* innehåller tio recensioner. Harald Stanghelles anmälan av två böcker om det norska Arbeiderpartiets nye ordförande Jonas Gahr Støre inleder. Inge Jonsson recenserar juridikprofessorn Stig Strömholms mäktiga memoarverk "Resonerande katalog". Björn von Sydow tar upp tre böcker om svenske statsministern Hjalmar Brantings nationella och internationella insatser.

Astrid Söderbergh Widding har fördjupat sig i Astrid Hasselrots biografi om den folkkära svenska skådespelaren Margaretha Krook. Barnbokförfattaren Astrid Lindgren har blivit föremål för en inkännande biografi skriven av den danske litteraturvetaren Jens Andersen. Sara Nørholm recenserar den danska utgåvan av boken som har titeln "Denne dag, et liv. En Astrid Lindgren-biografi". Henrik Wilén anmäler fd finländske statsministern och socialdemokratiske ledaren Paavo Lipponens andra memoardel. Fredrik Sterzel har tagit sig an fd chefredaktören Per T. Ohlssons omfattande bok om svensk politik under 200 år. NT:s norske redaktör Hans H. Skei skriver om Lena Lundgrens och Lisbet Wikners "Maria Lang – Vår första deckardrottning". Avdelningen avrundas med Liselotte Wiemers anmälan av Louise Zeuthens biografi om den danska författaren Suzanne Brøgger och med Barbro Hedvalls recension av Kristina Lundgrens bok om läkaren och Fogelstadprofilen Ada Nilsson.

Mandatställningen i de nordiska parlamenten samt de danska, finländska och svenska mandaten i Europaparlamentet återfinns sist i tidskriftsnumret.

C W-d

TIITVISTELMÄ

Nordisk Tidskriftin 138. vuosikerta alkaa vuosittaisella teemanumerolla Pohjolan poliittisista ja taloudellisista tapahtumista. Kaksi Pohjolan pääministeriä – Suomen ja Ruotsin – vaihtui viime vuonna.

Taidehistorioitsija Beate Sydhoff kirjoittaa huomiota saaneesta Vera Nilssonin teosten kokoomanäyttelystä. Kielitieteilijä Arne Torp ottaa esille Norjan kieli-tilanteen kahden vuosisadan pohjoismaisesta perspektiivistä. Toimitussihteeri Lena Wiklund on käynyt hiljattain vihityssä naishistorian museossa Uumajassa. Journalisti Henrik Wilén on haastatellut kirjailija Kjell Westötä, joka sai viime syksynä Pohjoismaiden neuvoston kirjallisuuspalkinnon.

Otsikon *För egen räkning* alla Henrik Wilén pohtii Pohjolaa globaalisenä tavaramerkkinä.

Anders Ljunggren tarkastelee palstallaan *Krönika om nordiskt samarbete* Pohjolan rahapolitiikkaa.

Bokessän on kirjoittanut Frederik Stjernfelt. Se käsittelee Hans Hertelin kirjaa arkkitehdistä ja monitaiturista Poul Henningsenistä. *Kring böcker och människor* sisältää kymmenen arvostelua. Harald Stanghelle ilmoittaa aluksi kaksi kirjaa Norjan työväenpuolueen uudesta puheenjohtajasta Jonas Gahr Støresta. Inge Jonsson arvostelee oikeustieteen professorin Stig Strömholmin mahtavan muistelmateoksen *Resonerande* katalog. Björn von Sydow ottaa esille kolme kirjaa Ruotsin pääministerin Hjalmar Brantingin kansallisista ja kansainvälisistä panoksista.

Astrid Söderbergh Widding on syventynyt Astrid Hasselrotin kirjoittamaan kansan rakastaman ruotsalaisen näyttelijän Margaretha Krookin elämäkertaan. Lastenkirjailija Astrid Lindgren on tanskalaisen kirjallisuustieteilijän Jens Andersen kirjoittaman eläytyvän elämäkerran kohde. Tanskalaisen version *Denne dag, et liv*. En Astrid Lindgren-biografi arvostelee Sara Nørholm. Henrik Wilén ilmoittaa Suomen entisen pääministerin ja sosiaalidemokratien johtajan Paavo Lipposen muistelmien toisen osan. Fredrik Sterzel on tarttunut entisen päätoimittajan Per T. Ohlssonin laajaan kirjaan, joka käsittelee Ruotsin politiikkaa 200 vuoden ajalta. NT:n norjalainen toimittaja Hans H. Skei kirjoittaa Lena Lundgrenin ja Lisbet Wiknerin kirjasta Maria Lang. *Vår första deckardrottning*. Lopuksi Liselotte Wiemer ilmoittaa tanskalaisen kirjailijan Suzanne Brøggerin elämäkerran, jonka on kirjoittanut Louise Zeuthen, ja Barbro Hedvallin arvostelun lääkäri ja Fogelstad-profiili Ada Nilssonia käsittelevästä, Kristina Lundgrenin kirjasta.

Pohjoismaiden parlamenttien edustajanpaikkojen jakautuminen ja Tanskan, Suomen ja Ruotsin edustus Euroopan parlamentissa näkyvät viimeisenä lehdessä.

C W-d

Suomennos: Paula Ehrnebo

Nordisk Tidskrift för vetenskap, konst och industri utger under 2015 sin hundra-
tioåttonde årgång, den nittioförsta i den nya serien som i samarbete med föreningarna Norden
påbörjades 1925. Tidskriften vill liksom hittills framför allt ställa sina krafter i det nordiska
kulturutbytet tjänst. Särskilt vill tidskriften uppmärksamma frågor och ämnen som direkt
hänför sig till de nordiska ländernas gemenskap och samarbete. Enligt Letterstedtska fören-
ingens grundstadgar sysselsätter den sig ej med politiska frågor.

Letterstedtska föreningens och Nordisk Tidskrifts hemsida: www.letterstedtska.org

Litteraturanmälningarna består av årsöversikter omfattande ett urval av böcker på skilda
områden, som kan anses ha nordiskt intresse. *Krönikan om nordiskt samarbete* kommer att
fortsättas. Under rubriken *För egen räkning* kommer personligt hållna inlägg om nordiska
samarbetsideologiska spörsmål att publiceras.

Tidskriften utkommer med fyra nummer per år. *Prenumerationspriset inom Norden för 2015 är
250 kr, lösnummerpriset är 65 kr.*

*Prenumeration för 2015 sker enklast genom insättande av 250 kr på plusgirokonto nr
4091 95-5. Nordisk Tidskrift för vetenskap, konst och industri, c/o Blidberg, SE-179 75 Skå.*

Prenumeration kan även tecknas i bokhandeln.

För medlemmar av föreningarna Norden gäller dock, att dessa genom hänvändelse direkt till
redaktionen kan erhålla tidskriften till nedsatt pris.

Tidskriften distribueras i samarbete med svenska Föreningen Norden, Box 1083,
SE-101 39 Stockholm. Tel +46-(0)8-50611300. Äldre årgångar kan rekvireras från
redaktionen.

Redaktionen:

Ny adress från 2014-12-10: Nordisk Tidskrift, Box 1074, SE-101 39 Stockholm.

Besöksadress c/o Föreningen Norden, Drottninggatan 30, Stockholm.

Telefon +46-(0)8-654 75 70. Telefontid fredagar 10-12.

E-post: info@letterstedtska.org.

Redaktionssekreterare: Fil.kand. Lena Wiklund.

Huvudredaktör och ansvarig utgivare:

Fil. kand. Claes Wiklund, Slåttervägen 10, SE-646 34 Gnesta.

Tel 0158-137 89 (bostaden). E-post: info@letterstedtska.org.

Dansk redaktör:

Dr. Phil. Henrik Wivel, Nordre Frihavnsgade 26, 3. tv., DK-2100 København Ø.

Tel 20 21 24 66. E-post: henrikwivel@yahoo.dk.

Finländsk redaktör:

Pol. mag. Guy Lindström, Grankullavägen 13 B26, FI-02700 Grankulla.

Tel 09-505 29 74. E-post: guylindstrom@yahoo.com.

Isländsk redaktör:

Jur. kand. Snjólaug Ólafsdóttir, Vesturbrún 36, IS-104 Reykjavík.

Tel 854 21 70. E-post: sngola@simnet.is.

Norsk redaktör:

Professor Hans H. Skei, Solbergliveien 27, NO-0671 Oslo.

Tel 22-85 41 45. E-post: h.h.skei@ilos.uio.no.